

תורה תורה חגרי שק

עולם התורה והחסידות והמוני בית ישראל
אבלים ומבכים את הסתלקות רשכבה"ג

מרן הגאון
רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל

המבשר פורני

ערש"ק פרשת שמיני (פרה)
כ"ב באדר ב' תשפ"ב • גליון 695

ספר החיי"ם

לא יום ולא לילה שעתו
שור וגדול על משמרתו
צנה השבית בקדשתו
מגן דור ביראתו

היכל הקדש אפוף
בנינה של תורה מהביל
כמעין המתגבר רצוף
מקיף כל עבריה מבהיל

בהיכלו אומר כבוד
סביבו שכיות חמדה
כמלאך מראהו הוד
מאור חיים גדול עדה

גמע בשקיקה אוצרותיו
פקודי ה' כל הון ביתו
דובבות שפתותיו
התמדה אין סוף דבקותו

ובהגיע תור מבקש
גזר בקצירת אומר
לבטל פח יוקש
נפלא משיג קרוך חמר

חשך עולם פתאום
נגדע הארז בלבנון
איה עמוד הענן ונהום
אוי נא לנו מאבדון

אביר הרועים נתעלה
אקה על נפשנו
הומים צועקים בילה
דרך אמונה נחנו

שבעה להסתלקותו

נדיר ומיוחד

בקודש פנימה

במלאת השבעה להסתלקותו של שר התורה מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל

שב סופרנו לב' שיחות יחודיות ובלעדיות שהעניק באופן נדיר למערכת 'המבשר התורני' השיחה הראשונה נערכה לקראת חג הפסח תשע"א ובו מיגוון שאלות שהצגנו בפניו בענייני הלכה ומנהגים שונים הקשורים לחג הפסח השיחה השניה נערב בחודש חשון תשע"ד לקראת יומא דהילולא השישים של דודו הגדול מרנא החזו"א זי"ע ממנו שמענו עובדות וזכרונות במחיצת קדשו

יעקב הייזלר

תל תלפיות. תמונה היסטורית משנת תרצ"ד בה נראה מרן הסטייפלר זצוק"ל מחזיק על ברכיו את בנו רבנו זצוק"ל בילדותו | באדיבות הרה"ח ר' ברוך שכטר הי"ו מרמת ויז'ניץ חיפה

העומדים ברומו של עולם. שטחנו לפניו את שאלותינו והערותינו בענייני מנהג חג הפסח והלכותיו הרבים, ומרן הגר"ח זצוק"ל האיר את עינינו דבר דבר על אופנו. סדר יומו העמוס של מרן הגר"ח זצוק"ל היה מדוד כידוע לכל עד לדקות ואף לשניות, ומשך שהות של למעלה מעשרים דקות בחדרו נחשבו כזמן שיא וכשעות מרובות במושגי הזמן שלנו, וממנה ניתן היה לנו ללמוד על חיבתו של מרן הגר"ח זצוק"ל למערכת 'הגליון התורני' אשר פקיע שמיה בעולם התורני לשם ולתהילה. (נכדיו סיפרו לכותב השורות שלא אחת הראו לו את הגליון התורני בהם בה נכתבו עובדות והנהגות מגדולי ישראל, לצד מדורים תורניים שונים, ומרן הגר"ח זצוק"ל נהנה מאוד והביע קורת רוח בראותו זאת.)

במהלך השיחה בה השתתף גם הרה"ג רבי ירחמיאל שלמה גרליץ שליט"א הסופר ההלכתי של המבשר, עלו על השולחן עשרות נושאים מהל' החג כאשר מרן הגר"ח זצוק"ל ביאר לנו בדרכו היחודית דבר דבר על אופניו, עד אשר היו הדברים מאירים ומחווירים כשמלה ואין לך שמחה כהתרת הספיקות.

לפניכם קטעים ייחודיים מהשיחה הנדירה, כפי שרשמנו והעלנו בזמנו על גבי הכתב. לבקשת מרן הגר"ח זצוק"ל נכתבו הדברים שלא למעשה, ועל כל אחד ואחד לנהוג כמסורת אבותיו וכהוראת רבותיו בכל שאלה שתבוא

נלמדות בציבור כמו מסכתא דרך ארץ, מסכת סופרים, מסכת כלה, ועוד גם כאן זכה מרן זצוק"ל להניף את ידו הגדולה ברמה בביאורו היחודי למסכתות אלו.

התמחותו ובקיאותו שכמעט ואין לה אח וריע של מרן הגר"ח זצוק"ל בכל מקצועות התורה אשר נקנתה בעמלה של תורה ובאהבת התורה היוקדת בקרבו שאין למעלה הימנה, שמשו וסייעו לכל מבקשי התורה ולומדיה באשר הם, ומהם אשר בקשו לדעת הלכה ומקורה הטהור עשו את דרכם בתדירות למעונו של מרן הגר"ח זצוק"ל, אלו הגרים למרחוק עשו זאת באמצעות המכתבים הכ"כ

מפורסמים בעולם התורה כולו והוא נהג בהם בעין יפה כאשר ענה לאיש איש כרצונו הטוב, וכך רבבות רבבות מכתבים בכל מקצועות התורה אשר עשו את דרכם ברבות השנים למרן הגר"ח זצוק"ל שמשו כעוז וכסיוע ללומדי התורה בכל אתר ואתר כאשר חלקם הגדול אף הוחקו עלי ספר.

לצד כל זאת נהרו לבית הגדול גם המוני עמך בית ישראל מכל העולם כולו שהתדפקו על דלתותיו בכדי לשמוע ממנו הדרכה ודברי ברכה, עד כי בבואנו להצביע על בית שהינה סמל ודוגמא ל'תל תלפיות' בדורנו הרי שמיד נצביע על הבית ברשב"ם אשר לבית הזה התקבצו מידי יום ביומו המוני עמך בית ישראל מכל גווי הקשת, כאן בקשו עצה ומכאן קבלו ישועה.

אף אנו כשליחיהם של רבבות קוראי 'המבשר תורני' צעדנו ועלינו לקראת חג הפסח שנת תשע"א במורא ובכבוד לבית הגדול שם זכינו להתקבל במעונו של מרן הגר"ח זצוק"ל וליהנות משולחן גבוה בהעלותנו בפניו מיגוון שאלות הנוגעים להלכות ומנהגי הפסח והמסעף בכדי להעלותם עלי גליון 'המבשר תורני' של חג הפסח.

מרן הגר"ח זצוק"ל בחיבתו אלינו הקדיש לנו מזמנו היקר וקיבלנו בפנים מאירות ומסבירות כעשרים דקות ברציפות, בשהותנו בחדרו נדמה היה שהשעון עצר מלכת לזמן מה וכאילו שלפנינו ולאחרינו לא היה צריך להכריע בדברים

המקום: רחוב רשב"ם 23 - עיר התורה והחסידות בני ברק. הבית הגדול בו התגורר כשבעים שנה אביהם של המוני בית ישראל, מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל. הזמן: ר"ח ניסן שנת תש"ע.

בקומה השניה של הבית, ניתן היה לחתוך את המתח באוויר. מאות אנשים מכל רחבי העולם היהודי המתינו לרגע בו יזכו להיכנס לקודש פנימה. האחד להכרעה הלכתית דחופה, השני להזכיר חולה שיש בו סכנה, השלישי להכרעה בדבר שיש בו ענייני נפשות, פרנסה, חינוך ועוד מיגוון שאלות המצריכות הכרעות דחופות ומידיות. כאן בבית הגדול והכ"כ מפורסם בעולם היהודי כל רגע ורגע היה מחושב, כל דקה מתוכננת, סדר היום של מרן הגר"ח זצ"ל עמוס לעייפה עד שכמעט אי אפשר לתחוב בו מחט.

חדר הספרים והלימוד של מרן זצוק"ל נושא בחובו עשרות שנות יגיעת התורה, כאשר דומה שאין לך מקצוע אחת בתורה שלא מוצה היטב באחת מעשרות הספרים שחוברו ע"י מרן זצ"ל בשישים שנה האחרונות.

אלפי הספרים, הקובצים, הקונטרסים ועוד, אשר באים לידי שימוש תמידין כסדרם בי רבנן ותלמידיהוהן בהיכלי התורה והישיבות והעידו יותר ממאה עדים לקול התורה שנשמע כאן תדיר ובוקע למרחקים מבין כותלי הבית הגדול.

מחדר זו המהווה תל תלפיות יצא תורה והוראה לישראל במשך שנות דור לכל רחבי העולם התורני, כאשר רבנים ומוצי"ם מובהקים מכל העולם נעזרו בספריו אלו ולא יורדים מעל שולחנם של גדולי התורה וההוראה מכלל החוגים והעדות.

אם תבוא לשולחנם שאלה בענייני או"ח על אתר יפנו הם לסידרת הספרים הנודעים 'שונה הלכות' למצוא שם את מבוקשם, כאשר יעלה על שולחנם דיון הלכתי בנושאים הקשורים למצוות התלויות בארץ מיד יעמיקו המה בסידרת הספרים המפורסמים 'דרך אמונה' על ששת חלקיה אשר משמש כאורים ותומים ופותחים צוהר בכל ענייני זרעים על הלכותיהם המסועפות, וכאשר יושבי אוהל יתקשו בלימודם ויחפשו למצוא מקור למימרא בירושלמי או הבנה ופירוש בסוגיית סבוכה בתלמוד ירושלמי הרי לפניכם את פירושו הגדול והנודע של מרן הגר"ח זצוק"ל על כל התלמוד הירושלמי.

ואף במסכתות הפחות

יש דברים שאני נוהג לומר 'לשם יחוד' כמו בליל הסדר. בחול המועד לבוש בשטריימל

אין מקצוע אחת בתורה שלא מוצה היטב באחת מעשרות הספרים שחוברו ע"י מרן זצ"ל בשישים שנה האחרונות. יושב ולומד בזמן הפסקת חשמל בביתו

שהכוונה בראשי תיבות הוא "בשבת אומרים" ובאמת אינו כן אלא הראשי תיבות האמיתי הוא "בשמואל ב' איתא". ואמר מרן ה'קהלות יעקב' להג"ר ברוך אפשטיין זצ"ל כי אמנם דבר נאה הוא ראייתו לפרוך את מנהג העולם הנוהגים לומר בשבת "מגדול", אבל אי אפשר לנו לבטל בשום אופן את מנהג העולם הנוהג לומר "מגדול", והנה מה מופלא הדבר שלאחר זמן נתברר לאאמ"ר ה'קהלות יעקב' זצ"ל שכן כתב כבר בס' אבודרהם שבשבת יש לומר "מגדול" (ובזמנו הרי עדיין לא היה עדיין חילוק של שמואל א' ושל שמואל ב' שזה עשו הגויים רק אח"כ) וא"כ מעובדה זאת חזינו עד כמה שעלינו לבדוק ולאמת מנהג ישראל שבוודאי יש לזה מקור קדום וממקום קדוש יהלכון.

דוגמא נוספת ששמענו ממנו עד כמה מוטל עלינו שלא לשנות ממנהגי אבותינו מדורי דורות. "ידוע מה שאומרים בברכת המזון את הנוסח "כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה וכו'", והנה אאמ"ר מרן ה'קהלות יעקב' זצוק"ל אמר כי מסתבר שהנוסח השתבש במקצת והנוסח המקורי הוא כפי שיש אומרים "הגדושה והרחבה" במקום "הקדושה והרחבה" כי אם לא כן מה נכנס "קדושה" בין "פתוחה" ל"רחבה" שהרי לכאורה אינו מן הענין כלל (בנוסח הספרדים יש שאומרים "ואל תצריכנו אלא לידך המלאה והרחבה העשירה והפתוחה")

"אלא בכל זאת לא רצה אאמ"ר זצ"ל לשנות מן המנהג הקדום מדורי דורות, וא"כ חזינו בזה שוב שכל זמן שהמנהג אינו נגד ההלכה המפורשת עלינו לראות שלא לשנות ולסטות מהמנהג הקדום חלילה.

מנהג קריאת הנשיאים בניסן

היות זמן השיחה נערכה בר"ח ניסן שאלנו קמיה מרן זצוק"ל בענינא דיומא: הנה המשנה ברורה (סי' תכ"ט סק"ח) מביא בשם האחרונים: "יטוב לקרות בניסן בכל יום הנשיא

וזאת מחמת ששינה ממנהג המקום וניגן בניגון אחר שלא היה נהוג בקהילה.

אחד הנוכחים אף הזכיר את אשר כתב מרנא חת"ס זי"ע בתשובותיו (או"ח סי' נ"א) דכל המפקפק אחר המנהגים צריך בדיקה אחריו, ובתשובה נוספת (יור"ד סי' ק"ז) כתב עוד דלשנות מנהג אבותינו איסור תורה היא אצלנו.

וכן הובא בשו"ת מהרם פדוואה (סימן ע"ח): "אין להישען על בינתנו ולבטל מנהג קדום, אך צריך לבקש בכל עוז למצוא סמך לישיב אותו. וככה עשו כל קדמונינו כאשר מצאו מנהג של תמהון" ע"ש.

הקבלה ביד הזקנים והזקנות

מרן הגר"ח זצוק"ל הוסיף לנו דבר נפלא מה שהובא בשו"ת הרשב"א סימן ט' שגם מה שאומרות הזקנות עלינו להתחשב בדבריהם וז"ל הרשב"א: "הקבלה תבטל החקירה וכו' וככה יקרה לנו מן הדין בכל דבר שיש קבלה ביד הזקנים והזקנות מעמינו ולא נסתר קבלתם רק אחר הקיום שאינו באפשרי חלילה ולמה נסתר קבלתם ואין קבלה פושטות ביד עמינו רק שקבלנו אותה דור אחר דור עד משה רבינו", עכ"ל הרשב"א בתשובותיו. הרי לנו מדברי הרשב"א דלא רק במנהג שנגלה לנו מקורו, אלא גם אם אין לנו מקור אל לנו לבטלו כל זמן שאין סתירה בהלכה למנהג זה, כי בוודאי אם כך היה נהוג מדורי דורות וודאי יש לזה איזה שהוא מקור בדברי רבותינו ז"ל.

(כדבר הזה יעוין בשו"ת חוות יאיר סי' רל"ד שכתב שם דכל מה שנתפשט אצל הנשים מנהג הנח לישראל דמסתמא נודעו בנסיון והורה להם מורה להתיר)

כראיה לדברים אלו הצביע לנו מרן הגר"ח זצוק"ל והראה לנו מה שכתב בעל 'הלכות קטנות' (ח"א סימן ט') וזה לשונו: "וזה כלל גדול שהיה מוסד בידינו אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, כי פשוט הוא אשר באהבת ה' את עמו ישראל יסיר מכשול מדרכיהם ולא יטו כל העולם אחר היחיד אילו סברתו דחוייה". עכ"ל. הרי לנו מדבריו דבוודאי לכל מנהג יש מקור קדום כי הקב"ה לא יטוש את עמו ולא יניח מכשולים.

מרן הסטייפלר זי"ע לא הסכים לשנות

מרן הגר"ח זצוק"ל הוסיף לנו בדבריו דבר נאה ומופלא מה ששמע מאביו מרן ה'קהלות יעקב' זצוק"ל שהגאון רבי ברוך אפשטיין זצ"ל בעל "תורה תמימה" טען לו, כי מה שבשבת אומרים בברכת המזון את הנוסח "מגדול" ישועות מלכו הוא טעות, כי היה נדפס בסידורים בשב"א והמדפיס חשב לתומו

לפניו.

מקור המימרא "מנהג ישראל תורה"

כאמור, השיחה הנדירה עם מרן הגר"ח זצוק"ל נסובה רובה ככולה על מנהגי חג הפסח השונים הנהוגים בקהילות ישראל מקדמת דנא, וכן על מנהגי ישראל באופן כללי וזאת לרגל הוצאת ה'גליון התורני' של עתון 'המבשר' שהוקדש כולו לנושא: **מנהגי פסח בפרט ומנהגי ישראל בכלל**.

משכך ביקשנו בראשית השיחה ממרן הגר"ח זצוק"ל להאיר את עינינו בסוגיא סבוכה זאת, לדעת עד היכן מגיעה חשיבותו וסמכותו של מנהג בישראל, ועד כמה מוטל עלינו להתמסר למנהגי ישראל.

הרהבנו עוז ובכבוד ובמורא פתחנו בשיחה עם מרן זצוק"ל כאשר שאלתנו בפינו על מאי דשגור בפי עלמא האימרה הנודעת "מנהג ישראל תורה", היכן מקורו ומהי משמעותו של אימרה זו למעשה, עד כדי כך שלפי זה נחשב מנהג ישראל לתורה ממש!

מרן הגר"ח זצוק"ל בקש מעמנו להביא לפניו מסכת מנחות מארון הספרים הסמוך לשולחנו, מרן הגר"ח זצוק"ל עלעל בדפי הגמ' ובזכרוננו הנדיר מחווה לנו מיד באצבעו על לשון התוס' בדף כ' ע"ב בד"ה 'נפסל' הדין בענין תעניות וכו' כאשר לשון התוס' שם: "ומנהג אבותינו תורה היא שהכל נוהגין עד צאת הכוכבים". מרן הגר"ח זצוק"ל אמר לנו שזהו בעצם המקור לאימרה השגורה בעולם על תוקף מנהגי ישראל שהם כתורה.

תוקפו של מנהג ישראל

שאלנו קמיה מרן הגר"ח זצוק"ל, עד היכן סמכותו ותוקפו של מנהג שנהגו ישראל ועד כמה זה מחייב אותנו גם אם המנהג אינו תואם את ההלכה?

מרן הגר"ח זצוק"ל ענה ואמר לנו: "זה הרי ברור שאם המנהג הוא מפורש נגד דאורייתא או נגד דרבנן הרי שאין להתחשב כלל במנהג שנהג באותו מקום כי בוודאי מנהג טעות הוא שהשתרש באותו מקום, רק אם המנהג שהונהג בקהילה אינו נגד ההלכה המפורשת, אז עלינו להתחשב במנהג כי באמת על פי רוב המנהגים שנהגו בקהילות ישראל ועברו במסורת מדורי דורות יש לזה בדרך כלל איזה שהוא מקור ואחזיה מסוימת במקורותינו, וא"כ כאשר המנהג אינו נגד ההלכה במפורש עלינו לראות להחזיקו ולאמצו כי בוודאי ממקום קדוש יהלכון.

מרן הגר"ח זצוק"ל הוסיף לנו שוודאי לכתחילה עלינו לחקור ולתהות אחר מקורו של המנהג ומי נהג כן וכדומה, ורק אח"כ עלינו להחזיקו וגם אם זה אינו תואם כ"כ עם הסברא הרגילה, וכמובן שעל כל קהילה וקהילה להתיעץ עם מנהיגיה ורבניה לראות מהיכן נובע מנהג זה ומי מרבתיים נהג כן, ולפי זה ידעו האיך עליהם לנהוג למעשה.

גם הרמ"א שהיה רבן של ישראל כותב באו"ח (סימן תר"צ) דאין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו, ובכלל הרי ידוע שהרמ"א דקדק על כל קוצו של מנהג כאשר אסף את כל המנהגים שהיו קיימים במושך דורות ונתן להם סמכות ותוקף הלכתי כאשר חקקם עלי ספר בהגהותיו על השולחן ערוך, עד כדי כך שכמעט שאין סימן שלא הזכיר בו ממנהגי הענין כמו 'הכי נהוג' 'וכן המנהג' 'וכבר נהגו' וכדומה. ומכאן עלינו לדעת שכל המנהגים שנהגו ישראל מדורי דורות הרי וודאי יש לזה מקור קדום וממקום קדוש יהלכון, ועלינו לראות שלא לזלזל בהם כלל.

בהקשר לכך הזכיר מרן הגר"ח זצוק"ל מה שכתב המהרי"ל בהל' יוה"כ דבר נורא, והוא דאין לשנות ממנהג המקום בשום ענין ואפילו בניגונים, והמהרי"ל אף כותב שם מה שאירע לו עצמו, כאשר פעם אחת היה שליח ציבור בימים הנוראים ושינה באיזה סליחות מהניגון המקובל במקום, לימים מתה עליו בתו ע"ה, והצדיק עליו המהר"ל את הדין שלקתה בתו

שלו וביום י"ג פר' בהעלותך עד כן עשה את המנורה" ברצונו לשאול האם רבינו (שליט"א) זצוק"ל אכן נוהג במנהג זה?

מרן הגר"ח נענה ואמר לנו: "בוודאי! היום (ר"ח ניסן) כבר קראתי את הנשיא של היום, וכן אני נוהג לאומרה מידי יום ביומו עד י"ג בניסן. ובנוסף לכך אני גם נוהג אומר את תפלת ה'יהי רצון' שנדפס בסידורים שלפנינו שיסדו ה'יסוד יוסף' תלמידו של בעל ה'קב הישר'.

הוספנו לשאול את מרן הגר"ח: הנה יש בתי כנסיות בירושלים שנוהגים להתחיל לקרות ביום הראשון כמה פסוקים קודם מברכת כהנים שהם כמה פסוקים קודם (על סמך הגמ' (שבת פ"ז): שר"ח ניסן היה ראשון לכהונה וכו' ראשון לברך את ישראל ופירש"י שם ברכת כהנים), האם גם הרב נוהג כן?

מרן הגר"ח זצוק"ל: אני מתחיל לומר כמנהג הרגיל מ'ביום הראשון נשיא לבני יהודה' וכו'.

מנהגי בדיקת וביעור חמץ

עברנו לשאול קמיה דמרן הגר"ח שאלות הקשורות למנהגי בדיקת ושריפת חמץ וכו'.
האם בבדיקת ושריפת חמץ צריך לחבוש את הכובע לראשו וכן את המלבוש העליון?
מרן הגר"ח זצוק"ל: אאמו"ר זצ"ל היה נוהג ללבוש כובע לראשו ומלבוש העליון לכל הפחות בעת ברכה הבדיקה מחמת כבוד הברכה ואח"כ זה כבר פחות חמור, וכן בשריפת חמץ נהג אאמו"ר ללבוש מלבוש עליון וכובע לראשו כנראה מחמת ה'יהי רצון' שאומרים אז. הגר"ח הוסיף ואמר: "כל שנה ושנה אני בודק בביתי כמה שעות עד חצות הלילה בחורים ובסדקים וכפי שהובא במס' בפסחים, דרכי לטרוח ולבדוק בכל מיטה ומיטה, בכל שולחנות הבית, בכסאות הבית כל אחד לחוד וכו', בסטנדר שלי ובעצם בכל מקום ומקום שרק שייך להגיע אליו. חז"ל הרי חייבו לבדוק בכל מקום שהחמץ יכול להגיע לשם, ואפילו שכבר ניקו את הבית בימים האחרונים אני בודק שוב וזה עורך לי כמה שעות ארוכות.
"לא יפלא שלפעמים שומעים שמוצאים חמץ בבית. בדידי הווה עובדא כאשר שנה אחת מצאתי עוגיה שהיתה בגודל 'כזית' בחלון בסורגים, וכפי הנראה שאחד הילדים החביאו שם.
האם מרן הסטייפלר זצ"ל נהג לומר "כל חמירא" ג' פעמים, וא"כ מה הטעם? והנה בהגש"פ של רבינו (שליט"א) שבנו הגראי"ש שליט"א הו"ל, כתוב שהסטייפלר אמר גם לילדיו הקטנים לפני בר מצוה שיאמרו "כל חמירא", רצינו לדעת מה הטעם בזה דלכאורה הרי כל חמצם שייך להורים ולמה לא סגי שהאב יבטל החמץ?

מרן הגר"ח זצוק"ל: "אאמו"ר אכן אמר ג' פעמים את הנוסח "כל חמיעא", כי כן הובא בחיד"א (יעוין במורה באצבע, סי' ז'), ומה שגם הילדים הקטנים אומרים את הנוסח, הטעם הוא כי הרי יש חמץ כמו ממתקים שהם קבלו זאת במתנה וזה שייך להם אישית ולכן צריך שייבטלו הם בעצמם. מרן הגר"ח זצוק"ל הוסיף ואמר, כי הוא נוהג להורות גם לרבנית (תליט"א) ע"ה שתאמר זאת ג' פעמים.

מנהגי ליל הסדר

הרה"ג ר' ירחמיאל שלמה גרליץ שליט"א שאל את מרן הגר"ח זצוק"ל: שמעתי מאחי הרה"ג רבי משה שמעון שליט"א (ממקורביו הנאמנים של מרן הגר"ח) שרבינו (שליט"א) זצוק"ל נוהג שרק הוא עורך את ה"קערה" כליל הסדר, ואילו בנו ושאר כל המסובים על שולחנו אינם עורכים לעצמם "קערה" אם אכן כן הוא, ומה הטעם? והאם כשרבינו (שליט"א) זצוק"ל ומרן הסטייפלר זצוק"ל אכלו כליל הפסח עם מרן החזו"א, האם נהג רק החזו"א לערוך "קערה"?

מרן הגר"ח זצוק"ל: "המסובים שמגיעים להתארח בביתי כליל הסדר מניחים לפניהם ג' מצות אולם הם אינם עורכים לעצמם "קערה" וסימניה, ואני אומר למסובים שעל שולחני שאם רוצים יכולים גם הם לעשות "קערה" אבל נוהגים שרק ה"בעל הבית" עושה "קערה" שזהו הרי לשון השו"ע בסי' תע"ג: "מביאין לפני בעל-הבית קערה", ומשמע שרק הבעל הבית בעצמו צריך לערוך קערה, וכן כתב המשנה ברורה (ס"ק יז) "אבל לפני שאר בני ביתו אין צריך להניח כסדר הזה, אלא כולם נוטלים משל בעל הבית, וזה אפי' במקומות שיש שלחן קטן לפני כל אחד ואחד, וכל שכן במקומותינו שכולם יושבים על שולחן אחד".

סדר הקערה

כמה מצות נהגו מרנן החזו"א והסטייפלר זצ"ל לתת ב"קערה" האם נהגו להניח ב' מצות כדעת הגר"א מעל ה"קערה" או ג' מצות כדעת האר"י ומתחת ל"קערה"?
מרן הגר"ח זצוק"ל: אצלנו נהגו להניח בקערה ג' מצות וכדעת האר"י, וכן הובא גם בשו"ע. והנה החזו"א הקפיד בזה ביותר שיהיו מקצירת יד שקצרו

דקדוק מצוות מופלאה. בקטיף סכך לסוכות

וטחנו החיטים בידיים לשמה ללא מכונות.

האם נהגו גם לסדר המינים ב"קערה" גם כסדר-האר"י וכמובא בבאר היטב (סק"ח) מלשון העץ חיים, ורוע שהוא חסד בימין, וביצה שהיא גבורה בשמאל, ומרור שהוא ת"ת באמצע בין הזרוע והביצה, כי ת"ת מכריע בין חסד לגבורה וכעין סגו"ל, ומתחתם חרוסת בימין תחת הזרוע מפני שהיא רומזת ל"נצה, ובשמאל הכרפס שהוא רומז להוד, ומתחתם החזרת בקו אמצעי [וכסגו"ל מעל סגו"ל] ואל ישנה מזה הסדר, או שלא הקפידו רק שיהיו המינים עצמם כדעת האר"י?

מרן הגר"ח זצוק"ל: על אף שמניחים ב"קערה" כל אותן הדברים שכתב האריז"ל, אבל לא הקפידו אצלנו כ"כ על הסדר אלא כפי שהזדמן, וכך נהגו החזו"א והסטייפלר, ומניחים חריין למרור.

אמירת 'לשם יחוד'

בהגדש"פ שהוציא בנכח הגראי"ש שליט"א עם הנהגות החזו"א והקה"י ורבינו (שליט"א) זצוק"ל, כתוב שם שנהגו לומר ה"לשם יחוד" שבהגדה "ואומרו בלחש לפני המצוות כליל הסדר", היינו שנהגו כ"החסידים" ולא כהנוב"י ביו"ד סי' צ"ג, זה נשמע כ'חידוש'...

מרן הגר"ח זצוק"ל: אכן, יש דברים שאני נוהג לומר "לשם יחוד" כמו כליל הסדר, אבל לא בכל המצוות אני נוהג כך, ולמשל בספירת העומר אינני נוהג לאמרו כיון שבתוך הנוסח כתוב "לקיים מצוות עשה של ספירת העומר", ובוה"ז לרוב הפוסקים ספיה"ע הוא מדרבנן ויש שאלה בדבר שאולי יש כאן חשש "בל תוסיף" כשמתכונים לדאורייתא.

גניבת האפיקומן

בענין האפיקומן הובא בשו"ע: "ויתן חציה לאחד המסובין, לשומרה לאפיקומן ונותנים אותה תחת המפה", ובבאר היטב (סקי"ט) כתב שמניחים אותה בין הכר לכסת וכו' טעם למנהג שהתינוקות חוטפין האפיקומן עפ"י הגמ' בפסחים (קט). חוטפין האפיקומן כלילי פסחים בשביל התינוקות שלא יישנו.

והנה ידוע שבבית מרן הגר"ח מבריסק הקפידו על כך שלא יחטפוהו וכן כתב בעל ה"חוות יאיר" בספרו "מקור חיים" (סימן תע"ז): "שהתינוקות גונבין האפיקומן לחבב המצווה, ומכל מקום יש פנים למחות ולבטל את המצווה".

ויעויין מה שכתוב בחומרת הדברים ב"אורחות חיים" (סי' תע"ג) שאין לתינוקות לגנוב את האפיקומן וזה מנהג בדוי והבל, והגויים שומעים שהיהודים מחנכים את בניהם לגנוב כזכר ל'וינצלו את מצרים', על כן המונע מנהג זה הרי הוא משובח. ואין להרגיל התינוק בגניבה, דהרי הגניבה אסורה אף לדבר מצווה (כמבואר בגמ' ב"מ פ"ד).

אולם מאידך גיסא ישנה תשובה ממהר"ם חאלווה (פסחים ה"ט) שגוזלים זה מיד זה לשמחה כדי שישאלו התינוקות ולא ישנו, וכן הובא בס' המכתם שגזולין וטורפין זה לזה.

והנה שמענו שמועה שבבית רבינו (שליט"א) זצוק"ל לא נוהגים הילדים לגנוב את האפיקומן, האם נכונה היא השמועה, וא"כ מהי הסיבה למנהג זה? והאם נהגו לחלק להם "קליות ואגוזים" ומתי?

מרן הגר"ח זצוק"ל: אמת הדבר מה ששמעתם ואצלינו אכן לא נהגו לגנוב את האפיקומן,

בקיאות שאין לה אח וריע בכל מקצועות התורה. עם כ"ק מרן אדמו"ר ה"ישועות משה" מוויניץ זצוק"ל

המנהגים שנהגו ישראל מדורי דורות הרי וודאי יש לזה מקור. עם הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל והגרנצה' פרנקל זצ"ל חבר בד"ץ העדה החרדית

תורה והוראה לישראל במשך שנות דור. בלדרמן

חיבה מיוחדת. מרן הגר"ח זצוק"ל בשיחה ל'המבשר תורני' על ה'חומרות' בפסח

וסיבת הדבר כי אאמו"ר היה מרגלא בפומיה לומר תמיד שהדבר יכול להרגיל את הילדים לחשש גניבה חלילה וחס, וכן אצל מו"ח מרן הגר"ש אלישיב (שליט"א) זצוק"ל אין נוהגים לגנוב את האפיקומן מאותו סיבה שלא יתרגלו לגנוב ח"ו.

(אחד מנכדי רבינו הוסיף לנו בהקשר לכך, כי היה פעם עובדה באחד מהנכדים שהתחכם וגנב מזקנו מרן הגר"ח את האפיקומן ומרן הגר"ח הקפיד מאוד על כך, ואף לא ניסה כלל להציע שום תמורה לכך רק ביקשמהנכדמיד להחזיר את המצה) ומה ששאלתם על קליות ואגוזים, התשובה בזה היא שבוודאי נהגו לחלק להם וכדינא דגמרא וכפי שנפסק בשו"ע להדיא ואאמו"ר היה מחלק זאת בתחילת הסדר לפני הקידוש.

ליל הסדר במחיצת החזו"א

בקשנו מרבינו קצת לשמוע על הסדר במחיצתו של מרן החזו"א כפי שרבינו זוכר.

"אצל החזו"א לא היו מאריכים כ"כ בעריכת הסדר, החזו"א היה קורא ומסביר את ההגדה ומזדרז להספיק הכל לפני חצות הלילה. אולם בהמשך השנים היה אאמו"ר כן נוהג להאריך קצת באמירת ההגדה באמירת פירושם ורעיונות מהספה"ק ועוד.

"זכורני, שפעם שאלתי את החזו"א את השאלה הידועה מהי הכוונה שאומרים בהגדה "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", ולכאורה קשה איזה תועלת היה לנו מלהתקרב ליד הר סיני ללא קבלת התורה?

החזו"א ענה לי: "דרך המשבח לחשוב כל פרט לחוד – וכוונתו היתה שבאמת לא היה תועלת אבל כאשר רוצים לשבח את הנס הגדול של יציאת מצרים ועד מתן תורה מפרטים כל דבר לחוד!

"הכוס של הרי"ף"

בקונט' "דרכי יעקב" (מנכדו הגראי"ש שטיינמן שליט"א)

הובא שמרן הסטייפלר נהג לשתות כוס חמישי בליל הסדר כדי לצאת דעת הרי"ף שיש לשתות חמשה כוסות ואף כינהו "הכוס של הרי"ף", האם אכן כן הוא? והיכן שתהו אחרי "נרצה" [שאחרי "הלל" הרי שותים כבר כוס רביעי?]

מרן הגר"ח זצוק"ל: הדברים נכונים, אאמו"ר נהג לשתות כוס חמישית בסעודה וכדעת הרי"ף, והיה שותה את הכוס החמישית דווקא באמצע 'שולחן ערוך', וטעמו היה כי נאמר בגמ' פסחים שכוס ששותים בתוך הסעודה אינו משכר, ממילא הקפיד לשתותו דווקא בתוך הסעודה.

"סיבה נוספת, משום שאז כששותהו אינו נראה כ"מוסיף על תקנת חז"ל כיון שאפשר לחשוב ששותה את הכוס להנאתו גרידא.

זמן אכילת הזרוע

במ"ב סי' תע"ג (סקל"ב) מביאר שאסור לאכול את ה"זרוע" בלילה שאין אוכלים צלי מדבר הנשחט בליל פסח ומצוה לאכול למחר בסעודה. וכתב החי אדם שרע עליו המעשה שזורקים את הזרוע והוא ביוזי מצוה. והנה בשערי תשובה כתב שגם ביום אין אוכלין צלי, א"כ מתי נהגו לאכול את הזרוע?

מרן הגר"ח: אצלנו נוהגים כדעת החזו"א שיש לאכול "סעודה שלישית" גם ביו"ט ואני נוהג לאכול בסעודה שלישית למחרת הסדר. החזו"א גם נהג לאכול סעודה שלישית גם ביו"ט [וגם סעודת מלוה-מלכה אכל במוצאי יו"ט].

נשים בהסיבה

מה הטעם שרבינו מורה לנשים להסב בליל הסדר?

מרן הגר"ח: הרמ"א כתב "וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות אך לא נהגו להסב כי סמכו על דברי הראב"ה דכתב דבזמה"ז אין להסב", אמנם אאמו"ר הורה בביתו למעשה שנשים כן מסיבות וכן אני מורה בביתי, והטעם משום שהיום הבעל אינו מקפיד על האשה אם תיסב ולכן צריכות להסב. וגם נשים שאינם נשואות מסיבות, אולם קטנות אין צריכות להסב.

"פעם נשאלתי, מאימתי נקראו הנשים חשובות שהיו צריכות להסב, והשבתי בבדיחותא: דאפשר שנקראו כן מההיא שעתא שרבינו גרשום ז"ל גזר בחרם שלא לישא ב' נשים. "והוספתי בזה דאולי לכן דווקא הרמ"א כתב וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות, אולם המחבר לא הזכיר כיון שהספרדים לא קבלו על עצמם חרדר"ג, וא"כ אין הם חשובות לענין הסיבה, ולפי"ז בני ספרד לא שייך אצלם שנשים יסבן, אך בכף החיים כ' שאדרבה בני ספרד מנהג נשים להסב

חומרת שרויה בפסח

מי שאביו נוהג ליהזר מלאכול בפסח "מצה שרויה", האם גם הוא חייב ליהזר בזה. והאם זהירות משרויה חשיב חומרא בעלמא או שזה חשיב לחומרא מצד הדין שהרי החשש הוא שמא יש שם מעט קמח שלא נאפה וע"י השריה יתחמץ והובא במ"ב בסי' תנח {סק"ד}?

מרן הגר"ח זצוק"ל: "הבן צריך להחמיר בחומרת שרויה כמנהג אביו ואל לו לסטות ממנהגיו, אלא שאם הבן רוצה בדווקא לאכול שרויה הרי שעליו לעשות התרת נדרים כדין בפני ג' ואז יוכל להקל לעצמו באכילת שרויה.

"גם אאמו"ר אע"פ שכל ימיו נהג כמנהג החסידים שלא לאכול שרויה כי הרי הגיע מבית חסידי מובהק והיה מקפיד שהמצות שלו יהיו מונחים עטופים בנייר בתוך שקית נילון כל הזמן וכן בשעת הסעודה מחשש שרויה, אמנם בשנים היותר מאוחרת כאשר נחלה ערך התרת נדרים בפני החזו"א והתחיל לאכול שרויה.

הוסיף מרן הגר"ח: "אני אינני נוהג להחמיר באכילת שרויה וגם אין לי מנהג להחמיר בזה מכיון שאחרי שאאמו"ר התיר את נדרו אז ההתרה חלתה גם עלי, והטעם שאינני שאני לעצמי מחמיר בזה, כבר כתבתי בספר שונה הלכות (סימן תנ"ח ס"ב) ש"אחזוקי איסורא לא מחזיקנן", ובסימן תנ"ד ס"ה כתבתי שאם חולט הקמח היינו שנותנן במים מרותחים רתיחה עזה על האש קודם הלישה ואח"כ עושה ממנו העיסה אין חוששין שנתחמץ הקמח כשהיה בתוך הרותחים קודם שעשאה עיסה לפי שרתיחת הרותחין ממחרת לבשל הקמח קודם וכיון שנתבשל שוב אינו בא לידי חימוץ לעולם וגם אצל החזו"א נהגו שהיו לשים הקניידלא'ך רק במי ביצים בלבד בלי

מים והכניסוהו אח"כ לקדירה כשהמים רתחו והיה כחליטה ובדרך זה הקילו. אך וודאי שמי שאביו נוהג בחומרת שרויה יזהר לשמור על מנהג זה כל זמן שלא התיר דבר זה בפני ג'.

האשה תנהג כמנהגי בעלה

האם אשה חייבת לנהוג כמנהגי וחומרות בעלה בפסח? והאם אשה מעדות-המזרח שנישאה לאשכנזי האם מותר לה לאכול "קטניות" בפסח?

מרן הגר"ח: על האשה מוטל ללכת אחרי כל מנהגי בעלה הן לקולא והן לחומרא, אך כל זאת איירי בדברים שקשור לחומרות בהלכה, אך חומרות שאין יסודתם בהלכה אין על האשה חובה הלכתית להחמיר כמו בעלה.

בהקשר לכך הוסיף מרן הגר"ח לספר: "כשנולדה לי בתי הבכורה, כשהיתה ילדה קטנה, נתתי לה לאכול מצות עבודת יד, פעם אחת ראה זאת אאמו"ר זצ"ל ואמר לי שמהבת הבאה שתיוולד לי כדאי שאני יאמר לה שאני נותן לה לאכול מצות אלו בתור חומרא ולא כנדר, והוסיף אאמו"ר ונימק לי, כי אולי אחרי נישואיה בעלה יאכל מצות מכונה, וא"כ היא תבטל מנהג טוב שנהגה יותר מג' פעמים, מרן הגר"ח הוסיף ואמר כי מעניין שאכן כדבריו כן היה, הבת הבכורה נישאה לחתן שמקפיד לאכול ממצות עבודת יד, והחתנים הבאים שלקחתו, חלקם לא כ"כ הקפידו על מצות עבודת יד בדווקא.

מצות מצוה

אצל חסידים היה ענין גדול באכילת מצות מצוה שנאפה בערב הפסח והרי כך כתוב גם המחבר בשו"ע שזה הדין לכתחילה, ברצונו לשאול מדוע מרן החזו"א כפי הידוע לא אכל מצות מצוה? והאם נכונה השמועה שמרן האמרי חיים' מויז'ניץ זיע"א היה שולח מצות מצוה להחזו"א ולא אכלם וכאשר שלח את המצות אח"כ לסטייפלר כן אכלם, והאם רבינו אוכל מצת מצוה?

מרן הגר"ח זצוק"ל: "הנה, בענין זה כבר כתבו על כך גדולי האחרונים, ובקיצור הדברים כבר כתב המ"ב (סי' תנ"ח סק"ג) שרוב ישראל אין נוהגין ליהזר אפילו במצת מצוה ללוש בער"פ וחפשתו וכו' ומצאתי טעם להליץ בעד המנהג וכו' דקשה ליהזר שלא ימצאו אף משהוא חמץ בהחטים שלא יהיו מצומחים ועל כן אופין מקודם כדי שיתבטל החמץ וכו'.

"ואכן ב"מעשה רב" הובא שהגר"א לא הקפיד על אפיית המצות שיהיו בער"פ אחר חצות וכן הוא בהגדש"פ 'מבית לוי-בריסק' שגאוניברסיקמרנןהגר"ח והגר"ז לא נהגו לאפותמצות בער"פ, וכן סבר החזו"א ולא אכל מצות מצוה מסיבה הזאת. "ומה שהודפס שאאמו"ר זצ"ל היה אוכל את המצות מצוה שהרה"ק ה'אמרי חיים' מויז'ניץ שלח לו, אינני יודע מנין יצאה השגה והדבר אינו נכון, והסיבה לכך שאאמו"ר לא אכלם היתה (על אף שהוא הגיע מבית חסידי ששם כן נהגו לאכול מצות מצוה), היות ואאמו"ר נהג כל ימיו שלא היה אוכל שום דבר מאכל בחג הפסח מה שלא השגיח ופיקח על כך בעצמו, או שלכל הפחות אחד מבני משפחת החזו"א שהכירו היטב וסמך עליו השגיח על המוצר בעצמו.

"אך אאמו"ר היה לפעמים מצניע מצות אלו שקיבלם מהרה"ק מויז'ניץ זי"ע והיה נוהג לאכלם ב"פסח שני", היות וידוע שמנהג חסידים לאכול מצות בפסח שני, ואביו [של הסטייפלר] הרב ר' חיים פרץ ז"ל הרי היה 'חסיד' של אדמו"ר יי טשערנאביל זיע"א.

מסנות על הברזים

האם נכונה היא השמועה שבבית החזו"א והסטייפלר לא היו מסנות על הברזים בחג הפסח?

מרן הגר"ח זצוק"ל: אכן נכונה השמועה, אצל אאמו"ר וכן החזו"א לא הניחו על הברזים מסנות מיוחדת בפסח, והסיבה היתה משום דבשבת יש בזה שאלה של בורר, ומחמת כן כבר כל חג הפסח לא הניחו מסנות על הברזים.

בארוחת רבינו ח"ב עמוד פד, הובא שאאמו"ר אמר לאחר שהחלו המים לבוא ממעיינות והפסיקו לשאוב יותר מבורות או בארות שאז אין חשש ל"משהו" חמץ במים, וא"כ כבר וודאי אין צורך להשים מסננים על הברזים או חתיכות בד כפי שנהגו. והעיר שם הגר"א הורביץ זצ"ל שאין ללמוד מזה למקומות שהמים אינם באים מהמעיינות.

עובדות ממרן החזו"א זי"ע כפי שסיפר לנו מרן הגר"ח זצוק"ל

זאת ברוב קדושתו, האם הרב שמע על כך?

"אכן, אני הייתי בעל העובדה, היה זה כאשר טיילתי עמו לצרכי בריאותו, וכשהגענו למקום אחד אמר לי החזו"א: דע לך, מקום שבני תורה הלכו ושוחחו בלימוד, כשמגיעים למקום הזה אפשר להרגיש זאת ואני מרגיש שדברו במקום הזה דברי תורה. ואכן התברר לי שלפני זמן שוחחו במקום בלימוד ב' בחורים משיבת פוניבז' והחזו"א הרגיש בדבר. וזה לעומת זה, פעם אחת כשבא לחזו"א אחד ממקורביו אמר לו החזו"א: דע לך, היזהר והישמר ביום שלא תלמד אל תיכנס כאן. החזו"א ברוב קדושתו הכיר על פניו שלא למד באותו יום ומחמת כן העיר לו על כך.

קדושת השבת

אומרים משמו, שפעם התבטא שיש סברות דקות ועדינות שאי אפשר להבינם ולרדת לעומקם דיו אלא בש"ק, כאשר כח קדושת השבת מסייע לרדת לעומקם, האם הדברים נכונים?

"שמעתי על כך, וכמדומני, שאמר זאת לפני הגרמ"י לנדא זצ"ל מגדולי י-ם שהיה מהקרובים אליו ביותר.

כוחו ברפואה

מהיכן שאב החזו"א את כוחו הגדול ברפואה, וכידוע פעם שירטט על הנייר את צורת מח האדם, וציין בשירטוט כיצד על המתנתחים לבצע את הניחות במדיק?

"החזו"א שאב את כוחו ברפואה מלימוד התורה לשמה, וכמאמרם "כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה... כל העולם כולו כדאי הוא לו..." ואכן בכח תורתו ידוע על הרבה מקרים שהחזו"א לקח אחריות להכריע בדיני נפשות.

"אאמו"ר התבטא, שפסקי החזו"א בענייני רפואה, לא היו על פי רוח הקודש, אלא פסקי הלכה. לאמוד, כמה אחוזי סיכון יש בנייתוח עצמו, לעומת סיכויי ההחלמה, וכמה יש בזה סיכון חיי שעה לעומת ריוח חיי עולם של יותר מ"ב חודש. ועל ידי דביקותו בתורה, זכה שכיוון לאמיתיה של תורה, וכשפסק שיש לנתח - הניתוח הצליח.

תורת הנסתר

האם היה החזו"א למד קבלה ותורת הנסתר?

"אצל החזו"א היה ספרי קבלה על שולחנו, היות ולפעמים היה צריך לעיין בזה, כי הרי הרבה פעמים אחרונים מביאים ספרי קבלה כמו המג"א ועוד. לפעמים כשהיו נכנסים אליו היה מחביא את זה שלא יאמרו שהוא לומד קבלה.

"אחד מבני ביתו אף העיד שפעם בא לביתו לפנות בוקר, לפני הנץ החמה, וראה על שולחנו ספר "עץ חיים" פתוח... "החזו"א אמר להגר"ש גריינימן זצ"ל: "הלשם' הוא הספר האחרון בקבלה שיש מה ללמוד ממנו, ואמר שלכן נקראת חכמה זו 'קבלה', כי א"א להבינה אלא בקבלה איש מפי איש עד אליהו.

השגחה מהשמים

אומרים משמו של החזו"א, שבדורותינו יש הסתר פנים גדול מה שלא היה בדורות קודמים, אולם בשידוכים עדיין מרגישים בחוש את השגחה המיוחדת ואת ההדי הבת קול של בת פלוני לפלוני.

כשהחזו"א הלך לטבול בים לצרכי בריאות, הלך גם במים בכיסוי ראש. על ציון דודו מרנא החזו"א זי"ע

גריינימן זצ"ל כיצד ניתן להבחין ביר"ש מתוך ספר הלכות? אמר לו החזו"א: מחבר יר"ש מצטיין בביקוש האמת. גם אם החטיא את המטרה וחידושי אינם נכונים אפשר להבחין אם מגמתו היתה למצוא את נקודת האמת. או סתם לפלפל בדברי תורה. היה פעם שקיבל מכתב תורני מרב פלוני, והיה שם סברה נפלאה, אולם החזו"א תהה על כך כיצד הגיע לסברה טובה בשעה שלא היה בו יר"ש?!

מיראי הוראה

ידוע, שמחמת חרדת ההלכה והיר"ש שלו, נמנע החזו"א מלפסוק שאלות.

"החזו"א היה מיראי ההוראה ולכן נמנע מלפסוק למעשה. גם את הספר החזו"א הוא לא חיבר על השו"ע אלא על הגמ' ואח"כ סידרו על השו"ע, פעם אף הציעו לו לכהן כרב בי-ם, הוא הסכים בתנאי שלא יצטרך לפסוק הלכות, כמובן שהם לא הסכימו, כך סירב תמיד לפסוק למעשה.

"כשהגר"ש שמריהו גריינימן זצ"ל שסידר את ספרי החזו"א, סידר חלק לפי סדר הגמ' וחלק לפי סדר השו"ע, אולם החזו"א לא היה מרוצה שסידר לפי השו"ע. החזו"א אמר לו: "וכי אני רב?" ובאמת בחיי החזו"א לא סידרו בגלל זה עפ"י השו"ע.

החזו"א הקפיד שבני תורה ילבשו חליפה ארוכה, וכן לא יגלחו את זקנם, בקשנו מרבינו לשמוע את סיבת הדבר?

מרן הגר"ח השיב בחיוב: "נו, החזו"א הקפיד על כל מה שכתוב בתורה וגם זה כתוב בתורה. לשאלת אחד הנוכחים: האם כתוב בתורה שצריך ללכת עם חליפה ארוכה ולגדל זקן, השיב מרן הגר"ח: בתורה כתוב שצריך להתנהג כמו בן אדם, ולא כמנהג הגויים עם חליפה קצרה וללא זקן.

ציינתי, מה שמובא שהחזו"א כשהלך לטבול בים לצרכי בריאות, הלך גם במים בכיסוי ראש, מרן הגר"ח אף אישר את הדברים.

מרגישים קדושה

מספרים שפעם טייל החזו"א ברחוב, לפתע נעצר ואמר שמרגיש במקום קדושה, לאחר זמן התברר שלפני זמן מה עברו במקום ב' בחורים ושוחחו בלימוד, והחזו"א הרגיש

בתחילת חודש חשון תשע"ד, לקראת מלאת שישים שנה להסתלקותו של מרנא החזו"א זי"ע זכיתי לעלות בשנית יחד עם העורך הרב אלחנן קלאר הי"ו כשליחי 'המבשר התורני' למעונו של מרן הגר"ח זצוק"ל בשנית, כאשר במשך כרבע שעה זכינו לשמוע מפ"ק עובדות וזכרונות ממשנתו הברוכה והכבירה של דודו מרן החזו"א זי"ע.

כידוע מרן הגר"ח זצוק"ל חי ונשם כל שנותיו בכל משעולי חייו את הליכות חייו, משנתו ושיטתו הבהירה של החזו"א, כל פרט ופרט ממעשיו של החזו"א נחקקו בקרבו וכך במשך שנות דור היה מרן הגר"ח זצוק"ל מקור ברור להליכות והנהגות מרן החזו"א זי"ע.

לפניכם, תיעוד מהשיחה עם מרן הגר"ח זצוק"ל כפי שרשמנו והעלנו את הדברים על גבי הכתב מיד בתום השיחה לתועלת הקוראים.

הדברים שלפנינו הם פנינים נבחרים וקצרים ממה שזכינו לשמוע מפ"ק, זי"ע.

יראת שמים

בפתח השיחה שאלנו ביראת הכבוד: אנו מתקרבים ליומא דהילולא השישים של מרן החזו"א זי"ע, ברצוננו להרחיב את היריעה לכבוד יומא דהילולא ולהתמקד במשנתו התורנית שהותיר אחריו לדורות, ב"ה קם דור צעיר של בחורים ואברכים אשר לא זכו לראות מקרוב ולשמוע את גדול הדור החזו"א, אנו מבקשים לשמוע ממרן (שליט"א) כאחד שגדל על ברכי החזו"א, על איזה נקודות במסכת חייו עלינו בעיקר להדגיש למען ילמדו מדרכיו?

מרן הגר"ח זצוק"ל "אכן, זכיתי מילדותי להיות קרוב אליו ואף לשמשו רבות, הייתי אף רגיל ללמוד עמו גמ', גדלותו של החזו"א הקיפה את כל תחומי החיים, לא היה דבר שבה הוא לא התבלט כיחיד בדורו בגין גדלותו הנשגבה, עשרות שנים ששהיתי עמו יחד לא ראיתי כועס על שום בן אדם, מלבד כמה פעמים בודדות, ביניהם, כאשר אחד שוחח עם החזו"א ובתוך דבריו אמר לו: "הלא אמרתם לי כך וכך... וזה היה שקר גמור, ואז הגביה החזו"א את קולו וכעס עליו. כך גם עוצם יגיעתו בתורה היתה פלאית וכחד מקמאי והרי הדברים ידועים.

מה היתה דעתו בענין לימוד הזהור?

"פעם אמר להגר"ש גריינימן זצ"ל שאין ספר מוסר כ"כ טוב כמו הזהור. ופעם אמר לו ללמוד זהור. ואף הוא עצמו למד עמו בספר הזהור

"מה שצריך להדגיש ביותר לציבור הוא היר"ש הגדולה ודקדוק המצוות המופלאה שלו שהיתה נחלתו, ודבר זה הוא ביקש תמיד להנחיל לציבור.

איזה נקודות ביר"ש ניתן להדגיש?

"יר"ש מקיפה את חיי האדם בכל התחומים כולל בלימוד התורה שיהא מתוך יר"ש. החזו"א היה אומר כי בחידושי התורה ששולחים לו לפעמים הוא יכול להכיר מה דרגת השולח ביר"ש, כאשר השולח בעל כשרון וידוע דרכי הלימוד ובכל זאת אין מסקנת החידו"ת שבמכתב ישרה, אין זאת אלא כי חסר לכותב מדת היראה הדרושה, ולכן מסקנתו נלוזה. "כששלחו לו ספרים של מחברים חדשים, היה בוחן את מדת היר"ש של המחבר ועפ"י קבע היכן להניחו בארון הספרים. ספר שמחברו ירא אלוקים, מקומו היה במדף העליון, והאחר במדף התחתון.

"כששאלו הגר"ש שמואל

בן י"ח לחופה

מה היתה דעתו בענין זמן הנישואין לבחורים?

"החזו"א סבר שצריך להתחתן מה שיותר מוקדם. הוא רצה שאנשא בהיותי בגיל 17 וחצי. הרמב"ם (הל' אישות פט"ו) כתב כי בן י"ח לחופה היינו משנכנס לשנת י"ח, אדם אינו מלאך וזה מפריע, וכן היה דעת אאמו"ר. האיך ראוי לנהוג למעשה?

"בדרך כלל אני מייעץ שאם הבן אינו לומד כ"כ טוב - שילמד עוד קצת, אבל אם לומד הוא טוב, אדרבה, הוא הרי יכול ללמוד טוב גם אחרי הנישואין, ובמיוחד הדברים אמורים בימינו שיש אפשרות ללמוד גם אחרי הנישואין בכולל ולקבל תמיכה ראויה, וכן היה דעת אאמו"ר לזרז את הנישואין. עובדה הווה באחד שהגיע עם בנו לאאמו"ר והבן אמר לאאמו"ר שהוא לומד קצת בישיבה ואינו מרגיש כלל שמפריע לו מה שאינו נשוי, אאמו"ר גער בו, ואמר לו שוודאי אינו מלאך וה' ברא בטבע האדם שירצה לישא אשה.

שיחות יחודיות ובלעדיות שהעניק באופן נדיר למערכת 'המבשר התורני'. בשיחה על דודו מרנא ה"חזו"א איש" זי"ע

אינני מפחד מהם כי יש לי ברכה מהחזו"א, ואכן סוף דבר היה ששחררו אותו לחופשי.

תיקון הנפש

מסופר שמצאו לאחר פטירתו של החזו"א כתי' סתרים, שבו מציין החזו"א בקצרה כי נשמה מיוסרת, באה אליו לבקש תיקון הנפש, האם רבינו שמע על כך?

"אכן, הכתי' הוא אמיתי והובא ב'קובץ אגרות' על נשמה שהגיע לבקש מהחזו"א תיקון. וכך נכתב שם: "...לא נתן לי לעזובו שאברכנו, אמרתי לו לך לשל' ולא נחה דעתו. אמרתי לו י"ח שתתקן את הנפש הזאת תיקון גמור ותסלח את כל עוונותיו, תיכף נח דעתו ונשאר במנוחה".

מרן הגר"ח גילה לנו שהוא ידע היטב את הרקע למקרה מוזר זה.

"היה זה בעיר קוסובה מקום מגורי אבי החזו"א שם כיהן כרב העיר. בבית דין שבראשותו נערך בזמנו דין תורה, בין שני בעלי בתים מהעיירה. הוא פסק את פסקו. היהודי שהפסיד בדין, כעס וחש נעלב עד שהחל לנהל מלחמה קשה מול הרב. אותו יהודי הרבה במחלוקת. פתח ביהכ"נ נוסף חדש, וגם הביא להביא רב נוסף לעיירה. לאחר שנפטר, הוא זה שבא לבנו החזו"א, לבקש תיקון לנשמתו הדוויה. הגר"ח הוסיף: "הכרתי את בני משפחתו של אותו יהודי".

מעין בהזמנה למעמד רבתי ילדי ישראל חניכי פרחי הדגל תשרי תשע"ט באולמי ארנה בירושלים.

אין מקצוע אחת בתורה שלא מוצה היטב באחת מעשרות הספרים שחברו ע"י מרן זצ"ל בשישים שנה האחרונות. יושב ולומד בפינה שקטה בבית

מרן הגר"ח: "אכן, הוא היה אומר לשואליו תמיד שבזיווגים מרגישים בחוש את ההשגחה ממרומים.

מרן הגר"ח הוסיף בדבריו: "החזו"א סיפר לאמי ע"ה, כי נכנס אליו אחד ושאל על בחור שהכיר: "איך הוא בלימוד?" וענהו החזו"א: "סיז קען זיין בעסער" [יכול להיות יותר טוב!] אמר השואל: הרי כל אחד יכול להיות יותר טוב... ושוב שאל: "ואיך הוא ביר"ש?" וענהו החזו"א כנ"ל: "יכול להיות יותר טוב", ושוב אמר השואל: כל אחד יכול להיות יותר טוב... וכך על כל פרט ששאלו, הלך המו"מ כנ"ל... כשיצא השואל אמר שהחזו"א שיבח את הבחור, והשידוך אכן יצא לפועל.

"החזו"א התבטא אז: דבר משונה ראיתי, השואל הוא הרי בר דעת, וכי אינו מבין מה שמדברים עמו?... אלא: כששידוך צריך לצאת לפועל אזי מן השמים מכוונים לכך ולא יעזור כלום.

"בדומה לכך שמעתי בשם יהודי בעל המעשה שהציע שידוך, ובאופן טבעי המשוך היה צריך לחטף את ההצעה. אך הלה השיב תשובה שלילית. לאחר זמן, כאשר הבחור כבר נשא אשה והמדוברת הנ"ל גם כבר נישאה לאיש, הזדמן לו לשדכן ושאל את הנ"ל מדוע סירב בשעתו להצעה?, והשיב: "הרי יש לה גיבנת" ... אותו יהודי סיפר לי שלמעשה לא היו דברים מעולם, והתברר, כי כאשר הלך מרחוק לראות את המדוברת, התחלפה באחרת שהיה לה גיבנת, כך היה רצון ה' שהללו לא יזדווגו ביניהם.

השגחה על גדולי הדור

הזכרנו מקודם את ענין ההסתר פנים בדורותינו, האם לא ניתן לראות גילוי פנים בדורותינו?

"החזו"א אמר לגיסי הגר"ש ברזם זצ"ל, כי בדורות הקודמים היו רואים כולם השגחה מיוחדת על גדולי ישראל כמו מה שמסופר על הגר"א אלעזר משה מפניסק שהיו הגויים דוחפים אותו שידרוך על שדותיהם, בידעם כולם שהשדה שהוא דורך עליה מתברכת, כן מסופר על ה"גדול ממינסק" שהיו בעירו כלבים רעים שכל העובר שם היו מתנפלים עליו, וכשהגדול הנ"ל היה עובר היו הכלבים בורחים, וזה ידעו כל העיר ורק בדור האחרון ממש בטל, וזה כנראה בכדי להגדיל הנסיון בעקבתא דמשיחא, ואע"פ כן מי שרוצה לראות יכול עדיין לראות.

ידוע שאצל החזו"א ארעו נסים שלא כדרך הטבע בעת המלחמה, מה נוכל לשמוע על כך?

"החזו"א סיפר מה שבדיו אירע עובדה פלאית. היה זה בעת שהותו במינסק, בזמן המלחמה, לא היה לו פספורט - כרטיס שחרור - ושם מי שנתפס בלי פספורט, היו יורים בו מיד למיתה ללא דין. וכאשר שמע החזו"א כי באו חיילי המלכות לאתר בחיפושים אחרי נתינים זרים, יצא לברוח מהעיר, אך טעה, ובמקום לברוח מהחיילים רץ לעבר כיוונם. הוא הגיע ממש מולם. הם עמדו בשתי שורות והיה חובה לעבור ביניהם. החזו"א עבר ביניהם, ואף אחד לא אמר לו דבר, עד שעבר את כולם וברח משם למרבה הפלא. החזו"א התבטא אז ואמר: "הייתי בטוח שלא אנוק כיון שסיימתי אז לכתוב את הספר עירובין!".

"בדיד הווה עובדא שראיתי בחוש את כוחו של החזו"א. חורף אחד לא ירדו גשמים, עד שהבד"ץ בי-ם הכריז לומר את

מה שצריך להדגיש ביותר לציבור הוא היר"ש של החזו"א. מחלק את הש"ס בכלל חזו"א ביומא דהילולא של מרנא החזו"א זי"ע

רכב ישראל ופרשיו

שיחת הוד ותפארת בשולי אדרתו הטהורה של מרן רבנו זצוק"ל
עם חתנו יקרו וחביבו מגיד המישרים הנודע לתהילה

הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א

המביא לראשונה זכרונות נרגשים ועדויות אישיות מתוך הבית הגדול והקדוש

יוסף מאיר האם

מראות אלוקים. בלחט"א הגר"י קולדצקי שליט"א עם חותנו מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

אותו פתוח לרווחה כשהיה ברור לכולם שמישהו חיטט ונגע כאן בדברים שהיו מוחבאים בתוכו. חותני פנה אל בנו שעמד לצידו ושאל אותו בתמיהה: מה קורה כאן? מישהו היה כאן ונגע בחפצים? וזהו! מעבר להתעניינות הפשוטה והרגילה הזו הוא לא התייחס לכך יותר בכלל, אלא חזר למקום לימודו והמשיך להגות בספריו בלי להתעניין אחר-כך מה קרה, מה גנבו ובכמה נאמד הנזק הגדול? בני המשפחה אמנם ניסו לחקור ולדונוב אותו, מה הוא אומר על הגניבה ומה אפשר לעשות כדי להחזיר את הכספים, אבל חותני לא רצה לדבר על-זה אפילו לא מילה אחת.

"חשבתי לעצמי בשעת מעשה", מוסיף הגר"י קולדצקי בנעימה, "שההתחמקות הטבעית שלו לא לעסוק יותר בדבר מעשה הגניבה, היתה מתוך אמונתו הפשוטה שכך היה צריך להיות מן השמים, ולא עליו מוטלת המלאכה לגמור ולדעת מה בדיוק אירע וכיצד אפשר היה למנוע זאת מלכתחילה, כי אם נגזרה הגניבה הזו מן השמים הרי שצריכים לקבל את הגזירה באהבה. מלבד זאת, הוא ידע שבלאו-הכי לא יעזור כלום ולא ימצאו את מי שלקח את הכספים, כך שלא תצא שום תועלת מכל הדיבורים המיותרים סביב הסיפורים כי אם ביטול תורה, ולכן הוא לא שניה מהסדרים שלו כלום.

"היתה זו דוגמה מוחשית בשבילנו לראות מה זה עול תורה אמיתי ומהי עומקה של אמונה, כי בלי אמונה חזקה אי אפשר להחזיק מעמד במצב שכזה, וכפי שאמרו חז"ל (סנהדרין קי). שממונו של אדם מעמידו על רגליו, אבל אצל חותני זצוק"ל ראינו את האמונה בצבעים חיים, שבכל המצבים שעברו עליו במהלך שנות חייו, תמיד היה תמים עם ד' אלוקיו ומקבל הכל באהבה ובדומיה.

תחושות אבל כבד עוטפות את כלל ישראל בכל קצווי תבל עם הסתלקותו של המאור הגדול לממשלת התורה, עטרת תפארת הדור והדרו, מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל בעל 'דרך אמונה', כאשר בכל מקום ופינה על פני העולם היהודי כולו שחים כולם בהתרגשות ובדמעה אחרי מיטתו של מלאך האלוקים שניתן במתנה גמורה לדורנו, אשר שימש לכל בית ישראל עמוד אש שהלך לפני המחנה להנחותם הדרך ולהאיר להם יומם ולילה, כאורים ותומים המשיכים את הנפש בכל שאלה ובכל הכרעה, כדת של תורה. בתוך מאות אלפי היהודים המתאבלים מרה על עלייתו של מרן רבנו זצוק"ל לגנוזי מרומים בסערה השמימה, מצויים גם בני משפחתו הקרובה היושבים בימים אלו בעמק הבכא ועוסקים במדרש תנחומא, אחרי שניטלה מהם עטרת ראשם ונזר תפארתם, כתרה הנוצץ של המשפחה הענפה שעמד בראש השבט משך עשרות רבות בשנים מתוך מסירות ואהבה אין קץ, כפי שמספרים ומעידים עשרות הנכדים והנינים בימים אלו, איך היה רבנו יורד מרום דרגותיו הגבוהות להתעסק בחביבות עם צאצאיו הקטנים שיחי', בהיותו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ולצד עיסוקו התמידי בתורת ד' יום ולילה לא ישבות, זכר תמיד את הילדים והצאצאים האהובים, לתת מילה טובה ולחזק ולעודד בכל עת מצוא באהבה רבה ובאהבת עולם, לשמו ולדמותו תאוות כל נפש.

השבוע, בעיצומם של ימי ה'שבעה', חזרנו יחד עם חתנו חביבו הנודע לתהילה ולתפארת, הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א, לשיחה מרתקת על דמותו המיוחדת של מרן רבנו זצוק"ל ממבטו של בן משפחה קרוב, מזווית פחות מוכרת ולא ידועה בקרב הציבור שרגיל היה לראות את רבנו יושב ושוקד על תלמודו ללא הפסקה, והנה כאן ניתנה לנו הצצה ראשונה מבעד לחרך המשפחת, בשיחתו העשירה והסוחפת של הגר"י קולדצקי שנעתר לבקשתנו להביא לפני הקוראים שיחי' הני מילי מעלייתא האצורים בקרבו מימי הון והוזהר בצל חותנו הגדול זצוק"ל, למען יעמדו ימים רבים ובוודאי יהיו הדברים לתועלת ולברכה עבור רבים מ ישראל.

דרך אמונה בחרתי

"ראשית כל ברצוני להדגיש לפני הציבור כמה אנו צריכים להתחזק באמונה פשוטה באלוקי עולם", פותח מגיד המישרים הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א את שיחתו המיוחדת ל'המבשר'. "חותני זצוק"ל היה ידוע בכל העולם כולו כמתמיד עצום וכמי שלא הניח לרגע את הגמרא או השו"ע מתוך ידיו, אבל בד בבד ולצד זאת לא הזניח לרגע את חובת השרשרת האמונה בקרב צאצאיו ובני משפחתו הקרובה, וכפי הידוע לי שבימי חורפו בהיותו אברך צעיר, היה הולך בכל חול המועד עם ילדיו לגן החיות, והיה אומר איתם את הברכה המיוחדת 'ברוך משנה הבריות', כי הוא ראה בזה עוד חלק בחינוך הילדים, להשריש בהם אמונה.

"הוא עצמו היה סמל ודוגמה לאמונה מוחשית בהש"ת, כשקיבל עליו את הדין בכל מצב שהוא בלי לשאול שאלות ובלי לחקור אחר העתידות, אלא תמיד המשיך ללכת בתומו וצדיק באמונתו יחיה. זכורני שהייתה פעם גניבה גדולה בביתו לפני שנים רבות, וכמובן שהייתה בהלה גדולה אצל בני המשפחה כי נגנבו אז כספים רבים וחלק מהם גם היו כספי פקדונות שאנשים הפקידו אצל חותני זצוק"ל כי סמכו עליו שבוודאי ישמור להם את כספם, אבל כשהגיע חותני לביתו וראה את אשר אירע, לא התייחס לכך יתר על המידה.

"הוא ניגש אל הארון הפרטי שלו, ארון פשוט ורגיל, ומצא

דורש טוב לעמו: התמסרותו של רבנו זצוק"ל לתת לציבור את זמנו היקר מפז

"עומק המחשבה של חותני זצוק"ל לרדת לעומקם של דברים היתה מדהימה", מספר לנו הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א במהלך השיחה המיוחדת. "במיוחד יש לציין את ההיקף הגדול שהיה לו בכל מכמני התורה בבקיות עצומה ובהבנה עמוקה. אחד מגדולי הדור אמר, שכל מילה בספר 'דרך אמונה' מחושבת בדיוק איך לכתוב אותה בשביל לתרץ תירוץ רבים שיכולים להקשות אילו הנוסח היה שונה, ואכן רואים בכל מילה את המחשבה האדירה של חותני זצוק"ל, איך מתכוון הוא לתרץ ולבאר קושיות של ראשונים וגדולי האחרונים.

"אין זה פלא שחותני אמר פעם שהדבר שקשה לו ביותר הוא האיסור שלא להרהר בדברי תורה בהיותו במבואות המטונפות, ואכן היה מסיח את דעתו בכוח על ידי תרגילי חשבון קשים, וכשמצא שמותר להרהר בענייני אמונה ויחוד השי"ת ולהתפלל בלב, שינה והתחיל להתפלל בליבו. כל זאת מחמת עומק המחשבה שהייתה לו תמיד לעסוק בדברי תורה, מחמת הלחץ הגדול של החובות היומיים שהיו לו לסיים את מה שקיבל על עצמו ללמוד, כשכל בני הבית יודעים שכל עוד לא היה מסיים את החובות של אותו היום, ראו עליו שהוא מתוח, ורק לאחר שגמרו קביעות הלימוד ראו שנחה דעתו עליו והיה אפשר לשוחח עמו, משום שקודם צריך ללמוד ולא לדחות לאחר זמן".

לצד זאת מדגיש ומפליא הגר"י קולדצקי את מידת טובו וחסדו של רבנו זצוק"ל בנתינת זמנו היקר לכל בית ישראל, אם זה בכתבת תשובות לכל רבבות המכתבים שהגיעו אליו, אם זה במתן מענה לכל השואלים ואם זה בקבלת הקהל היומית, וזאת למרות שידוע היה שכל רגע ורגע היה שקול אצלו ומדוד יותר מאלפי זהב וכסף, למרות זאת הקדיש את זמנו היקר לשמח שבורי לב ולענות לשואלי מכל הלב הגדול, להחיות רוח שפלים ונדכאים.

בני המשפחה מספרים בשם הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, שפעם שלח אותו גביר גדול להציע לרבנו הרבה כסף כדי שיסתגר בביתו וילמד לבד ללא הפרעה. היה זה עוד בתקופה שרבנו למד בכולל וכל רגע ניגשו לשאול אותו שאלות בכל מקצועות התורה, אולם רבנו ענה ואמר, כי אדרבה זה טוב לו ששואלים אותו, כי כך הוא צריך לחזור שוב על מה שלמד וזה גורם לו שיחזור עוד ועוד, וכל חזרה היא לתועלת עבורו...

"היו בהנהגתו זו שתי נקודות מרכזיות", אומר לנו הגה"צ רבי יצחק שליט"א, "קודם כל היה זה לשם מצוות הרבצת תורה, כי חותני סבר והחזיק שהמכתבים שלו הם נכללים בגדר הרבצת תורה, וכן היתה לו בכך כוונה לחזק את ליבם של לומדי תורה צעירים, כפי שאמר פעמים רבות שהרבה שאלות שהוא מקבל במכתבים, ניכר עליהן שהשואל עצמו אינו מבין מה ששואל, אולם בכל אופן הוא עונה לו בסבלנות כדי לשמחו ולחזק את ליבו.

"זה היה יסוד היסודות אצלו לגמול חסד עם אחרים בנתינת נשמתו וזמנו היקר לאחרים".

ראשו מגיע השמיימה. מביט בחביבות על תחפושות ילדים ביום הפורים, משמאל: מוקף עם ילדים אליהם התייחס בחיבה יתירה

ועכשיו הדור כולו יתום ומיותם, כשבפי כולם נשמעת האנחה הכואבת 'אבי אבי רכב ישראל ופרשיו', יש לנו הרבה מעות ושאלות בכל חלקי התורה, אבל אין לנו שולחני לרצותנו, מי יורה דעה ומי יבין שמועה, הוא הלך למנוחות ואותנו עזב לאנחות".

מוסיף הגה"צ רבי יצחק שליט"א ואומר לנו: "זכורני מלפני עשר שנים, כאשר חמותי הרבנית הצדקנית ע"ה הלכה לבית עולמה בפתאומיות בחג הסוכות תשע"ב, שאלתי אז את חותני מה צריכים לומר ברבים כדי לחזק את הלבבות הנשברים אחרי האבידה הגדולה, ואמר לי על משקל הגמרא (תענית יא.) שם אמרו חז"ל 'קורות ביתו של אדם מעידין עליו' וכן 'נשמתו של אדם מעידה עליו', כלומר, שקורות ביתה של הרבנית מעידים עליה ועל שרשרת מעשיה הטובים וחסדיה הברוכים, לצד מסירות נפשה למען התורה הקדושה ולמען כלל ישראל משך כל שנות חייה, כשכולם רואים איזה בית היא זכתה להקים ולהעמיד לתלפיות בזכות צדקותה הגדולה. 'אף אנו נענה ונאמר בדיוק כך בשעה קשה זו, עת חשכו המאורות וניטל כבוד מבית חיינו בהסתלקותו של חותני זצוק"ל, על פי דרכו: יבואו ויעידו קורות הבית ברחוב רש"ב"ם 23, אותו בית ועד לחכמים שהתקדשו בו קירותיו ועמודיו בקדושת התורה שנלמדה בתוכו משך עשרות-עשרות שנים, יבואו קירות אלו ויעידו על עמל התורה ביגיעה עצומה ובשקידה נפלאה, לאחר שקיבל על עצמו כבר בימי צעירותו לעסוק בכל חלקי התורה במסירות נפש, כשהוא לוקח לעצמו לתת כבוד לתורה וללמוד את כל חלקיה ומקצועותיה, בפרט

"סיפר לי פעם חותני זצוק"ל, שבצעירותו למד בשיבת לומז'ה בפתח-תקוה, ובימים ההם היה נהוג לחזור הביתה לשבת בתדירות של אחת לחודשיים, אבל הוא נהג לחזור לביתו בכל שבת, כיון שבביתו בשולחן השבת, ישבו שני מלאכי עליון: אביו מרן הסטייפלר ודודו מרן ה'חזון איש' זצוק"ל, ולא רצה להפסיד את הזכות הגדולה הזו. במוצאי שבת האוטובוס מבני-ברק לפתח-תקוה היה מגיע פעם בשעה. לעיתים היה הולך ורואה את האוטובוס נכנס לתחנה ונוסע... חותני שהיה אז בחור צעיר, אף פעם לא רץ! והסביר לי: 'ממה נפשך, הרי אם האוטובוס שלי, אשיג אותו בוודאות, ואם לא, מה יעזור שארוץ'?"

"זה היה המבט התורני והרוחני שלו על כל החיים, ועלינו ללמוד מכך מוסר השכל ולקח טוב לאורחות חיינו הפרטיים".

קורות ביתו מעידים

מה בפיכם לומר ולספר על מה שראיתם בצל חותנכם הגדול זצוק"ל, אשר כל בית ישראל היו שעונים עליו רבות בשנים?
"את הדברים אשר בפי אבקש לפתוח במאמר חז"ל (סנהדרין סח.) 'כשחלה רבי אליעזר וכו' ואותו היום ערב שבת היה וכו' נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר אי לכס שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללים". והנה הגירסא באבות דרבי נתן (פרק כ"ה) שאחרי שבת הגיע רבי עקיבא ומצא את ארונו של רבי אליעזר, "מיד קרע את בגדיו ותלש בשער, והיה דמו

"...זכורני שאחרי האירוע המוחי שעבר בשנת תשס"ב, היה בבית החולים כחודשיים והוא המשיך למרות הכל להגות על תלמודו ברציפות ובהתמדה, עד שאפילו הרופאים שטיפלו בו השתוממו ואמרו שזהו מחזה בלתי ייאמן הנגלה לפנייהם, לראות יהודי מבוגר בגיל שבעים וארבע המתייסר בכאבים וחולשתו רבה מאד, ואינו פוסק מסדריו הקבועים לרגע אחד..."

אלו החלקים הנחשבים בגדר 'מת מצוה' שכמעט ואין מי שיעסוק בהם, ובוודאי שלא יחדש בהם חידושים ויחבר עליהם חיבורים.

"על זאת הגיע חותני הגדול וזכה לעשות להם ציצים ופרחים, גביעים וכפתורים לתפארה, לבאר ולהסביר את כל הדברים הקשים והסתומים במקומות הסבוכים של התורה הקדושה, כאשר מן השמים הניחו לו מקום מיוחד להתגדר בו ולהביא את ציבור יראי ד' לעסוק בהם, בפרט בסדר

שותת ונופל לארץ, והיה צועק וכוכה ואומר, אללי רבי עלי, אללי עליך מורי שהנחת כל הדור יתום, פתח עליו בשורה ואמר, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, מעות יש לך עלי ואין לי שולחני לרצותני".

"כדברים האלו מרגישים כעת כל בית ישראל בכל מקומות מושבותיהם, כאשר היו שתי זרועותיו של חותני הגדול כשתי ספרי תורה, שהיה משיב לרבבות אלפי ישראל השואלים אותו דבר ד' זו הלכה והוראה, בכל חלקי התורה ובכל מקצועותיה,

זרעים שחרש וזרע ועיבד והצמיח לתלפיות את סדרת ספריו המופלאה, להביא ולחדש את כל הסוגיות הקשות והעמוקות מכל חלקי הש"ס עם הראשונים והאחרונים. "עליו הכתוב אומר (ישעי' נח, ח) "הלך לפניך צדקך", שאם היו לנו עיניים לראות היינו זוכים לראות בהלוויה אלפי-אלפים שעות של מסירות נפש לתורה, לחסד ולמעשים טובים, לצד אלפי-אלפים של דפי הש"ס בבלי וירושלמי, מכילות וברייתות, ספרא וספרי, בלי גבול וקצבה, שלמד בהם בהתמדה והם כולם בוודאי ליזו אותו לבית עולמו, כפי אמרו חז"ל (פסחים נ.) "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

אש תמיד תוקד

כמי שזכה להיות קרוב ובן-משפחה כל-בך הרבה שנים, מה נופל לשמוע דברי חיזוק ולימוד מפרקי חיינו של רבנו זצוק"ל?

"אכן", משיב לנו הגר"י קולדצקי בשיחתו הנרגשת, "עיקר העיקרים מה שנוגע לנו עכשיו בימים אלו שאנו מתאבלים על הסתלקותו של חותני הגדול, הוא הלימוד והלקח-טוב שכל אחד מאיתנו ייקח לעצמו כטיפה מתוך הים הגדול של חיי המלאים והעמוסים של רבנו, וכפי שאמרו חז"ל (ברכות ו:) "אגרא דהספידא דלויי", ששכר ההספד הוא לדלות ולשאוב מים חיים אל כלי מתוך דרכיו הישירות ומעשיו הטובים של רבנו, וזוהי חובתנו וזכותנו בימים אלו.

"הנקודה המרכזית שהייתה ניכרת אצל חותני ביתר שאת ועוז כל הימים והשנים, היתה בבחינת הפסוק שקראנו בשבת-קודש למחרת הסתלקותו מן העולם (ויקרא ו, ו)

התמדה בלתי שכיחה. תמונות נדירות של התמדה מימין: רבנו יושב על סלע ושוקד על התורה משמאל: רבינו יושב והוגה בתורה"ק באחד הצמתים בארה"ק

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", כאשר ביותר יש לציין ולהדגיש את כוח הקביעות הנפלא של רבנו שהייתה למעלה מהשגת אנוש, ממש כמו המסופר על גדולי ישראל מהדורות הקודמים מלפני מאתיים שנה, שיושב היה מבוקר ועד לילה, מלילה ועד בוקר, על תלמודו באין מפריע וללא הפסק, כך עשרות שנים ברציפות בקדושה ובטהרה".

הגר"י שליט"א מפליא זאת ואומר לנו: "היה מדהים לראות בכל פעם מחדש את רבנו יושב באותה תנוחה קבועה משך ששים ושבעים שנה, ראשו מונח בריכוז מוחלט בתוך הגמרא ומסביבו יהום הסער בלי שהוא ישמע ויופרע כלל ועיקר. היו לו סדרי לימוד קבועים דבר יום ביומו עליהם שמר מכל משמר והקפיד ללומדם בקביעות כברול אש קודש, עם החובות היומיים תמידים כסדרם של לימוד ש"ס, רמב"ם, טור, שו"ע, תוספתא, מדרשים, זוהר וכיו"ב.

"כך היה יום אחר יום, חודש אחר חודש, שנה אחר שנה, בכל להפסיק אפילו יום אחד מתלמודו. גם כשהיו זמנים שהיה נתון במצבי רפואה לא פשוטים, בהם גם היו לפעמים שאושפז

יראת ד' היא אוצרו: חרדתו הגדולה של רבנו זצוק"ל ביראת חטא וביראת שמים

במרכזה של השיחה מתמקד הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א על היראת-שמים הגדולה שהייתה ניכרת אצל רבנו בכל צעד ושעל, ומספר כי זקנו מרן הסטייפלר זצוק"ל היה מדבר הרבה על חומרת העבירות ונחרד מאד באמרו שכאילו רואה הוא את הגיהנום פתוח מתחתיו. "בסוף ימיו של הסטייפלר, כאשר שכב על ערש דווי עם ייסורים נוראים, היו מסתובבים בביתו אחים מבית החולים שהגיעו לטפל בו, ולמרות שלא היו נמנים על ציבור שומרי התורה והמצוות, היו לובשים לכבודו כובע וחליפה כדי שייראו כמו בחורי ישיבות, אולם הסטייפלר מתוך מיטת חוליו היה מזדעק ואומר: 'איני יכול לסבול זאת, תיקחו אותם מכאן'...

"בבחינה זו היה גם חותני זצוק"ל שרעד בכל גופו מפני עבירה קלה ואפילו מפני זלזול קל במנהג ישראל, וברח מכל נדוד קל של איסור כמו הנמלט מפני האש. זכורני לפני עשרים שנה בערך, שביקר אצל חותני, המשגיח מלייקווד הגה"צ רבי מתתיהו סלמון שליט"א, ובתוך דבריו הסביר לו בהרחבה מה זה האינטרנט. כשמוע חותני את הדברים, מיד נחרד בכל רמ"ח איבריו ושם"ה גידיו, והנוכחים בחדר ראו בחוש איך כל גופו מזדעזע ממש באימה ובריאה, ומיד כתב בכתב ידו מכתב קצר ביותר שהכלי הנ"ל הוא מלא עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, והרי זה בגדר ייהרג ואל יעבור!

"זכה חותני זצוק"ל שדבריו עשו פירות והרעידו את כל נימי הלב היהודי בכל רחבי העולם כולו, כאשר אלפים ורבבות שברו והשמידו את הכלים המשחיתים את הגוף ואת הנפש, רק מחמת חרדתם הגדולה מפני הדברים החמורים שכתב חותני בכתב ידו שזהו בגדר ייהרג ואל יעבור. ואפילו ממש לאחרונה, לפני כמה שבועות, כששמע על השינויים שרוצים לעשות מטעם משרד התקשורת למכשירים הכשרים שכל בית ישראל משתמשים בהם, כבר היה בשארית כוחותיו האחרונים עלי אדמות, אבל עם זאת קרא בקול רעש גדול במכתבו [כמדומה שזהו מכתבו האחרון] שלא יעשו שום שינויים בשום פנים ואופן, כי דברים אלו הם ממש פיקוח נפש מבחינתנו".

מסיים הגר"י קולדצקי ואומר: "היה זה באמת פלא גדול ממש לראות איך מהבית הפשוט והישן הזה ברחוב רשב"ם, יוצא קול רעש גדול שהדהד ובקע מסוף העולם ועד סופו, לשמור בכל הכוחות על הנפשות הטהורות שנתן לנו הקב"ה, שלא יתערב חלילה השטן של עמלק בתוך מחננו הטהור. והנה, כבר כתב החיד"א שיום הפורים הוא יום של ביעור ומחיית עמלק לצד הרמת קרן התורה של 'קיימו וקיבלו', ולפי זה יום הסתלקותו של חותני זצוק"ל ביום שושן פורים זהו ביום הגדול של קבלת התורה שהיה הוא עצמו עמוד ושר התורה, וכן זהו היום של מחיית עמלק לגמרי על ידי יראת חטא שלנו שהוא היה בכך סמל ודוגמה למופת".

הגר"י קולדצקי מצטט בפנינו את דבריו הנלהבים של מרן ה'חפץ חיים' זי"ע בסוף ספרו 'שם עולם' שכותב על מעלת הקביעות: "במה שיקבע האדם איזה זמן ביום לתורה, זה אינו בכלל קבלת עול תורה, ורק כשקובע עצמו לזה בתמידות נחשב לקבלת עול תורה". ובספרו 'שמירת הלשון' (שער התורה סוף פרק ג') כתב מרן ה'חפץ חיים' בזו הלשון: "מה שאין כן אם הקביעות שלו היא בתמידות, קדושה גדולה ונוראה שורה על כל לימוד ולימוד". ומפטיר: "זה מה שזכינו לראות אצל רבנו, מידה זו של קדושה גדולה ונוראה על כל לימוד במשך 81 שנה, מיום שקיבל על עצמו עול תורה עת נעשה בן י"ג שנים".

בכל פרטיה ודקדוקיה

במרכזה של השיחה עובר הגר"י קולדצקי שליט"א לספר בהרחבה ובהתרגשות על דקדוקי ההלכה וחביבות המצוות שראו אצל רבנו זצוק"ל בכל לב בכל נפש ובכל מאוד. "ידוע על מרן ה'חזון איש' זי"ע שהשקיע כוחות מרובים ויגיעה עצומה בדקדוק ההלכה, וכך גם היה נוהג חותני בדקדוקים רבים שקשה מאד לפורטם כי רבים הם בלי סוף, עד שאפשר לחבר ספר שלם על כל התוספות והחומרות שהיה מקפיד עליהם למעלה ממה שנכתב בשולחן-ערוך, כל מיני הנהגות טובות שנמצאו רשומות בדברי חז"ל הקדושים, כשאת כל זאת היה עושה בצנעה ובהשקט בלי לעשות פרסום למנהגיו, ואנחנו היינו מבינים זאת לפעמים רק במשך הזמן".

אלו דוגמאות אפשר לשמוע על דקדוקי ההלכה של רבנו?

"כאמור, אפשר לספר רק על הנושא הזה סיפורים רבים בלי גבול, אך אספר בזאת מעשה אחד הזכור לי לפני שנים רבות, שפעם באמצע קריאת התורה נמנם לכמה רגעים ולא שמע כמה תיבות מפי הבעל-קורא, ורבנו החמיר על עצמו לרדת למניין השני לשמוע שוב קריאת התורה, למרות שעל-פי דעת מרן ה'חזון איש' קריאת התורה היא חובת הציבור, מכל מקום לא וויתר לעצמו וירד לשמוע קריאת התורה פעם נוספת.

"כיוצא בזה אירע לי לפני כעשר שנים שהייתי צריך לנסוע לחו"ל והמטוס היה אמור לנחות ביום חמישי בערב, כך שהיה חסר לי את קריאת התורה של יום חמישי בבוקר.

כוח הקביעות הנפלא של רבנו היה למעלה מהשגת אנוש. בשיעור הקבוע של אביו בעל ה"קהילות יעקב" זצוק"ל בכולל חזון איש, ביום ההילולא של מרנא החזון איש זי"ע

שם, ניסתה להסביר לו ללא הועיל, עד שנאלץ בני להביא את המקלף מהמטבח, אך גם זה לא הועיל כי אמר חותני שמעולם לא ראה דבר זה ואינו יודע מהו...

"בעיניי ראיתי כמה פעמים כשהביאו לפניו ארוחת צהרים והיה שואל על כל דבר מה מברכים עליו, למרות שמן הסתם כבר אכל מאכל זה מאות פעמים. לפני עשרות שנים כאשר אירעה אצלו השריפה באמבטיה, הגיעו אנשי כיבוי האש ושאלו אותו האם מכונת הכביסה עבדה (כדי לדעת האם הקצר הגיע ממנה), ואמר להם שאינו יודע מהי מכונת כביסה... פעם שאלה אותו הרבנית האם יכולה לקנות תנור חדש בתשעת הימים לאחר שהתקלקל התנור הישן? בתגובה לכך שאל אותה חותני, לשם מה יש צורך בתנור בימי הקיץ? כשהסבירה לו שהתכוונה לתנור שאופים בו ולא לתנור שמחמם, השיב ואמר שלא ידע בכלל שיש להם מוצר כזה..."

"כיוצא בזה היה כשהביאו פעם לרבנית ע"ה תנור חדש במטבח, ואחד מבני המשפחה שאל את חותני האם יברך הטוב והמטיב? שאל אותו חותני: על מה אתה מדבר? השיב הלה: על התנור החדש שקנו. שוב שאל: איזה תנור מדובר והיכן יש תנור ומה עושים אתו? והוסיף לומר שאינו יודע מה זה... שוב קרה שהזכירו פעם לפניו את עניין התנור ושאל: איפה יש תנור ומה עושים אתו? אמרו לו: אופים בזה חלות של סבתא... שאל חותני ותמה: 'וכי לא קונים את החלות'?"

לצד זאת מדגיש הגר"י שליט"א ומספר לנו כמה היה רבנו מעורב ומסור כל-כולו למען בני המשפחה באהבה ובחביבות: "למרות זמנו הדחוק והעמוס בשיעורי תורה עד למעלה מראש, היה מגיע לביקור קבוע אצל כל אחד מיוצאי חלציו מידי פעם, ובכל שבת היה יוצא לטיול יחד עם הרבנית ע"ה, ואז בא לבקר בבית אחד מילדיו, שם היה מתעניין לפרטים במצבו של כל אחד מהילדים, תוך כדי שהוא מפרגן ומעודד אותם להתמיד ולהצליח בתורה וביראה."

"כל אחד מהאצאים שהתחתן, היה חותני מגיע לבקרו בביתו והביא עמו מתנה של כל הספרים שהוציא. בשנים קדומות יותר היה מגיע לביקור אצל הנכדים בכל חול המועד. כל נכד שנעשה בר-מצווה או נכדה שנעשית בת-מצווה, היה מביא מתנה עם הקדשה מיוחדת ואישית. זאת מלבד כל ימות השנה שהיה מתעניין מאוד בנעשה אצל כל בני המשפחה, והיה דורש מהנכדים לכתוב לו כל שבוע 'שטיקל תורה' ממה שלמדו, תמיד היה כותב להם הערות מחכימות כדי להראות להם את חביבותם אצלו, ובדרך-כלל היה כותב על הדברים 'פה מאוד', או 'אתה כותב מאוד יפה', וכשהיו הנכדים באים אליו, הוא היה אומר לרבנית ע"ה: 'את יודעת איך הוא כותב יפה'..."

<<->>

"הגעגועים העזים צורבים את נימי הלב", נפרד מאיתנו הגר"י קולדצקי שליט"א בקול סדוק רווי ערגה לתקופה הנאדרת בקודש בצילו של חותנו הגדול מרן רבנו זצוק"ל. כולנו מאמינים בלי שום ספק, שכשם שבחיים חיותו היה עמוד צלותהון דיישראל וכל הדבר הקשה היו מביאים אל שולחנו, כך גם בהיותו בשמי מרומים בוודאי ממשיך הוא להשפיע רק טוב וחסד לבני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ובזכות תורתו הגדולה והקדושה בוודאי נזכה להיושע בתשועת עולמים במהרה בימינו אמן."

"אשרי עין ראתה את רבנו בשמחתו הגדולה בשעת קיום המצוות", ממשיך להפליג הגר"י שליט"א בשיחתו הסוחפת, "וכל מי שזוכר את התקופה בה אמו הרבנית ע"ה היתה בחיים חיותה, שהיה הולך אליה בכל יום ומשוחח איתה כדי לשמחה, וזאת עשה בשמחה גדולה ממש כמו שהניח תפילין או נטל ארבעת המינים לתוך ידיו, כי בעיניו הטהורות ראה לפניו קיום מצוות עשה דאורייתא של כיבוד אם, ולפיכך יש לקיימה בשמחה רבה על עצם הזכות לעשות רצון הבורא באהבה ובחדווה".

ראשו מגיע השמימה

ולסיום מציין הגר"י קולדצקי שליט"א את גודל פרישותו העצומה של רבנו מכל הבלי העולם הזה, עד שלא ידע מימינו ומשמאלו בכל מה שלא קשור ישירות לתורה הקדושה. "בני שיחי' שאל אותו פעם האם מותר להשתמש במקלף ביו"ט, והשיב לו שאינו יודע מהו מקלף... הרבנית ע"ה שהייתה

רבנו הורה לי לפני הנסיעה לקחת אתי ספר תורה קטן ולקרוא בתורה בציבור תוך כדי הנסיעה במטוס, כדי שלא להפסיד את הקריאה. והנה, כל אחד מבין ויודע כמה קשה הוא העול ורבה היא הטרחה לקחת ספר תורה צמוד לטיסה, אבל זוהי רק דוגמה קטנה מתוך שמונים שנה של דקדוקים בהלכה על כל פרט ופרט, בלי לוותר על קוצו של יו"ד."

"כאן גם המקום לספר על זהירותו הגדולה בניקיון כפיים ושלא לבוא לידי חשש קל של גזל ואונאה, וזכורני פעם שהייתי אצלו והיה צריך עט לכתוב משהו, אולם כשהבאתי לו את העט שלי, לא רצה לקחתו ממני, באמרו לי: 'אדם צריך להרגיל את עצמו לא לקחת מהשני שום דבר!' והסביר לי באמרו: 'לפעמים אני רואה עט שלי אצל מישהו אחר, או עט של מישהו אחר – אצלי, ואני לא יודע של מי זה... מי שלא לוקח מהשני – אין לו בעיה כזו, ומי שלוקח דברים אף ברשות, עלול להסתבך'..."

מספר לנו הגה"צ רבי יצחק שליט"א מעשה רב-הוד: "זכורני לפני עשרים שנה שהיה צורך להחתים רבנים לזרז את הציבור שיקראו קריאת שמע בזמנה, ואף ביקשו לעורר שיש לסיים קריאת שמע חמש דקות לפני סוף זמן קריאת שמע, כדי למנוע מכשול שלא יבואו לקרוא ברגע האחרון ובתוך כך כבר עבר זמנו. כשהגעתי להחתים את חותני זצוק"ל על המסמך, התפלא מאוד ושאל אותי בתמיהה רבה: 'וכי צריך לחתום על קריאה להניח תפילין או ליטול לולב או לאכול מצה'?... הוא ממש לא הצליח להבין מדוע צריכים לקרוא לציבור להתחזק ולקיים מצוות עשה דאורייתא, לכתחילה היה זה נראה לו כדבר התלוש מן המציאות."

"כשניסיתי לומר לו שמפני אונס שינה יש רפיון בציבור לגבי קיום מצוות קריאת שמע בזמנה, נחרד חותני עד עומק הנפש כאילו אומרים לו שיש רפיון בהנחת תפילין ר"ל, ושאל אותי שוב: 'האם אתה בטוח שיש צורך בחיזוק זה?' כי כל הדבר הזה היה נראה לו מאד-מאד תמוה, אולם ברגע ששמע ממני שוב שאכן יש צורך בחתימתו כדי לחזק את הציבור להתעורר ולקרוא קריאת שמע בזמנה, מיד הזדרז וחתם את שמו על המסמך. ובשעה שחתם חותני זצוק"ל על הקול-קורא, הרגשתי בעצמי מה שמספרים על מרן ה'חפץ חיים' זי"ע, שלפני שהיה חותם על מכתבים היה אומר 'הריני חותם לכבוד שמים'..."

"...למרות זמנו הדחוק והעמוס בשיעורי תורה עד למעלה מראש, היה מגיע לביקור קבוע אצל כל אחד מיוצאי חלציו מידי פעם, ובכל שבת היה יוצא לטיול יחד עם הרבנית ע"ה, ואז בא לבקר בבית אחד מילדיו, שם היה מתעניין לפרטים במצבו של כל אחד מהילדים, תוך כדי שהוא מפרגן ומעודד אותם להתמיד ולהצליח בתורה וביראה..."

סבלנות מרובה לכל אחד ואחד. פוסע ברחובות בני ברק, כשמידי פעם עוצר אותו מאן דהו עם שאלה

פאר הדור והדרו

הגאון רבי גדליה הוניגסברג שליט"א

נכדו ונאמן ביתו רבות בשנים
של מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
ורב קהילת שונה הלכות בבני ברק

בעדויות מפעימות מהקודש פנימה על עוצם התמדתו וקדושתו הנשגבה

יעקב הייזלר

את נכדו חביבו ונאמן ביתו עשרות בשנים של מרן רבינו הגר"ח זי"ע, הגר"ר גדליה הוניגסברג שליט"א (חתן הגר"ר שרגא שטיינמן שליט"א) הצלחנו להשיג כיממה לאחר מסע ההלויה ההיסטורית של מרן זצוק"ל, בין הספד אחד למשנהו בבני ברק ולאחר מכן בירושלים, ממנו שמענו עדויות מפעימות מתוך הקודש פנימה כפי שזכה לראות במו עיניו במשך עשרות בשנים עת חסה דבר יום ביומו בצל קדשו של זקנו הגדול רבינו זי"ע, וממנו קנה מלא חפניים תורה ויראה לרבות דברי הדרכה והוראות רבות שנמסרו לציבור הרב שצבאו על דלתות הבית הגדול שממנו יצאה תורה לישראל.

בקשנו לשמוע מהגר"ר גדליה שליט"א עובדות וסיפורים כפי שחווה מקרוב, אולם הגר"ג שליט"א נענה לנו בתמיהה: "הרי עשרות ספרים עבי כרס לא יכילו ממה שזכיתי לראות באופן אישי אצל רבינו זי"ע, הן בעוצם גדלותו בתורה, והן בעוצם התמדתו הפלאית, הן בתוקף חסידותו קדושתו הנשגבה ופרישותו והן במידותיו הטובות ועשיית חסד לרוב עם הציבור, ומעל הכל ראינו יום יום רוח הקודש מופיעה אצלו וכן מופתים גלויים שפעל למבקשי ישועה ותקווה, כאשר מרוב שראינו זאת יום יום, היה נראה אצלינו כדבר שבשיגרה, שאין צורך לרושםם.

פרישותו מהעולם

"הכל מושוחחים על עוצם בקיאותו הנדירה כאשר כל התורה כולה היתה פרושה לפניו כשמלה ברורה", אומר לנו הגר"ג שליט"א, ומוסיף בדבריו: "אולם אספר לכם מקצת מן המקצת אודות קדושת התורה ששרתה עליו, כאשר לרוב דבקותו בתורה התקדש בקדושה עילאה ולא הכיר את העולם הזה במאומה.

"מהרבנית ע"ה שמעתי שרבינו היה שואל אותה בכל פעם איזה ברכה אחרונה הוא צריך לברך על ארוחת צהרים שאכל, וזאת מכיון שחשב בתורה בכל עת האכילה ובסיום הסעודה כבר לא זכר מה בדיוק אכל בסעודתו.

"בכדי להמחיש עד כמה היה רבינו מרוחק מעניני העולם הזה, אקריא לכם קטע מתשובה בכתב יד שכתב רבינו תשובה לאחד ששאלו שאלה הנוגעת לתבנית אפיה וז"ל: "במחילה מכ"ת איני יודע מהו תבנית אפיה".

"היה אחד שדיבר עם רבינו על מחבת מצופה בקרמיקה וכו', רבינו שאל אותו מה זה קרמיקה? "פעם אף נשאל פעם איזה ברכה מברכים על "במבה" ו"ביסלי" והשיב שאינו יודע מה זה.

"זכורני כי פעם דיברו עם רבינו בענין השניצל האם ברכתו בורא מיני מזונות היות ומצופה בפירורי לחם או ברכתו שהכל שהרי עיקרו בשר. בתוך הדברים שאל אחד הנכדים את רבינו: ראיתי שרבינו אכל בארוחת הצהרים שניצל ובירך עליו שהכל. רבינו הגיב מיד: אני לא אוכל את זה ואני לא יודע מה שזה... והאמת שאכל אלא שלא היה לו מושג שזה שניצל!

"כמה פעמים אף ראיתי שאינו שם לב למה שאוכל, כגון פעם אחת אכל כנראה פתיתים או כעין זה, ואח"כ בירך רק 'בורא נפשות'. כאשר אמרו לו שיש כאן 'על המחיה' אמר שחשב שזה

אולם רבינו השיבו בטבעיות ובפשטות: "יודע אני בעצמי שאיני נהנה כלל", החזו"א ענה לו: "כמעט שאין שייך כזה דבר, אבל אם יש לך ספק תברך על פרי חדש". ואכן כך עשה רבינו.

"מאחד מבני המשפחה שמעתי פעם כשעבר ניתוח על "קטרקט" בעיניים ואח"כ רצו הרופאים לבדוק האם הוא יכול לקרוא, הביאו לפניו עיתון חרדי שיקרא רק כדי לבדוק שקורא טוב, אולם רבינו זרקו וביקש גמרא לראות שם, ואז התבטא ואמר "כיון שקיבלתי עיניים חדשות, דבר ראשון צריך לראות גמרא".

לימוד התורה בחלום

מוסיף לנו הגר"ג שליט"א בנועם שיחו: "כפי שאמרנו הכל יודעים אודות עוצם התמדתו, אולם ברצוני לספר בזה כי לרוב שקיעותו בתורה היה פעמים אין ספור משוחח בלימוד תוך כדי שינה, ואף לא אחת כאשר היה קם משינתו

"...בכדי להמחיש עד כמה היה רבינו מרוחק מעניני העולם הזה, אקריא

לכם קטע מתשובה בכתב יד שכתב רבינו תשובה לאחד ששאלו שאלה

הנוגעת לתבנית אפיה וז"ל: "במחילה מכ"ת איני יודע מהו תבנית אפיה..."

לא ידעתי מהמזגן הישן, וגם שהחליפו חדש איני יודע...'. בהבדלה

והיה נוטל את ידיו, היה מבקש לערוך סיום על המסכתא שלמד עתה בחלום.

"אני אישית ראיתי פעמים רבות איך שרבינו נח בחדר שינתו ותוך כדי היה מזכיר גמרות ודברי חז"ל. זכורני כי פעם אחת שמעתי לפתע קולות חזקים מהחדר, הלכתי יחד עם בני הבית לראות מה קרה, והנה ראינו שרבינו ישן ומדבר בלימוד מתוך שינה בקול חזק, ורק הצלחנו לקלוט את המילים "חייב בחלה". הרבנית ע"ה אמרה לנו אז שזה קורה אצלו רבות.

"בשבת קודש ניסן לסדר תזו"מ תשע"ג שמענו אותו אומר מתוך השינה "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת". (פסחים דף ס"ד).

"באחד השיחים סיפרה הרבנית ע"ה לאחד הנכדים שהיום בבוקר כשרבינו ישן, שמעה באמצע השינה שהוא

אורז. "כמו"כ אני נזכר כי בחודש תשרי תשע"א שאלו אותו מכיון שקנו בביתו מזגן חדש האם בירך עליו הטוב והמטיב, וענה רבינו: "לא ידעתי מהמזגן הישן, וגם שהחליפו חדש איני יודע".

"באחת השנים אף הביאו לרבנית תנור חדש במטבח. אחד מבני המשפחה שאל את רבינו האם יברך הטוב והמטיב, שאלו רבינו על מה אתה מדבר? השיב הלה על התנור החדש שקנו, שאלו רבינו איזה תנור והיכן יש תנור? ומה עושים איתו? והוסיף שאינו יודע מה זה... "

"פעם אירע קלקול במיקסר של הרבנית ע"ה ונתעוררה שאלה אם אפשר לקנות חדש בבין המצרים, ושאלו קמי רבינו, רבינו אמר "איני יודע כלל מהו מיקסר, ומה עושים עמו". כאשר הביאו לאחר מכן את המיקסר לפני רבינו שיראהו מקרוב, אמר "איני יודע מהו הדבר הזה כלל ומה עושים עמו". והתחילו לומר לו שעושים בזה בצק וכדו'

שאל רבינו: "למה אי אפשר לעשות בצק ביד, ולמה אי אפשר בלא זה"? ולבסוף אמר שלא יקנו חדש בבין המצרים והמדובר היה לפני תשעת הימים, אבל הוסיף שלתקן אפשר.

דבקותו בתורה בבחרות

"האמת שעוצם דבקותו בתורה החלה כבר בילדותו והמשיך בבחרותו וכו'. ושמעתי מפי זקני מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל שכאשר הוקמה המדינה היו חייבים בתחילה גם בני הישיבות להתייצב לצבא (ולפחות להירשם עד שיוחלט

מה יעשו בהם). רבינו הגיע לצבא ושאלו אותו היכן הוא מתגורר? וענה שהוא מתגורר בישיבה. וחזרו ושאלוהו באיזה רחוב הישיבה? ענה להם רבינו שאינו יודע את שם הרחוב והיכן שהישיבה נמצאת לשם הולך. והחליטו שהוא אדם מוזר וכי הוא עושה רושם משונה, וכך שחררוהו לשלום. וזה היה לאחר שכבר למד בישיבה עשר שנים ובכל זאת לא ידע עדין רחוב נמצאת הישיבה, וכתבו עליו בר"ת ב"ש בלתי שפוי..."

"עודנו בבחרותו לא היתה לו שום הנאה מלבד לימוד התורה לשמה.

"מסופר שפעם אחת קנו לו בבחרותו חליפת בגדים חדשה, ובא לחזו"א ואמר שלא נהנה מזה כלל האם צריך לברך שהחינו, השיבו החזו"א: "אין כזה דבר לא נהנה בכלל, מסתמא קצת אתה נהנה, ולכן אתה צריך לברך",

דקדוק במצוות. בסוכות

באמצע ללמוד בשינה רש"י על החומש.

צדיק גוזר

"בכח דבקוּתו בתורה זכה להגיע לדרגות נשגבות, ומתוך כך זכה לפעול ישועות שלא כדרך הטבע, כאשר עיני ראו יום יום עשרות מקרים שהגיעו לפניו בענין חולים קשים או מקרים רבים של יולדות שהרופאים הבהילו אותם קשות או דברים קשים אחרים, איך שרבינו היה מרגיע אותם בסבלנות גדולה ובניחותא והיה אומר להם שלא יפחדו כי לא יאונה להם כל רע וכי לרופאים אין להם הבנה בתורת הרפואה דיים והם סתם מפחדים במקרים רבים ועליהם להתפלל רק לבורא עולם וכן יאמרו עשרה פרקי תהלים שיושיעם במהרה.

"ברצוני לציין מה ששמעתי בימים אלו מפי דודי בנו הגר"ש קנייבסקי שליט"א שלאחר פטירת מרן הסטייפלר זצ"ל, התבטא רבינו ואמר שהקב"ה ייעד אותו בעולם בכדי להרגיע אנשים.

"ואכן לא יאומן כי יסופר, איך שהיה מקבל קהל בסבלנות מדהימה, כאשר היו אלו מעשים שבכל יום שהיו עוברים לפניו מאות אנשים עם מקרים שונים ומשונים, ומהם אנשים מסכנים ואף טרדנים וכו' שלא תמיד יש לאדם את הכוחות להאזין להם ולהתייחס להם, אולם הוא במידת טובו ובסבלנותו למרות גילו המתבגר והתמדתו הנוראה היה מרגיעם מתוך אהבה מיוחדת ומעולם לא כעס על אף אחד מהם.

"היו אברכים שהגיעו לפני לידת בנם בבהלה שהרופאים אמרו שאין סיכוי שהעובר ישרוד, אך הוא היה הרבה פעמים דוחה את דברי הרופאים ומרגיע אותם שהכל יסתדר, וכך אנשים סמכו על מילה שלו שלא תשוב ריקם, ואין ספור פעמים אף אירע שהרופאים הבהילו שצריך לנתח ואם לא ינתחו מיידית הרי זה סכנה לאם ולעובר יחדיו, אך הוא בקדושתו ביטל את דבריהם בהינף ידו, ואכן מדבריו לא נפל אחת ארצה, ותמיד צדקו דבריו.

"זכורני, כי רבינו עצמו אמר לי ב'שבועה' של הרבנית ע"ה שכל יום מגיעים אליו יהודים עם ילדיהם והיו מראים לו את ילדם שנולד בריא ושלם ללא כל ניתוח נגד תחזיות הקודרות והנבואות השחרות של הרופאים בזכות ברכת קדשו.

השיחה עם הגר"ג שליט"א נקטעה כאשר הגיע זמן השיעור, ולאחר מכן ההספד על רבינו זצוק"ל. יה"ר שזכותו של האי צדיק יסוד עולם רבינו זי"ע יגן עלינו ועכ"י ונוכח לגעת בקצות דרכיו בקודש.

במחילה מכ"ת איני יודע מהו תבנית אפיה. רבינו שקוע בלימוד

בסיום הסעודה לא זכר מה בדיוק אכל בסעודתו. בלימוד בסוכה

שאחד כתב לו שאלה בלימוד ורוצה להשיבו. כן הווה עובדה באחד הלילות כאשר התעורר ואז פנה לבנו ואמר לו שסיים עתה סדר זרעים.

"באחד מט' הימים בחודש אב שנת תשע"ג, התעורר רבינו לרגע ממנוחת הבוקר שלו ומיד ביקש יין לסיום מסכת, ושוב אמר אז: "היות ועכשיו זה תשעת הימים והסיים זה בחלום, איני יודע אם מותר לשתות יין". ולכן לקח איזה דבר אחר לטעום ורחץ ידיו ובירך שהכל, ושתה משקה. לאחר והסביר שבערב תשעה באב מסיים יבמות בסדר לימודו ועכשיו סיים מסכת ברכות בחלום.

"אירע פעם ששמעתי איך שרבינו אומר בתוך שינה "צריך לגמור את הגמרא". לא אחת אף אירע כאשר היה מתעורר משינתו היה בודק בספרים שאלות ששאלוהו בחלום אם זה נכון מה שהשיב.

"פעם אירע שהתעורר רבינו מהשינה ואמר לי שהוא

אינו יודע את שם הרחוב, והיכן שהישיבה נמצאת לשם הולך. בנאות דשא

לרוב שקיעותו בתורה היה פעמים אין ספור משוחח בלימוד תוך כדי שינה. בהדלקת נר חנוכה

מדבר ומתלהב בקול בלימוד. היא סיפרה שהיא היתה בטוחה שמישהו יושב כאן ומדבר עמו, ורק אח"כ ראתה שדיבר הרבה זמן בלימוד מתוך השינה בהתלהבות גדולה...

"היה פעם שהתעורר מהשינה, ואז שאל לבנו הגר"ש שליט"א שעתה חלם לו מי שהיה לו אונס ושכח מביעור מעשרות אם נאסרו הפירות, וביקש שיבדוק מה הדין בזה להלכה.

"שמעתי את רבינו מספר מתוך שינה שתפסו אותו והרשעים האלו רצו להרגו, וקיבל על עצמו שאם ינצל מהם יוציא לאור ספר המנהגים, וכך הווה וניצל והוציא את הספר. "בחודש אדר תשע"ב שמעתי את רבינו אומר בשינתו כי הגה"ק רבי נתן אדלר זצ"ל רבו של מרן החת"ס זצ"ל סובר שנשים חייבות בפרשת זכור, וכן היה פעם ששמעתי אותו אומר מתוך השינה פסול, יצא, לא יצא, צריך לסיים את הגמ'. "בחודש אייר תשע"ג אירע שמתוך השינה ביקש עט, ואמר

איזה דבר היה קשה ביותר לרבינו?

"אודות עוצם שקיעותו בתורה אספר בזה כי בהזדמנות שוחחתי עם רבינו אודות הגמ' מגילה (כ"ח). שם איתא: "שאלו תלמידיו את רבי זירא במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חבירי.

"וזכורני ששאלתי את רבינו מהו הדבר הכי קשה בגמ' הנ"ל? ענה לי רבינו "ולא הרהרתי במבואות המטונפות" ואף דכתוב גם "שלא הלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין", בכל זאת זה יותר קשה!

"ולשאלתי מה הוא עושה לזה? ענה לי רבינו שעושה תרגילים כגון כפול ארבע אלפים, וגם אחרי התרגילים זה עדין קשה לו...

"אמרתי לרבינו ששמעתי מזקני מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל ששמע שרבינו חושב על שמות תנאים ואמוראים במקומות שאסור להרהר בדברי תורה, השיב לי רבינו שעל זה הוא חושב בזמן אחר, כשנמצא אחרי ברכת המפיל ולפני ברכות התורה אז חושב על שמות תנאים. כשסיפרתי כל זה למרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל הגיב מיד ואמר מתוך התפעלות שלרבינו הגר"ח זה הכי קשה שלא לחשוב בדברי תורה...

מרא דכולא תלמודא

שיחה נפלאה רוויית זיכרונות עשירים ועתירת גילויים חדשים עם

מקורבו הגדול של רבינו הגאון רבי משה שמעון גרליץ שליט"א

שזכה לקרבתו המופלאה של רבנו זצוק"ל משך עשרות בשנים בחביבות יתירה
ולעמוד לימינו בהכנת ספריו לדפוס בעמל וביגיעה

יוסף מאיר האם

כתבם על לוח ליבך

כבר בראשית השיחה מתקשה הגרמ"ש גרליץ למצוא את ההגדרה הנכונה על דמות הפלאים של רבנו: "קשה מאוד להתחיל לדבר על רבנו הגדול בלשון עבר, כי ההסתלקות הייתה כה פתאומית שלא הייתה לנו שום הכנה אליה, אלא בפתע פתאום נעקרה דמותו מאיתנו בלי שתהיה לנו אפילו הזדמנות להתפלל ולקרוע שערי שמים לרפואתו השלמה. בעיקר נובע הקושי מהיכן להתחיל ועל מה להתמקד, שהרי רבנו היה איש האשכולות כפשוטם של דברים - איש שהכול בו: גאונות מופלאה, בקיאות מדהימה, התמדה רצופה במושגים בלתי-אנושיים, 'לומדות' בכל התורה כולה וגם בחלקים הקשים ביותר של זרעים קדשים וטהרות, מחדש חידושי תורה עמוקים וחריפים, וכל זאת לצד צדקותו הגדולה, דקדוקי וחביבות המצוות, קדושתו המופלגת ופרישותו מכל הבלי העולם הזה.

"על כל נושא ותחום אפשר לדבר ולספר לילות כימים, יכלה הזמן והם לא יכלו, ולכן קשה מאוד להתמקד ולהתרכז על דברים מסוימים, אלא שבכל זאת אבקש לפתוח ולומר הגדרה קולעת מזווית ראייתי על רבנו, כי מימות הגאון הקדוש מווילנא זצוק"ל לא היה בכלל ישראל גאון אמיתי בקנה מידה שכזו, וזאת אוכל להסמך מה ששמעתי מפיו של רבנו באחת הפעמים, כי בהיותו בחור צעיר למד הרבה את ספרי הגר"א, ומהגר"א למד שאם האדם רוצה הוא יכול להגיע לדרגה הנשגבה של ידיעת כל התורה כולה באותיותיה".

ממשיך הגרמ"ש גרליץ וממליץ על רבנו את הגדרתו של מרן הגר"י מבריסק זצוק"ל, כפי הידוע על הגאון האדיר רבי זעלמעלע מוואלוזין זצוק"ל [אחיו של הגה"ק רבי חיים מוואלוזין זצוק"ל] שהיה מגדולי תלמידיו של הגר"א מווילנא, ופעם שאלו אותו: הרי גדלותו של הגאון מווילנא היא ידיעתו את כל התורה כולה כלשונה, אבל זאת גם אתה יודע, אם-כן במה עדיפה גדלותו של הגר"א ממך? השיב רבי זעלמעלע ואמר: הדברים נכונים, אבל הגאון מווילנא ידע את כל התורה כולה גם הפוך, ואני לא.

שאל הרב מבריסק ותמה: וכי מה החידוש שאפשר לקרוא את התורה כולה גם בצורה הפוכה? מה טעם יש בזה ומה התועלת בכך? והסביר זאת על פי הכתוב (משלי ג, ג) "כתבם על לוח ליבך", והפשט הוא שהתורה הקדושה צריכה להיות כתובה אצל האדם באופן הברור והבהיר ביותר, וכפי שכל אחד מאיתנו יודע לומר 'אשרי' בעל-פה מחמת השגרה שהוא אומר את הפסוקים ג' פעמים ביום, אולם אם נבקש לומר 'אשרי' הפוך מסופו לתחילתו, כבר לא נוכל לעשות זאת למרות שאנחנו יודעים לומר את הפסוקים בעל-פה: אבל כשמניחים שלט גדול בבית המדרש עם הפסוקים של 'אשרי', בוודאי שכל אחד יכול לבוא ולקרוא מתוכו את הפסוקים גם בצורה הפוכה, כי יש לפניו את כל הפרק מתחילתו ועד סופו עם כל הפסוקים.

בזאת הסביר הגאון מבריסק זצוק"ל את תשובתו של רבי זעלמעלע, שאכן גם הוא יודע את כל התורה כולה

באותיותיה, אבל מעלתו של הגר"א מווילנא שהוא יודע את כל התורה כולה גם בצורה הפוכה, וזאת אומרת שהדברים מונחים לפניו בהבנה ובידיעה הברורים ביותר, בבחינת כתבם על לוח ליבך.

"מי שלא ראה את ההגדרה האמיתית הזו אצל רבנו, לא יוכל לתפוס ולקלוט עד היכן הדברים מגיעים", אומר לנו רבי משה שמעון בשיחתו היקרה. "זכיתי במתנת שמים לראות זאת מאות ואלפי פעמים, כיצד כל התורה כולה מונחת ומסודרת בראשו של רבנו להפליא, כאילו יש בתוך מוחו הגדול ארון ספרים עם מדפים מסודרים לפי נושאים בכל חלקי ומקצועות התורה. וזאת אכן הייתה שאיפתו כל ימי חייו, לדעת את כל התורה כולה, כפי שהזכרתי לעיל מה שאמר לי באחד השיחים מה שלמד מגאונותו של הגר"א מווילנא, ובכל פעם הייתי מתפעל לראות את ההשתוקקות העצומה של רבנו לגמוע עוד דף גמרא ועוד פרק ברמב"ם, כאשר לא מזמן שאל אותו מישוה מבני הבית האם הוא רוצה משהו, ורבנו השיב: 'מה אני רוצה? לדעת את כל התורה כולה'!..."

השתתפות בהלוויה בכיבוד אב

מתי התחיל הקשר שלכם עם מרן שר התורה זצוק"ל?

"היה זה ביום ה' אדר תש"מ בהלווייתו של הגאון הגדול רבי משה יהושע לנדא זצוק"ל", מספר רבי משה שמעון דברים כהווייתם. "ההלוויה התקיימה ביום שישי ערב שבת פ' תרומה, ורבנו הגיע לירושלים עיה"ק להשתתף במסע ההלוויה בהוראתו ובשליחותו של אביו הגדול מרן הסטייפלר זצוק"ל, ששלח אותו לחלוק כבוד אחרון לאחד מגדולי תלמידיו מרן ה'חזון איש' זי"ע. היה זה חידוש בפני עצמו, כי כידוע הסטייפלר נמנע והקפיד שלא לצאת מחוץ לבני-ברק בימי שישי, מפני כבודו של השבת, ובפרט שהיה זה יום שישי קצר של ימות החורף, אבל משום כבודו של הנפטר הגדול שלח הסטייפלר את רבנו להשתתף במסע ההלוויה.

[במאמר המוסגר מספר הגרמ"ש גרליץ מה ששמע מפי עד ראייה, שהרה"ח ר' יחיאל לדרמן ז"ל בונה ומקים בית הכנסת לדרמן ברח' רשב"ם, נפטר ביום שישי של אחד מחודשי הקיץ, והלווייתו יצאה מבית הכנסת לדרמן לכיוון ירושלים. כשראה הסטייפלר את הציבור עולה על האוטובוסים לנסוע להלוויה בירושלים, הסתובב כשהוא נשען על מקלו ואמר לעצמו שוב ושוב: 'ווי קען איך פאהרן קיין ירושלים, ס'איז דאך באלד שבת?' (איך אני יכול לנסוע לירושלים, הרי עוד מעט כבר שבת)... וכל זה למרות שההלוויה התקיימה בשעות הבוקר ובאותו יום נכנסה השבת רק בסביבות השעה שבע בערב, אבל בכל זאת לא אבה לצאת מחוץ לעיר].

זכירה גדולה ועצומה נפלה בחלקו של הגאון רבי משה שמעון גרליץ שליט"א, אבן יקרה בעיר הקודש ירושלים ת"ו, שזכה להתקרבות מופלאה ביותר בצילו של שר התורה ומרא דכולא תלמודא, מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל, בהיותו מבאי ביתו תמידים כסדרם ומשך למעלה מארבעה עשרים לא זזה ידו מתוך ידו באהבה ובחביבות גדולה, וברבות הימים אף סמך רבנו ידידו עליו לעמוד לימין זרוע עוזו בהגהת ובסידור ספריו לדפוס, בתיקוני המהדורות ובשילובי ההערות שהתקבלו על הספרים מכל קצווי תבל.

השבוע, יום אחרי ההלוויה ההמונית שאיחדה להפליא את מאות אלפי שלומי אמוני עם סגולה מכל אתר ואתר, שהגיעו מכל מקומות מושבותיהם לחלוק כבוד אחרון לגאון הגאונים של הדור האחרון וללוות בדמע ובכאב את ארון האלוקים בדרכו האחרונה, דלינו מבארזל של הגרמ"ש גרליץ שליט"א הנובע כמעין המתגבר, רסיסי שמועות ושביבי זיכרונות מאותה תקופה ארוכה וממושכת שזכה להיות חביב ומקורב ביותר, תקופה נפלאה ורבת-הוד שנחתמה בפתע פתאום לעת עיתותי ערב יום שושן פורים תשפ"ב, עת ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש במיתת נשיקה, אבל גדול ליהודים, מי ייתן לנו תמורתו!

אחרי יום עמוס ושהייה ארוכה בביתו של מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל עם בניו האבלים, הרבנים הגאונים והחשובים שליט"א, מתפנה הגאון רבי משה שמעון שליט"א לשוחח עמונו בהרחבה על הזכייה הנאדרת בקודש לה זכה במתנת חינו מן השמים, וכפי שהוא בוחר להגדיר זאת בעונות חן: "הייתה זו מתנה מיוחדת שקיבלתי מהש"ת להיות חביב ואהוב בביתו של רבנו, עוד בתקופת חייו של אביו הגדול מרן הסטייפלר זצוק"ל, וכך במשך יותר מ-40 שנה הייתי יוצא ונכנס בבית הגדול והקדוש הזה, שם זכיתי לעמוד מקורב בארבע אמותיו של עמוד התורה ואביר הרועים בדורנו, ובהמשך גם לסייע לו בהכנת החיבורים למכבש הדפוס".

תענוג מיוחד וצרוף היה לנו במהלך שיחתנו זו, כאשר זכינו להיחשף לראשונה למסכת ידידות וקרבה שהייתה בין רבנו זצוק"ל לבין יבלחט"א הגרמ"ש גרליץ שליט"א, וכפי שהוא מדגיש בפתח הדברים כי את אוצרות זיכרונותיו מעדיף הוא לפרסם על גבי במה מכובדת זו של 'המבשר תורני', שזכו להיות אכסניה של תורה ולהביא פעמיים את דבריו של רבנו זצוק"ל בשיחות מיוחדות שהעניק במרוצת השנים למוסף התורני, וכהכרת הטוב לאחיו הדגול הרה"ג ר' ירחמיאל שלמה גרליץ שליט"א הנמנה על סופרי המוסף התורני שאף סייע לנו רבות לקיומה של השיחה, ותשאותי חן לו.

שמוח להשתתף בסיורים. רבנו זצוק"ל בסוכתו של הגרמ"ש גרליץ שליט"א מאזין לסיום מסכתא של אחד הבחורים

להתקרב מאוד באותן שנים, וכך הייתי מוליך ומביא מהאב אצל בנו ומהבן אצל אביו. כשהייתי אצל הסטייפלר מסרתי לו שאלות ששאלתי את בנו רבי חיים ומה שהשיב לי עליהן, ובהיותי אצל רבנו מסרתי לו שאלות ובידורים ששאלתי את אביו הסטייפלר ומה שהשיב לי ברוחב דעתו ובתוקף גדלותו, וכך זכיתי להיות מקורב אצל מרנן ורבנן שרי התורה וההוראה לבית קניבסקי זצוק"ל.

עשות ספרים הרבה

מתי הטיל עליכם רבנו את התפקיד החשוב לסדר ולערוך את ספריו לדפוס?

"הייתה זו תוצאה ישירה של ההתקרבות הגדולה שלי אליו במרוצת השנים, כאשר נוכחתי לראות מקרוב כמה חביבים וחשובים אצלו ספריו שהוציא לאור בזה אחר זה, עד שניתן לומר כי עשרות הספרים היו החמצן החיוני שסיפק לו את החיות הרוחנית בגופו הטהור. אין לתאר ואין לשער איזו שמחה עצומה הייתה לרבנו בכל פעם שזכה להוציא עוד ספר ולהאיר את העולם בתורתו הבהירה, היה זה אצלו יום שמחה ויום-טוב ממש, ועל-כך יכולים להעיד בני המשפחה והתלמידים הקרובים שזכו לראות זאת בכל פעם מחדש. "למעשה, משך כל השנים היה רבנו כותב חידושי תורה על כל מקצועות התורה בלי גבול וקצבה, עד שהמליצו עליו שנולד ובא לעולם עם עט ביד... רבנו עצמו סיפר לי פעם, שכבר בילדותו בהיותו בן שש-שבע בערך הייתה לו מחברת של חידושי תורה שכתב לעצמו וקראה בשם 'שיח השדה', בה רמוזים שמותיו ש'מריהו י'וסף ח'יים. באחד הימים, עת התמלאה המחברת בחידושי ורצה לקבל עידוד וחיוק מדודו הגדול מרן ה'חזון איש' על המחברת, ניגש אליו והראה לו את תוכן הדברים כשהוא מבקש ממנו מכתב הסכמה, אולם החזון"א הגיב ואמר לו בצחות את הפסוק (בראשית ב, ה) "כל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח..."

קשר איתן. מכתבו האחרון של רבינו

רבנו: "הייתי אז בחור צעיר בישיבה קטנה 'מאה שערים' וניגשתי אל רבנו במהלך ההלוויה יחד עם אבי מורי הגה"ח רבי מנחם מענדל גרליץ זצ"ל [סופר וותיק ותלמיד חכם מופלג, שנלב"ע בראשית חודש אדר ב' לפני כג' שבועות], לקבל ממנו ברכה וגם הצגתי לפניו בשעת מעשה שאלת הבנה בגמרא שהייתה לי אז. הוא קיבל אותנו בחביבות גדולה והרגשתי נעימות מיוחדת לשוחח אתו בלימוד משך כמה דקות. "ההמשך העיקרי היה כמחצית השנה לאחר-מכן, כאשר נכנסתי ללמוד בישיבת פוניבז' בתחילת זמן אלול תש"מ. מאז התחלתי לבוא אליו כמעט בכל יום ולשאל אותו שאלות הלכתיות, וזכיתי בחסד עליון שחיבבני מאוד ותמיד היה מתייחס אלי במאור פנים ומאריך עמי בשיחה תורנית כיד ד' הטובה עליו. כך התפתח אצלי הקשר האיתן עמו, ובהמשך אף התחלתי לשאול אותו גם שאלות הבנה בסוגיות הש"ס שלמדתי בישיבה וכן בדברי הראשונים שהתקשיתי להביןם כראוי, כשאני גם מעלה על הכתב את כל התשובות והבידורים שזכיתי לקבל ולשמוע מרבנו, שהיה אז אמנם אברך צעיר בן 52 שנה אבל כבר דרך כוכבו המופלא בשמי עולם התורה וההלכה.

"עלי לציין, שגם אצל אביו מרן הסטייפלר זצוק"ל זכיתי

כתבם על לוח לבן. רבינו מקבל ילד בחביבות יתירה

"כיוון שקיבל רבנו את ההוראה מאביו לנסוע ולהשתתף בהלוויית הגרמ"י לנדא, הוא כמובן קיים את ההוראה במלואה והגיע עד לביתו של רבי משה יהושע בשכונת שערי חסד ומשם השתתף בכל מסע ההלוויה עד אחר סתימת הגולל בהר הזיתים. והנה, בדרך-כלל נהג רבנו ללכת אל המקווה ולהחליף את בגדיו לכבוד שבת בצהרי יום שישי אחרי תפילת מנחה גדולה בלדרמן, אבל הפעם היות וידע שיחזור לבני-ברק סמוך לכניסת השבת, הלך רבנו לטבול במקווה השכם בבוקר וכבר לבש את בגדי השבת, כדי שיהיה מוכן ומזומן לקראת שבת עם חזרתו לבני-ברק.

"תוך כדי הליכתו במסע ההלוויה, הגיע קהל המלווים למקום בו נראה שריד בית מקדשנו ותפארתנו, וכמובן שרבנו קיים את ההלכה ועשה קריעה בגדו. רבנו הוריד את הפראק המיוחד שלו שלבש לכבוד שבת, ועשה קריעה בחולצתו כדת וכדין. כשהגיע לביתו סמוך לכניסת השבת, הבחינה הרבנית ע"ה בקריעה שעשה בדש בגדו ותמחה על-כך באומרה: 'בדיוק השבוע קניתי חולצה חדשה שתלבש לכבוד שבת, והנה עשית בה קריעה'... כך סיפר לי אחד מבני המשפחה אשר באותה שבת אצל רבנו את סעודת השבת".

כאן מספר הגרמ"ש גרליץ על הקשר הראשוני שלו עם

הספרים היו החמץ. רבנו זצוק"ל עם יבלחט"א הגרמ"ש גרליץ שליט"א בדברי הלכה

ביותר בש"ס] בשנה בה חל ערב פסח להיות בשבת, ואכן הוא התיישב ללמוד לאורך יום חמישי וליל שישי את כל המסכתא, ובבוקרו של יום שישי סיים רבנו את מסכת בבא בתרא...

"חשוב לציין גם את מנהגו של רבנו לקיים את ימי הפורים בשני הימים, כהוראתו של דודו החזו"א שסבר שמאז שחיברו את בני-ברק לעיר יפו שהייתה מוקפת

(סי' תע סק"ה) שיש להקדים בשנה כזו את התענית ליום חמישי, אבל עם זאת הוסיף רבנו ואמר לי, שהוא מחמיר על עצמו לעשות סיום מסכתא גם ביום שישי, כאשר מיד אחרי הסיום הגדול שהוא עורך בבוקר יום חמישי, הוא מתיישב ללמוד מסכתא שלמה ולסיימה למחרת ביום שישי. "פעם סיפר לי רבנו שרצה לנסות את עצמו ולבדוק אם הוא יכול לסיים את מסכת בבא בתרא [המסכתא הגדולה

כל הפציון לא ישוו בה: עדויות מפעימות על התנזרותו של רבנו מכל הבלי העולם הזה

"בהיותי אצלו במהלך אותו ערב, אמרתי לרבנו בהתפעלות: 'רבי, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך... שמעתי שנשיא המדינה היה כאן מקודם...' והנה רבנו מגיב לי בקצרה ומושיך בכתפיו: 'איך געדענק גארנישט, איך ווייס פון גארנישט' (איני זוכר כלום, איני יודע מכלום)... אבל רגע לאחר-מכן נענה ואמר לי במאור פנים: 'דיין אייניקל איז געווען דא מאכן א סיום מסכתא' (נכדך היה כאן לערוך סיום מסכתא)... היה זה כאמור באותו יום, כשאת ביקורו של הנשיא העדיף לשכוח ולא לזכור, ואילו את סיומו של הנכד הצעיר זכר ושיבח להפליא."

על שמחתו של רבנו להיות נוכח במעמדי סיומים, מספר לנו רבי משה שמעון פרט אישי: "זכיתי שרבנו היה מגיע לבקר אצלי בביתו לפעמים בהגיעו לעיר הקודש ירושלים לבקר אצל חותנו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ולהתפלל בכותל המערבי בחול המועד, שאז היה נוהג בי מידת הכרת הטוב ועולה לבקר אצלי, כדי להביע את תודתו והוקרתו על עבודתי המרובה בהכנת ספריו לדפוס. בדרך-כלל היינו משתדלים, אני ובני משפחתי, לערוך סיומים במהלך ביקורו של רבנו בביתי, כי ידענו שזוהי שמחתו האמיתית.

"זכורני פעם שביציאתו של רבנו מביתי, הבחין בקהל ההמונים שהתאסף סביבות הבית כדי לחזות בפני קודשו, ושאל אותי בצחות: 'מאיפה יודעים כל האנשים שאני מגיע לכאן?' כשהשבת: 'עוף השמים יוליד את הקול', נענה ושאל בבדיחותא: 'אני מתכוון לשאול מי גילה לעוף השמים שהגעתי לכאן'?... אגב, חוש ההומור ואווירת השמחה תמיד הייתה ניכרת אצל רבנו בכל מצב שהוא, בבחינת 'פקודי ישרים משמחי לב', כשכל פעם הייתה נהרה טהורה שפוכה על פניו עם חיכוך הנצחי בחדוותא דאורייתא."

"התורה הקדושה תפסה את כל ישותו ועצמיותו של רבנו", אומר לנו הגרמ"ש גרליץ שליט"א, "עד כדי כך שלא היה יודע מימינו ומשמאלו בכל הבלי העולם הזה שלא תפסו אצלו שום חשיבות, אפילו לא כקליפת השום. יודעי דבר היו מספרים שאפילו את הרחובות הסמוכים למעונו לא היה יודע ומכיר, ושמעתי שפעם הלך רבנו רגלית ביום השבת לסנדקאות באחד מבתי הכנסת בבני-ברק [ידוע שרבנו היה מקפיד ללכת לשמש כסנדק בכל הבריתות אליהן הוזמן, וגם בשבתות היה הולך רגלית מביתו להשתתף בבריתות אלו], וכשהגיעו לרחוב רבנו-תם הראה לו מלווהו על השלט כי זה רחוב הנושא את שמו של אחד מגדולי בעלי התוספות, אבל רבנו בתגובה הגיב ואמר לו: 'אני לא רוצה לדעת'... והסביר, שלכל אדם יש תאים במוח וכל מה שהוא מכניס לשם מלבד תורה, זה על חשבון התורה שאין לה מקום להיכנס..."

"זוהי הגדרה מופלאה של 'לית דין בר נש', כי מיהו זה שיכול לבוא ולומר זיכיתי לבי להיות בדרגה גבוהה שכזו, להיות מנותק לגמרי מכל הסובב אותו ואפילו בדברים הפשוטים שהבריות רגילות בהם, רק כדי שלא ייכנסו לתוך המוח הגדול דברים שאינם קשורים לתורה, שאז חלילה לא יהיה מספיק לדברי תורה להיקלט בתוך המוח... וזכורני שהרבנית ע"ה סיפרה לי כמה פעמים בהתפעלות, שרבנו מדבר דברי תורה אפילו בתוך שנתו ולפעמים היה אומר 'שטיקלאך' גמרא תוך כדי שינה, בהיותו 'איין שטיק תורה'..."

מספר הגרמ"ש גרליץ שליט"א מעשה נפלא: "בדידי הווה עובדא, שמחמת קרבותי הגדולה אצל רבנו זכו גם צאצאיי להיות קרובים אצל רבנו והתקבלו במעונו תמיד בחביבות רבה. אירע פעם

כמבקש לומר לו שהוא צריך עוד ללמוד ולהתייגע רבות עד שיוכל להוציא לאור ספר חידושי תורה."

היו זמנים מיוחדים שרבנו כתב חידושי תורה לצד התמודתו או שתמיד היה יושב וכותב?

"כפי שצינתי את ההגדרה שרבנו נולד עם עט ביד, כך היו פני הדברים כפשוטם ותמיד היה יושב וכותב חידושי תורה, כשכל ספר שהוציא לאור, היה עובר על-ידו אינספור תיקונים והגהות, מחיקות והוספות, עד שיצאו הדברים ברורים וצלולים ומשמחים כנתינתם מסיני. עד כדי כך היה אוצר ספריו ענק וגדול, שרבנו אמר לי פעם שהוא עצמו אינו זוכר את כל הדברים המובאים בספריו, ובערוב ימיו היה מבקש ממני לעזור לו למצוא דברים שכתב בעבר בתוך ספריו, באומרו לי שאני יודע יותר טוב ממנו..."

"עם זאת חשוב מאוד לציין את הנהגתו של רבנו שלא לכתוב בשום פנים ואופן בימי חול המועד, לא בסוכות ולא בפסח, וכך גם באסרו-חג. ידועים סיפורים על גדולי ישראל שהיו מרבים מאוד בכתיבת חידושי תורה, ולדוגמה על הגה"ק רבי שלמה קלוגר זי"ע מסופר שהיה קושר את ידיו בשבת-קודש שלא ייכשל חלילה באיסור כתיבה מחמת רגילותו לכתוב כל היום וכל הלילה, וכן מסופר על הגה"ק מהר"ל דיסקין זי"ע [מרן הסטייפלר זצוק"ל כותב עליו בספרו 'חיי עולם' שראו אצלו רוח הקודש בחוש] שבכל מוצאי שבת היה מתיישב תיכף ומיד להעלות על הכתב את החידושים שעלו בראשו במהלך השבת.

"והנה רבנו היה נוהג בכל דבר כהכרעתו של דודו הגדול מרן ה'חזון איש' זי"ע שהיה אצלו 'פוסק אחרון', ורק במקום שלא הייתה הכרעה ברורה של החזו"א, היה נוהג כדעת אביו מרן הסטייפלר זצוק"ל או כדעת חותנו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. לגבי הכתיבה בחול המועד ידוע שהחזו"א היה כותב חידושי תורה, אבל לעומת זאת הסטייפלר נמנע מלכתוב בחול המועד. וסיפר רבנו, שכשנשאל הסטייפלר מדוע אינו כותב חידושי תורה כמו שהחזו"א נוהג, השיב בענוות חן, שאצל החזו"א זהו דבר האבד אם לא יכתוב את החידושים החשובים שלו, אבל הוא אינו בדרגה הזו..."

"רבנו יכול היה להורות לעצמו היתר ולנהוג כדרכו של החזו"א שכתב חידושי תורה בחול המועד, בפרט שהיה לו כל-כך חשוב לכתוב עוד ועוד חידושי תורה כדרכו בקודש דבר יום ביומו, עם זאת בחר לעצמו להימנע מכך מפני כבוד המועד, למרות שהכתיבה בערה בעצמותיו באש קודש והייתה אצלו ראשונה במעלה. הנהגה נפלאה זו חזרה על עצמה בחול המועד סוכות ופסח, וגם באסרו-חג שהקפיד רבנו כמנהגו של החזו"א [וכן נהג אביו הסטייפלר] שלא לעשות מלאכה דאורייתא. וזכורני פעם שהייתי אצלו במוצאי אסרו-חג, כאשר תיכף אחרי תפילת מעריב בצאת הכוכבים, עלה עמי לחדרו וממש 'התנפל' על העט כמוצא שלל רב..."

קפידות והנהגות בכתיבת החידושים

אילו דברים נוספים מעניינים זכיתם לראות מאחורי הפרגוד בעבודת הכתיבה?

"כמהשך לדברים שסיפרתי על הימנעותו של רבנו לכתוב חידושי תורה בחול המועד ובאסרו-חג, אציין בזאת מעשה נפלא השמור אצלי, בהיותי אצלו באחת השנים ביום רביעי בלילה לפני ערב פסח שחל להיות בשבת, שאז ליל בדיקת חמץ הוא בליל שישי. תיכף עם כניסתי לתוך חדרו, אמר לי רבנו עם נתינת ידו לברכת שלום, כי מעכשיו ועד אחרי אסרו-חג הוא מניח את העט ולא יכתוב יותר חידושי תורה... מי שהכיר את רבנו ויודע כמה חשוב היה לו לכתוב חידושי תורה, יכול להבין איזו הקרבה גדולה מצידו נדרשה בשביל כך, וראינו זאת כגדולות עצומה של ענק שבענקים המקפיד על קלה כבחמורה ואינו מחפש היתרים לעצמו.

"עוד זכורני מאותו מעשה, שסיפר לי כי ביום המחר, יום חמישי י"ב ניסן, יערוך את הסיום הקבוע על כל התורה כולה שהוא נוהג לסיים בכל ערב פסח, כפי המובא ב'משנה ברורה'

המבדיל בין קודש לקודש: הסתערותו של רבנו על הריטב"א תיכף אחרי הבדלה במוצאי יום הכיפורים

כאן מפתיע אותנו הגרמ"ש גרליץ שליט"א עם סיפור נאה ומשובח האופייני מאוד לדרכו הייחודית של רבנו: "בכל שנה הייתי מגיע לשהות במחיצתו של רבנו ביום הכיפורים, להיות בארבע אמותיו של עמוד התורה ביום חיתום הדין. כמעט בכל שנה הייתה האפיזודה הזו חוזרת על עצמה בווריאציה שונה, אבל שנה אחת זכורה לי במיוחד, שהגעתי לבני-ברק בשעות אחרי-הצהריים ומיהרתי להתיישב לסעודה המפסקת, כך שלא הספקתי לגשת אל רבנו מבעוד יום.

"אחרי תפילת ערבית היה רבנו אומר את שיר הייחוד לפני התיבה, כך היה מנהגו משך שנים רבות. והנה, תיכף אחרי תפילת ערבית מיהרתי לגשת אליו ולקבל ממנו ברכת שלום כאורח שהגיע במיוחד מירושלים עיה"ק. כמובן שרבנו בירך

אותי בברכת השנים וקידם את פניי במאור פנים ובלבביות מיוחדת כדרכו לנהוג עמי בכל עת מצוא, אבל תיכף ומיד נעץ בי את מבטו כמבקש לומר לי דבר-מה, ולבסוף שאל אותי בקצרה: 'דו וועסט זיין דא ביי הבדלה'? (האם תהיה כאן בהבדלה?) והנהנתי בראשי לתשובה חיובית.

"הבנתי על אתר שרבנו רוצה לומר לי משהו הקשור לכתיבת הספרים, אבל היות וחשש מפני 'מצוא חפצך ודבר דבר', לא רצה לדבר אתי על-כך בליל יום הכיפורים, ולכן שאל אותי אם אהיה אצלו מחר בהבדלה שאז יאמר לי את אשר בפיו. והנה, במוצאי יום הכיפורים, אחרי תענית ארוכה וממושכת של כל היום כולו מערב ועד ערב, תיכף אחרי הבדלה ועוד לפני שהספיק לטעום משהו להשיב את נפשו כראוי, מיהר רבנו והוציא מארון הספרים ריטב"א והראה לי שהוא כיוון לדעתו באחד החידושים שהביא בספרו...

"זכורני עד היום את המחזה המרהיב שנגלה לפניי, עת הכניסה הרבנית ע"ה חלות לתוך החדר והפצירה בו שייטול את ידי ויאכל משהו לחיזוק גופו בסיום התענית, אבל רבנו היה שקוע לגמרי בדברי הריטב"א שכבר מיום אתמול אחרי התפילה ביקש לאומרם לי, אלא שנמנע מכך מפני קדושת היום".

"...מבחינתי זהו אחד משיאי הגדלות המובהקים של רבנו מתוך כל מה שראיתי אצלו בעשרות השנים שזכיתי לקרבתו, לנהוג בפשטות ההלכה בלי להתפעל ולהתייחס לכל האווירה מסביב, וכעין מה שסיפרתי לעיל על חומרתו שלא לכתוב בחול המועד, בפשטות ובתמימות, כי זוהי ההלכה..."

להתנהג בפשטות. רבנו בוחן ילד א-ב'

חומה מימות יהושע בן נון, יש לנהוג את הלכות פורים גם בשושן פורים. היות והרמ"א (סי' תרצו ס"א) כתב להחמיר שלא לעשות מלאכות בפורים, נהג רבנו להימנע מלכתוב סתם חידושי תורה, באומרו לי פעם שביומיים אלו הוא כותב רק הלכות ופירושים הקשורים ליום הפורים ולמגילת אסתר וכיו"ב. גם כאן יכול היה רבנו למצוא מספיק היתרים לעצמו לכתוב חידושי תורה על כל מקצועות התורה כדרכו בקודש, אבל תורתו הייתה בקדושה ובטהרה למען שמו באהבה, ולכן רצה וביקש להקפיד בכל מאודו על דקדוק ההלכה בלי לוותר על קוצו של יו"ד".

חצי מיליון תשובות

איך התבצעה מלאכת הקודש בסידור ובעריכת הספרים לדפוס?

"כל ספר שיצא לאור מתחת ידי של רבנו היה בניין עדי עד מבחינתו, בהיותו משקיע בו את כל כוחו ומרצו למען יצא כלול בהדרו ויתקבל בחיבה ובהערצה בקרב רבבות אלפי לומדי התורה בכל העולם כולו, שהיו ממתנים ככיליון עיניים

ובעריכתם למכבש הדפוס, וכשהייתי מביא לפניו את הדפים מוכנים להגהתו היה מציין בשולי הגיליון את הערותיו בקצרה: 'צדקת', 'ענית יפה', וכיו"ב.

החידוש העצום היה תמיד לראות איך רבנו מונח בתוך נבכי הסוגיות הקשות ביותר בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וכשהבאתי לו גיליונות כתובים וערוכים בסוגיות הקשות ביותר של טהרות או זרעים, היה נמצא תיכף ומיד בתוך העניינים ומביע את דעתו לכאן ולכאן, כשאני זוכה לראות לפניי את כל התורה כולה פרושה כשמלה ומזומנת כשולחן הערוך.

"עלי לציין בזאת, כי אמנם זכיתי לשקוד על דלתי תורה רבות בשנים, אבל ככלות הכול איני בקי בכל חדרי תורה, וכשהייתי צריך לעסוק בשאלות והשגות שהגיעו אל רבנו בסוגיות הקשות של זרעים או קדשים או טהרות וכדומה, הייתי צריך לפעמים להתיישב יחד עם בני שיחי' ולהתעמק בהבנת הדברים חמש או שש שעות ברציפות, עד שהצלחתי להבין את כוונת הדברים כדי לדעת מה צריך להיות כתוב בספר ואיך להתייחס אל שאלת השואל.

"והנה, בבואי לפני רבנו להראותו את הגיליונות, תוך שתי דקות אחרי העיון בנכתב על הדף, כבר ידע בדיוק מה כותב הר"ש בפירוש המשניות על זרעים, מה משיג על-כך הרמב"ם בפירוש המשניות, מה הוא עצמו כתב בספרו ומה מבקש השואל להשיג ולהעיר. כל זה תוך שתי דקות, 120 רגעים בלבד, בגאונות מדהימה שהקיעה שחקים, כאשר כולם יודעים בוודאי את ההתמדה הגדולה והבקיאות העצומה שהייתה לו, אבל פחות יודעים את כוח התפיסה שהייתה לרבנו, לצלול למימיה האדירים של תורתנו הקדושה תוך רגעים אחדים ולהעלות בחכתו מרגליות טובות ופנינים נבחרים".

בכל פרטיה ודקדוקיה

ולסיום מציין הגאון רבי משה שמעון גרליץ שליט"א, כי גדלותו של רבנו נמדדת אמנם בכל התחומים והנושאים, בכל המעלות והמידות, אולם חשוב מאוד להדגיש שאת כל חיותו הגשמית והרוחניות שאב רבנו וינק מכוח לימוד התורה הקדושה, היא ואין בלתי. "הדברים הפשוטים כביכול של דקדוקי הלכה שונים, המתקבלים אצל אנשים כדברים פשוטים שאין בהם משמעות מיוחדת, קיבלו אצל רבנו ערך מוסף וכתר עליון במלוא ההתייחסות בכובד ראש, כי זוהי ההלכה הצרופה וכך צריכים לנהוג".

לדוגמה אנו שומעים מפיו של רבי משה שמעון שבמהלך ההלוויה ניגש אליו משהו וביקש ממנו שיספר לו משהו על גדלותו של רבנו, ובתגובה לכך השיב לו שרבנו היה אוכל סעודה שלישית בראש השנה.... "הלה פקח עלי זוג עיניים תמהות ולא הבין איך ייתכן שגדלותו של שר התורה וגדול הדור מתבטאת בכך שאכל סעודה שלישית בראש השנה. אבל האמת היא ששם באמת הייתה ניכרת ביותר גדלותו האמיתית של רבנו. בקצרה אסביר, שישנה מחלוקת ראשונים אם גם בין"ט צריכים לאכול שלוש סעודות, הרמ"א פוסק שאין צריך, ולעומתו סוברים הרבה ראשונים והגר"א שגם בין"ט יש דין של ג' סעודות. החזו"א סבר להלכה שצריכים לאכול גם סעודה שלישית בין"ט וגם סעודת מלווה מלכה, וכך נהג גם רבנו.

"אצל כל באי עולם יום ראש השנה הוא בדרך-כלל יום של מתח ולחץ מפני חרדת הדין ודקדוקי ההלכה של תקיעת שופר וכיו"ב, כך שניתן להבין ולשער כיצד היה נראה ראש השנה אצל רבנו, אבל עם זאת התיישב בשיא הרוגע ויישוב הדעת ליטול את ידי על הפת לסעודה שלישית, כי כך סבר דודו הגדול מרן ה'חזון איש'. מבחינתי זהו אחד משיאי הגדלות המובהקים של רבנו מתוך כל מה שראיתי אצלו בעשרות השנים שזכיתי לקרבתו, לנהוג בפשטות ההלכה בלי להתפעל ולהתייחס לכל האווירה מסביב, ופעין מה שסיפרתי לעיל על חומרתו שלא לכתוב בחול המועד, בפשטות ובתמימות, כי זוהי ההלכה".

מסיים הגרמ"ש גרליץ ונפרד מאיתנו: "שוב מודה אני להשי"ת על הזכות הגדולה שנפלה בחלקי לאורך עשרות השנים האחרונות להיות מחובר לטהור ולסייעו בעבודת הקודש של כתיבת והפצת ספריו, ובוודאי אזכה יחד עם כל בית ישראל שזכותו הגדולה תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן ואמן".

דברי שיר
להבין משל ומליצה

י. העשיל

שיר ידידת

לכבוד תלמידי חכמים (רש"י, תהלים מה)

עברתי
מלכים. מלאכים.
הכל ישבתי וקשיתי לקול
דבריך

מר ואהלות קציעות כל
בגדיך
שם משמן טוב טיב
התמדתך
תורה. באורה.

מאור פניך שעשועי כל
חמדותיך

מן היכלי שן מני שמחך
היכלות גן עדן מתקנים
לשמחך
יבא צדיק. שקרו להצדיק.
ביקרותיך מלכים רבותיך
מצמיחך

שמעי בת – כנסת ישראל
וראי והטי אונך לקול מנהל
שכחי עמך. לראות מוריך.
לצעד בדרכיו עד ביאת
גואל

תחת אבותיך – לכהן תחת
אביו
לרבי יעקב ישראל בן חביב
חכמה מלא. מקום ממלא.
תלמיד חכם ובנו – כשתלי
זיתים סביב

אזכירה שמך לזכרון ופקידה
לטובה
להיות עומד ומשמש
ממרומים באהבה
בפעולותיך. בתפלותיך.
מה כאן – אף שם לימן
עמך ברוח נדיבה

לעולם ועד השפעות וברכות
והבטחות
חיים ובריאות ובנים ושפע
אמתחות
שיר ידידות. בפי יהדות.
שיר חדש על גאלה אתך
תובלנה בשמחת

יפית מבני אדם
נדרת שנתך מנרדס
בתלמיד. מתמיד.
קול התורה לא נדם

הוצק חן בשפתותיך
על בן אלקים ברכך
חכמה. עצמה.
קהל רב נהרו לברכותיך

חגר חרבך על ירך
מלחמתה של תורה להערך
גבור. מצבור.

מברך את אשר תברך

והדרך צלח רכב על דבר
אמת
עם ענות צדק נקסמת
ענוה. נאווה.
הדרך והדרך, בדרךך, קימת

ותורך ימינך נוראות
מתקבלות בלבבות הוראות
פסקים. פרקים.
בכל בתי מדרשות נקראות

חציך שונים בטעמים
יפלו תחתך עמים
תלמידים. מחדדים.
אויבים בשער נלחמים

בסאך אלקים עולם ועד
בסא שופט צדק גל ועד
שופט. מופת.

באהל מועד לכל סועד

שבט מלכותך שבט מישור
משפט אמת כתרים לקשר
אורים. ותומים.
דינים לפשור, מדונים לגשור

אהבת צדק ותשנא רשע
במלחמות גבורה נגד פשע
קול עז. תעצומות.
לתורה ולומדיה להחיש ישע

משחך אלקים שמן ששון
מחבריך
גדולה יקר וכבוד בכל

אל תשקצו את נפשותיכם
מאכלות-אסורות מטמאות ומטמטמות

אנכי חפצתי – שזה בוודאי שרצוני לעשות רצונך.
אמנם העיקר – 'ותורתך בתוך מעי' – לשמור התורה
במע, ולא לתת התפשטות לכח המתאוה שבמע,
כדי שלא יעכבני מללכת בדרך אמת. ולכן סמך
המדרש הפסוק הזה לפרשה 'זאת החיה אשר תאכלו'
– שהזהיר הכתוב שלא לאכול דברים הטמאים ולא
תשקצו את נפשותיכם, ויהיה עי"ז מניעה מעבודת
השי"ת ואהבתו."

מאכלות-אסורות, כמוהם אכילה מגושמת
ופרוצה, כחסמים בדרך העולה בית א-ל, וכמוהם
כמושכים-אחורה. יש את נפשך לממש את רצונך
הפנימי להתעלות, לעבוד את ה' באהבה וביראה –
היזהר והישמר מהם. שמור פיך ומעיך לבל יכנסו בהם
דברים מטמאים ומטמטמים.

בסימיה של פרשה זו (שם, מה) מנמקת תורה ק:
"כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם
לאלוקים והייתם קדושים כי קדוש אני". דרשו על כך
חז"ל (ב"מ סא, ב): "אמר הקב"ה: אילמלא לא העליתי
את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין מטמאין
בשרצים – דיי". וב'תורת-כהנים' אמרו: "המודה
בשרצים כמודה ביציאת-מצרים, והכופר בשרצים
ככופר ביציאת-מצרים".

מה פשר ומה קשר?

כתוב ב'שפת-אמת' (תרנ"ב):

"כי הנה הקב"ה הוציאנו ממצרים להיות בני-
חורין. ומאכלות-אסורות הם מאסרין הנפש להיות
משועבד להגוף והגשמיות... כשהוציאנו הקב"ה
ממצרים להיות לו לעם נחלה ונעשו בני-חורין. רצה
הקב"ה שלא יהיה לנו שיעבוד והתקשרות בגשמיות,
ולכן הבדיל לנו מינים טהורים אשר החיות שבהם הם
בבחי' החירות, בלי השתנות... וע"י מאכלות-אסורות
ניטל החירות מהנפש, ולכן הווי ככופר ביציאת-
מצרים".

הן-הן הדברים. מאכלות-אסורות כובלים
וכולאים בגשם ורע. גם אם הינך רוצה, אלה מעכבים
בעדך ואינם מאפשרים לך לבחור בטוב ולדבוק בה'.
תישמר מהם – והינך בן-חורין לעשות כרצונך.

עד היכן הדברים מגיעים:

"הם משקצים הנפש הטהורה, ומגרשים רוח
טהורה וקדושה מן האדם, ומולידין אטימת-השכל
ותכונת האכזריות" (כלי-יקר' יא, א); "אל תשקצו את
נפשותיכם" – לא תעשו נפשותיכם שקץ. ובמה? 'בכל
השרץ השרץ על הארץ' – כשתאכלו אותה" ('אור-
החיים' הק' שם, מג). 'וטעם אומרו: 'ושקץ [יהיו
לכם] – בתוספת וא"ו... – לרבות אפילו בשוגג, שלא
תתכוונו לאוכלם, אעפ"כ ישקצו את הנפש" (שם שם,
י). אך 'האדם הנוהר תמיד במאכלו, לפשפש בהם שלא
יהיה בה שום איסור, מסייעין אותו מן השמים שלא
תבוא תקלה על-ידו. ודבר זה נתאמת לי בעצמי-אני
הכותב – דברים נוראים' (שער-המצוות' למהרצ"ו).

מי חכם וישמור אלה!

סיפור נורא בפי ה'דגל-מחנה-אפרים' (פ' עקב)
בשם זקינו מרן הבעש"ט הק' זי"ע:

"על מדינה אחת ששאלו במכתב להרמב"ם ז"ל על
תחיית-המתים – לומר להם מן התורה. ומה שדרשו
חז"ל בגמרא (ברכות טו, ב) מן הפסוקים – אמרו שיש
לדורשם באופן אחר. ולא רצה להשיבם הוא בעצמו
דבר, אך אמר לתלמידו רבי שמואל אבן תבון שהוא
ישיבם. וזה תוכן דבריו בקיצור:

"ע"פ חכמת הטבע, כי מכל מיני מאכל ומשקה
נעשה דם, ומהדם יורד אל הכבד, ומהכבד עולה
הברירות אל הלב, ומהלב יורד המובחר והדק אל
המוח, ושם שורה השכל וחיות של האדם. ומי ששומר
עצמו ממאכלות המותרות והאיסור והטמא – נעשו
דמיו צלולין וטהורים ויש לו לב טהור, והמוח והחיות
שלו נעשה חיות טהורות להשיג אמתית החיות, שהוא
אלוקות של כל העולמות המחיה את כולם.

"ומי ששומר עצמו יותר ומקדש את אכילתו
ע"פ דרכי ה' ותורתו, נעשה מזה בנין-אב, והוא השכל,
לכל רמ"ח אבריו, ומתקדשים ומתטהרים. וכן להיפוך
ח"ו: נעשה בנין-אב שכל עכור ומעופש בדעות זרות,
וחיות שלו נעשה בחינת מת, והיא אבי-אבות הטומאה
לכולם, ורמ"ח אבריו נטמאים, וטמא טמא יקרא לכל
דבר, ונעלם ממנו אמתית החיות, שהיא אלוקות של כל
העולמות, ונטמא ונופל לדעות זרות ואלהים אחרים,
הם אלילים אילמים מתים, וזבחי מתים יקראו להם.

"לכן התנאים ואמוראים ובעלי-המדות וחכמי
המשנה הם שמרו נפשן שלא יתגאלו בפת-בג הזקן
וביין משתין, ולכן האירו אור שכלם והיה שורה עליהם
רוח"ק לפרש כל מאמר סתום בדת התורה"ק, כי שרתה
עליהם כח א-לוה, אשר הוא ואורייתא כולא חד, ואור
נשמתם ג"כ הוא חוט המשולש אשר לא ינתק לעולם
ולעלמי-עולמים.

"אבל אנשים הללו בוודאי טמאים, ונטמאו
דם, ומשם ליבם ומוח שלהם נטמטם במאכלות
האסורות והטמאים, ולכן החיות שלהם נוטה למינות
אפיקורסות, ולא יוכלו לקבל מתיקות נופת צוף דברי
מאמרינו הבנויים ע"פ שכל אלוך-עולם ומלך עליון.
והואיל והעזו פניהם ויצאו לחוץ – פתאום יבוא עליהם
הכזרת, וכרותי-יכרתו אותם וכל אשר להם. וכך עלתה
להם. כי לא היו ימים מועטים עד בא עליהם מלך גדול
והרג אותם וביזו כל אשר להם" – - -

אל הכתוב הפותח את תורת מאכלות-אסורות
בפרשת השבוע (יא, ב) – "זאת החיה אשר תאכלו"
סומך מדרש תנחומא את הכתוב "לעשות רצונך אלוך
חפצתי ותורתך בתוך מעי".

מבאר ה'עבודת-ישראל':

"דהנה כל איש מישאל רצונו לעשות רצון קונו
בתורתו ותפלתו. אמנם היצה"ר שבקרב וכו' המתאוה
שבמעיו הוא מונעו מעבודת השי"ת. שמסיתו לכל
תאוות אכילה ושתייה, וישמן ישרון ויבעט. ובפרט
ח"ו מי שנכשל במאכלות אסורות ובדברים הטמאים
ונתפטם באיסור. אשר לא כן אורח צדיקים שהוא
כאור נוגה המשברים תאוותם, ולא למלאות כריסם,
לכן ליבם ברשותם – לעבוד את ה' בתורה ומעש"ט.
וז"ש דוד המלך ע"ה בענותנותו: 'לעשות רצונך

פר החטאת ושעיר החטאת

עיון הפרשה
עיונים בפרשת השבוע

ביאורים וחידושים

על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רוטר שליט"א מח"ס שערי אהרן

פרשת שמיני

ויהי ביום השמיני פרש"י, שמיני למלואים, הוא ר"ח ניסן, שהוקם המשכן בו ביום ע"כ, כלומר דהפסוק הזה מתייחס למש"כ בסוף פ' צו, ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים וגו', ויעש אהרן ובניו וגו', ויהי ביום השמיני למנין דלעיל [מקורו בתו"כ, וכ"ה בתרגום המיוחס ליונתן] ולפ"ד צריך לומר דתחלת המלואים היה בכ"ג באדר, ומש"כ לעיל (ח, ג') ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד, פירושו דאע"פ שלא הוקם המשכן עד ר"ח ניסן, מכל מקום בכל יום מז' ימי המלואים, היה משה מעמידו ומפרקו כדי להרגילם, אבל בר"ח היתה הקמתו קיימת עד זמן המסעות, ומש"כ בסוף פ' צו, ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים, פירושו מקום פתח אהל מועד.

אבל בספרי אמרו וז"ל, ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, מי היו, נושאי ארונו של יוסף היו, דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר, מישאל ואלצפן היו, שנטמאו בנדב ואביהוא, שנאמר ולא יכלו לעשות בפסח ביום ההוא, ביום ההוא לא היו יכולין לעשות, אבל יכולין היו ביום שלאחריו ע"כ, ולפ"ז צ"ל דרש"י ומקורו בתו"כ סוברים כר' ישמעאל, אבל לר"ע [וכ"ה דעת הראב"ע] נמצינו למדין, שהו' של נדב ואביהוא היה בערב פסח, וכיון שידענו מהמבואר לקמן שמיתתן של נדב ואביהוא היה ביום ח' למלואים, צריך לומר א"כ ששמיני למלואים היה ביום ח' ניסן, ולכן חל ז' של נדב ואביהוא בערב הפסח, וא"כ תחלת המלואים היה בר"ח ניסן שבו הוקם המשכן (באר יצחק).

אמנם אפילו לר"ע, אל תפרש דמש"כ כאן ביום השמיני הכוונה בשמיני בניסן, דכאשר תדקדק בכל התנ"ך, הרי כל מקום שיציין ימי החדש, יפרש תמיד באחד לחדש בשני לחדש, וכן אמר בר"ה (ג') ואימא בשני בחדש [ומתרג' א"כ שני בחדש בהדיא הוה כתיב ביה, ובכל מקום שיאמר מספר קצוב ואחריו המספר הסדורי יהיה תמיד למנין, כגון שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי, וכן תמיד, וא"כ אחר דפה הזכיר מנין קצוב, שבעת ימים ימלא את ידכם ויהי ביום השמיני, ממילא פירושו למנין לא לחדש, דאל"כ היה לו לומר ביום השמיני בחדש בפירוש וכו' (מלבי"ם).

עוד כתב רש"י, ונטל י' עטרות השנויות בסדר עולם, כלומר מלבד הקמת המשכן היו בו עשר עטרות [ובתו"כ נינהו, ומייתי להו נמי בשבת פרק ר' עקיבא] א' ראשון למעשה בראשית, שאחד בשבת היה [וקשה א"כ גזרה שוה דמועדו דילפינן מינה דפסח דוחה שבת למה לי, תיפוק לי' מהכא, שהרי זה היה ר"ח ניסן, והיה ביום א', וא"כ בא לו י"ד בניסן יום שחיטת הפסח בשבת, וכתביב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, וי"ל דזה גופא מה שהיה ר"ח ביום א', לא ידענו כי אם מגזרה שוה דבמועדו, פענח רזא] ב' ראשון להקרבת נשיאים לחנוכת הבית, ג' ראשון לכהונה, שהיה שמיני למלואים ומאז התחילה העבודה באהרן ובניו, שעד עכשיו היתה בבכורות, ד' ראשון לעבודה, כלומר לסדר עבודת צבור, תמידיו ושאר קרבנות צבור, ה' ראשון לירידת האש על המזבח, ו' ראשון לאכילת קדשים, כלומר לאכלן תוך למחיצתן, שעד עכשיו היו נאכלין בכל מקום, ז' ראשון לשכון שכינה, דכתיב התם ושכנתי בתוכם, מכלל דהשתא לא שכן, ח' ראשון לברך את ישראל ברכת כהנים, כדכתיב וישא אהרן את ידיו וגו', ט' ראשון לאיסור הבמות, דהשתא הוקם המשכן, והיה ליה פתח אהל מועד ראוי, וכתביב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו', י' ראשון לחדשים, שר"ח ניסן היה.

ואמרו בעלי התוספות, דהא דלא חשיב בהדיהו ראשון להקמת המשכן, משום דאמרין במדרש, שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו, וא"כ אינו ראשון להקמתו, אי נמי משום דעל הקמת המשכן קאי, לכן לא חשיב לה, והכי קאמר, אותו היום דהקמת המשכן נטל עשר עטרות אחרות זולת עטרה דהקמה (וזכרון).

ויהי ביום השמיני חנוך כהונה גדולה ביום שמיני, כולל עוד טעם אחר, והוא שמצינו שרוב עניני המשכן והמקדש סובבים על חשבון שמונה, שהרי בגדי כהן גדול היו שמונה, ואלו הן, ציץ, וחשן, ואפוד, ומעיל, וכתונת תשבץ, מצנפץ, ואבנט, ומכנסי בד, בושמי שמן המשחה והקטרת היו גם כן שמונה, בשמן המשחה ארבעה, מור, וקנמון, וקנה וקדה, ובקטרת ארבעה, נטף, ושחלת וחלבנה, ולבונה, גם הבדים היו שמונה, שני בדי הארון, ושנים לשלחן, ושנים למזבח הזהב, ושנים למזבח העולה, גם הקרבנות שהיו מקריבים, לא הוכשרו ליקרב כי אם אחר שמונה ימים, הוא שכתוב ומיום השמיני והלאה ירצה, גם השיר שהיו הלויים אומרים על הקרבנות, היו שמונה לחזנין, למנצח על נגינות, על מחלות, על עלמות, המשא [מלשון וכנייהו שר הלויים במשא , דה"א ט"ו, הרב חד"ש] על הנחילות, על השושנים, על הגתית, על השמינית (ר' בחיי).

ראש חודש. ונשאר לנו רק להסתפק אם היה זה שעיר הנשיא או שעיר העדה. נוח כמובן יותר לפרש ששעיר העדה הוא שנשרף, משום שהוא הוזכר כבר קודם לכן. וכן כתב ה'חזקוני' "לפי הפשט הוא שנאמר בו קחו שעיר עזים וכו', שכאן וכאן נאמר בו כפרה". אך לפי הסבר זה קשה מדוע רק על שעיר העדה קצף משה ולא על שעיר הנשיא. אם נלך לפי פשוטו של מקרא שמפני האנינות נשרף. וכאן לא שייך לחלק בין קדשי שעה לקדשי דורות כפי שמחלקת הגמרא בזבחים, שהרי שני השעירים האלו קדשי שעה הם.

ובאמת התרגום המיוחס ליונתן – אף שסובר כדעת חז"ל ששלושה שעירים היו אותו היום, מפרש ששלושתם נשרפו. ומכל מקום השעיר שמשה דרש הוא שעיר החטאת אשר לעם, אלא שלפי שיטתו קשה ליישב מדוע דווקא התייחס משה לשעיר העדה.

ואפשר ליישב על פי דברי הנצי"ב ב'הרחב דבר' כאן ששעיר הנשיא לא היה לכפרה, כי "חטאת נחשון עולה היא" (זבחים ט:). אבל חטאת העדה הייתה לכפרה, כמפורש בכתוב וכפי שציין ה'חזקוני'. וחלק מהכפרה הוא אכילת הכהן, כמאמר חז"ל (יבמות צ). שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ולכן קצף משה דווקא על זה.

ויש שרוצים לומר (ראה פירוש שד"ל) שקרבנות הנשיאים לא התחילו ביום השמיני למילואים אלא יום לאחר מכן. ונפרש את 'ביום כלות משה' היינו אחר היום שכילה משה. ואף שדוחק הוא, הנה מצאנו שהתורה עצמה אומרת במקום אחד "זאת תִּנְתְּ הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַהוּא אֶתֹּר" (במדבר ז, פד), ובמקום אחר "זאת תִּנְתְּ הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשָּׁח אֹתוֹ" (שם, פח), ועל כורחנו נצטרך לדחוק אחד המקראות. ואם כן אפשר לתפוס את הלשון 'אחרי' בדווקא, ולפרש את 'ביום המשח' היינו בזמן ובאותה תקופה שנמשח, וכה"ג נפרש את 'ביום כלות משה' דהיינו בזמן שכילה משה, וזה היה ביום התשיעי. ולפי זה יתיישב הכתוב כאן ברווחא.

עגל החטאת

נקודה נוספת יש להבין כאן: גם עגל החטאת של אהרן נשרף, כמבואר בפסוק יא, ולא הייתה זו חטאת פנימית שדינה בשריפת הבשר (ראה רש"י שם). אם כן מדוע קצף משה דווקא על שעיר החטאת אשר לעם ולא על עגל החטאת אשר לאהרן? רש"י כיתב לגבי עגל החטאת שהוראת שעה הייתה, אבל צריך ליתן טעם מדוע ההוראה הייתה דווקא לגבי עגל החטאת ולא לגבי שעיר החטאת?

ואפשר אולי לבאר שאין כהן אוכל קרבן חטאת שבא לכפר בעדו, ולפיכך פר הכהן המשיח נשרף [ולא רק בגלל שהוא חטאת פנימית]. וראיה לזה שבכל שבעת ימי המילואים נשרף פר החטאת שהיה גם חטאת חיצונה, כי הכהנים עצמם היו המתכפרים בפר חטאת זה (וראה חזקוני לעיל ו, טז). ואכילת כהנים מכפרת, ואין ראוי שהמתכפר עצמו יאכל ויכפר לעצמו, אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. ואף שחטאת כהן יחיד נאכלת – שם אינה מכפרת על כל הכהנים כי אם לכהן יחיד זה, וחברו הוא שיאכל הבשר. אבל עגל החטאת של אהרן בא לכפר על כל עם הכהנים, לפיכך נשרף. לעומת זאת, בשעיר החטאת אשר לעם – לא הכהנים הם המתכפרים, לפיכך הוצרכו לאכול כדי להשלים הכפרה.

וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מִשָּׁה וְהָיָה שֶׁרָף
(ויקרא י, טז)

נחלקו רבותינו התנאים אם שבעת ימי המילואים התחילו מעשרים ושלושה באדר, וא' ניסן היה היום השמיני למילואים. כך נוקטים: הספרא סוף פרשת צו (סימן קצא), המכילתא דמילואים, ספרי במדבר מד, במדבר רבה פרשה יב טו, יג ב, ברייתא דסדר עולם (ז, א), ירושלמי יומא פ"א ה"א, תלמוד בבלי שבת פזב, תרגום יונתן ריש פרשת שמיני, ועוד.

אמנם מדעת רבי עקיבא המובאת בספרי (בהעלותך, סח) מוכח ששבעת ימי המילואים התחילו בראש חודש ניסן, והסתיימו בשמיני בו. רבי עקיבא אומר שהאנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח (במדבר ט, ו), היו מישאל ואלצפן שטיפלו בקבורת נדב ואביהוא. אם נאמר שהיום השמיני למילואים היה ר"ח ניסן, הרי יכלו להיטרה כבר בשמיני בניסן. כפי שאכן כותבת ברייתא דסדר עולם (ז, א): "בשני בניסן שרף אלעזר הכהן פרת חטאת, וְהָזוּ כל ישראל ושנו, בארבעה עשר בו שחטו ישראל את פסחיהם". מוכח אפוא שדעת הספרי היא שמיתת נדב ואביהוא שהייתה ביום השמיני אירעה בח' ניסן, ושביעי שלהם חל אם כן בערב הפסח, ואסורים היו בקדשים עד שיעריב שמשן, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא.

וזהי מחלוקת התנאים העומדת גם ביסודה של מחלוקת רש"י ראב"ע ורמב"ן, מפרשי המקרא הגדולים. בירור שיטותיהם של רש"י ראב"ע ורמב"ן הוא המפתח לעניין המסובך ביותר בכל התורה מבחינת סדר הפרשיות וסדר הזמנים, ועוד נאריך בו א"י"ה. אבל כאן נרצה לעסוק בנפקאמינה אחת המשתלשלת ממחלוקת זו – באיזה שעיר חטאת מדובר.

לפי הדעה ששבעת ימי המילואים התחילו בכ"ג אדר, אם כן היום השמיני היה ראש חודש, ונמצא שלושה שעירי חטאת הוקרבו בו ביום: האחד הוא שעיר ראש חודש, השני הוא שעיר הנשיא הראשון שהתחיל את קרבנו "בַּיּוֹם כָּלוּת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן" (במדבר ז, א) והוא נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה (שם פסוק יב), והשלישי הוא שעיר העדה הנזכר בראש פרשתנו בפסוק ג': "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבָּר לְאָמֹר קְחוּ שְׁעִיר עִזִּים לְחֹטָאת". לפי זה מתעורר קושי: מדוע מדבר הכתוב על שעיר בודד מבלי לציין באיזה מהם מדובר? האם האחרים לא נשרפו? ואם כן – מדוע? חז"ל (זבחים קא). כבר עמדו על כך, כפי שמביא רש"י כאן, ואמרו ששעיר ראש חודש הוא זה שנשרף ולא האחרים, ואת החילוק תירצו בשני אופנים. או שמפני טומאה שנגעה בו נשרף, והאחרים לא נטמאו ולפיכך נאכלו. או שמפני אנינותם לא אכלוהו – כפי שעולה מפשוטו של מקרא, שאהרן אומר למשה "וַתִּקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה וְאֶכְלֹתִי חֲטָאת הַיּוֹם" (י, יט), ורק שעיר ראש חודש נשרף משום שהיה קדשי דורות. אבל השניים האחרים שהיו קדשי שעה – דינם היה שונה ומותר היה לאוכלם באנינות.

אמנם עדיין קשה הלשון 'שעיר החטאת' בה"א הידיעה, משמע שכבר הוזכר השעיר הזה פעם אחת, ולכן מתייחס אליו הכתוב בִּדְוַע, ומכל שלושת השעירים לא הוזכר אלא שעיר העדה, כפי שהבאנו. אך לפי דעת רבי עקיבא ששבעת ימי המילואים התחילו בראש חודש ניסן, בהכרח שלא שעיר ראש חודש הוא שנשרף, שהרי שמיני למילואים לא היה

המשכן - ניסים בלי מדה

על המנורה - פרק ג'

המנורה

עֲשֵׂת זֶהָ לָקֵחַ, וּפִיֶצֶל בָּהּ קָנִים וּגְבִיעִים בְּקוֹרֶנֶס. וְכֵן פִּירֵשׁ ב'בְּכוֹר שׁוֹר' (שם). וְכֵן הוּבָא בַּפְסִיקְתָּא זוֹטְרָתָא (בהעלותך) "מִקְשָׁה זָהָב - תִּרְגַּם נְגִידָה, כְּלוּמַר מַעֲשֵׂה אֹמֶן מַעֲשֵׂה קוֹרֶנֶס, לֹא שֶׁהִיטָה יִצְחָקָה בַּמַּעֲבָה הָאֲדָמָה אֲלֵא מַעֲשֵׂה אֹמֶן". וְכֵבֶר הוּא בַּסְפָּרִי (במדבר סא): "מִקְשָׁה - אֵין מִקְשָׁה אֲלֵא מִין קֶשֶׁה, מַעֲשֵׂה אֹמֶן, מַעֲשֵׂה קוֹרֶנֶס".

לפי כל המקורות האלו, מפורש הוא שאסור לצקת את המנורה, אלא צריך לקחת גוש [עשת] של זהב ולהכות בו בפטיש עד שיתפשט ממנו כל חלקיה. ונראה שאי אפשר בשום אופן לעשות מנורה חלולה בצורה כזו.

ואף שבמנורה שעשה משה יש את דעת המדרש תנחומא (הישן) המובאת ברש"י שמשה השליכה לאש ונעשית מאליה [וצ"ל שבמעשה ניסים אין דין של הקשת קורנס, או שמדרשים חלוקים הם]. אבל שלמה המלך עשה עשר מנורות כאלו, ואפילו החשמונאים עשו מנורה כמבואר בגמרא (ר"ה כד), ולא כתוב שכולן נעשו על ידי נס.

למעשה אפילו על ידי יציקה - נראה בלתי אפשרי לעשות מנורה חלולה, אלא אם כן נאמר שמותר לעשות דגם של מנורה מחומר אחר וליצוק סביבו ציפוי של זהב - כדרך שעשו במכון המקדש - ואחר כך להוציא איכשהו את המילוי הפנימי.

מנורה דקה

אולי אפשר ליישב לפי ההנחות דלהלן: א. נתפוס את אורך

עשו לפי שיעור חז"א, כך שלפי שיעור הגר"ח נאה יש להוריד קצת, ומכל מקום ההפרש עדיין עצום]

אין ייתכן אפוא שמנורת הזהב לא שקלה יותר מ-42.5 ק"ג? המקרא מעיד שהמנורה הייתה כיכר זהב ולא יותר. והגמרא במסכת מנחות (כט.) מספרת שמעשה היה וגילו שמנורת בית המקדש יתירה בדינר זהב קורדיקני על כיכר, והכניסוה לאש 80 פעמים כדי למעט את תוספת הדינר הזו.

אולי נאמר שקני המנורה היו חלולים וכן הכפתורים? ואכן ראב"ע (כה, לב) כותב שפירוש המלה קנים הוא שהם היו חלולים. אמנם הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (ג, ד) כותב על מנורה של שאר מיני מתכות 'ואם היתה חלולה כשרה', והיינו משום שמנורה משאר מתכות אינה צריכה להיות מקשה. ומוכח שמנורה מזהב שצריכה להיות מקשה - אינה כשרה אם היא חלולה. [מדברי ה'קריית ספר' להמב"ט, עולה שהוא פירש שהמלים הללו מוסבות על מנורת הזהב, שגם היא כשרה אם היא חלולה, ואין זה פוגם ב'מקשה'. אולם שאר מפרשי הרמב"ם אינם סוברים כן, וגם לשיטתו מורה לשון הרמב"ם שזה רק בדיעבד, ואילו לדברינו אין דרך לעשות את המנורה מכיכר ושלל תהיה חלולה].

שנית, רש"י (כה, לא) כותב שפירוש המלה 'מקשה' הוא מלשון הַקְשָׁה: "כולה באה מחתיכה אחת, ומקיש בקורנס וחותר בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך". וכן כתב (במדבר ד, ח): "עשת של ככר זהב היתה, ומקיש בקורנס וחותר בכשיל לפשט אבריה כתקונן". כנ"ל כותב רשב"ם (שמות שם): מקשה

בפרקים הקודמים דנו במשקלם של הארון וקרשי המשכן. בפרק זה נעסוק בשאלת משקל נוספת, המנורה. שמשקלה מפורש בתורה - כיכר זהב, ומידותיה מפורשות בדברי חז"ל. נביא רעיון מפתיע שהגה רבי מיכאל דוב וייסמנדל זצ"ל כדי ליישב את כל הקושיות. ונעסוק בבעיות נוספות המתעוררות לכאורה מתוך העיון בפרטים הכתובים בתורה ובדברי חז"ל אודות המשכן וכליו

המנורה

המנורה הייתה בגובה 18 טפחים (מנחות כח:) והיו בה 22 גביעים, 11 כפתורים ותשעה פרחים, וכן הירך שלה. היא נעשתה מכיכר זהב אחד בלבד, ככתוב. נפח כיכר זהב לפי המקובל הוא 2200 סמ"ק, כנפחן של שתי שקיות חלב ועוד חמישית. איך אפשר לעשות מכמות כזאת מנורה בגובה 18 טפחים על ירכה וקנה גביעה כפתוריה ופרחיה?

גובהו של כפתור היה טפח כמפורש במנחות שם וברש"י על התורה (כה, לה). הכפתורים היו כעין ביצה (רמב"ם בית הבחירה ג, ט), וכיון שהמנורה הייתה מקשה, הם לא היו חלולים לכאורה. החישוב של נפח ביצה הוא קשה, ניקח לכן לצורך החישוב את נפחו של כדור שקוטרו טפח. הנוסחה לחישוב נפח כדור ידועה, והתוצאה שנקבל היא קצת יותר מחצי טפח מעוקב (0.523). היות ויש לנו 11 כפתורים, הרי שנקבל טפח טפחים מעוקבים שהם 2944 סמ"ק [למעשה יש קצת יותר] - מעבר לנפחו של כיכר זהב, וזה רק הכפתורים!

אמנם מסתבר שכפתור הדומה לביצה שגובהו טפח - הינו צר יותר מטפח. נוריד אפוא את הכמות במחצית ונקבל 1472 סמ"ק. נשארו לנו 728 סמ"ק לכל שאר המנורה, שזה אומר כל הקנים והגביעים והפרחים והירך. דבר שאינו נראה אפשרי.

נקצין יותר ונגיד שהכפתורים היו יותר צרים ונפחם תפס רק שליש משטח הכדור הסימטרי - הווי אומר 981 סמ"ק ונשארונו עם מעט יותר מחצי כיכר לכל המנורה. [וכל זה הוא

רק לשיטת הגר"ח נאה, לפי החז"א - נפחם של 11 כדורים בגודל טפח 5087 סמ"ק הוא שני כיכרות ושליש. שליש מהכמות הזאת יהיה 1695 סמ"ק - 77 אחוז מגודל הכיכר!]

כדי לקבל פרופורציות, ביררתני אצל 'מכון המקדש' שעשו דגם של מנורת הזהב לפי המידות ההלכתיות. המנורה הזו - שעומדת כיום בעיר העתיקה ליד חורבת רבי יהודה החסיד - נוצקה מברונזה, עם ציפוי זהב בעובי של מ"מ או מ"מ וחצי בממוצע. בכמה זהב השתמשו כדי לעשות את הציפוי? בכיכר זהב שלם!

משקל מנורת הברונזה הזאת הוא חצי טון! ומשקלה הסגולי של הברונזה אינו מגיע לחצי ממשקל הזהב, כך שמנורה כזו מזהב הייתה אמורה לשקול יותר מכפליים. אבל אפילו חצי טון הוא הוא כמעט פי 12 מכיכר זהב. [יש לציין שאת המנורה הזו

המנורות שכילו את זהב של שלמה המלך

בקשר למנורת הזהב מובאים במסכת מנחות (כט.) שני סיפורים מפליאים. הסיפור הראשון הוא על כך שכדי להשיג כיכר זהב טהור, היה שלמה המלך צריך להכניס לכור כמות של אלף כיכרות באלף פעמים – ולבסוף נותר עם כיכר זהב טהור אחד. פעולה זאת – כך מספרת הגמרא – כילתה את זהב זהב של שלמה.

וזה הלשון: "מאי מְכָלוּת זָהָב (דה"ב ד כא)? אמר רב אמי: שכילתו לכל זהב סגור של שלמה. דאמר רבי יהודה אמר רב: עשר מנורות עשה שלמה, וכל אחת ואחת הביא לה אלף ככר זהב, והכניסוהו אלף פעמים לכור והעמידוהו על ככר".

ויש להבין: הוזהב הפחות ביותר שעדיין מותר להקרא בשם זהב הוא בדרגה של תשע קרט, שזה אומר 37.5 אחוז זהב מתוך התרכובת [הזהב הטהור הוא 24 קרט, וכל קרט הוא אחד חלקי עשרים וארבע. לפי זה, תשעה קרט הם 37.5%]. זהב בדרגה פחותה מזו אינו נקרא בשם זהב ואסור לשווקו על פי החוק. ואילו במנורות של שלמה המלך – הוא לקח כיכרות זהב – והגיע לאלפית, שהיא עשירית האחוז. אם נאמר שאחוז הזהב הטהור היה רק אלפית, הרי שככרות הזהב שהיו קודם לכן – לא היו זהב אלא חול ואבנים.

הצגתי שאלה זו בפני מר ברוך בלומין – מהנדס מתכות שהשתתף ביצור מנורת הזהב של 'מכון המקדש'. והוא ענני שמכיון שלא היו פעם את האמצעים הכימיים והטכניים שעמם מזקקים זהב, הרי שמסתבר שכדי להגיע לזהב טהור בתכלית, היו צריכים לחזור על התהליך של ההתכה

הרבה מאוד פעמים כפי המבואר בגמרא – ובכל הפעמים האלו היה 'פחת' של זהב אמיתי, ולא רק של פסולת. כך שבסופו של דבר נותרו עם כיכר אחת בלבד.

בהמשך שואלת הגמרא: "ומי חסר כולי האי? והתניא, ר' יוסי בר' יהודה אומר: מעשה והיתה [מנורת] בית המקדש יתירה על של משה בדניר זהב קורדיקיני, והכניסוהו שמונים פעמים לכור והעמידוהו על ככר! כיון דקאי קאי." [ביאור: היתכן שהכנסה לכור מחסרת כל כך הרבה? והרי במנורת המקדש שנמצאה יתירה על כיכר בדניר זהב אחד – לא נחסר בשמונים פעמים אלא אותו דינר? ומתרת הגמרא: מכיון שהמנורה הזאת כבר זוקקה ונצרפה אלף פעמים בימי שלמה – לא נחסר ממנה אלא אותו דינר (עיין רש"י)].

בתלמוד הירושלמי (שקלים פ"ו ה"ג) מובא מעשה זה באופן שונה. לפי הירושלמי מדובר היה במנורת הזהב שעשה משה רבינו, ונתגלה שהיא שוקלת פתאום מעט יותר מכיכר כמשקל דינר זהב. ניסו להכניסה לכור כשמונים פעמים – ולא הצליחו להוריד את הדינר העודף. מכיון שהזהב היה כבר מזוקק וצורף בתכלית הטהרה.

סיפור זה מעורר פליאה עצומה. ראשית, איך זה שנוסף פתאום משקל של דינר זהב על מנורה שהיתה קודם בדיוק במשקל כיכר? וכי שלמה המלך לא דייק בעשייתו? ולפי הירושלמי אף מדובר במנורה שעשה משה רבינו. וכי נדבק לה זהב מאיזה מקום?

שנית, כדי לצרף זהב צריך להתיכו. וכי תעלה על דעתנו שהמנורה שעשה משה או שלמה הותכה לגמרי ונעשית ממנה מנורה חדשה? על כל הקושי הטכני העצום הכרוך בעשיית מנורה מקשה אחת? תשבי יתרץ קושיות ואיבעיתו.

• האורך הכולל לפי אמה של 45.6 סנטימטר – 545.82 ס"מ.

כעת מה שנותר לעשות הוא לחשב כמה יכול להיות עובי של מוט זהב עגול באורך הזה. צריך להכפיל את אורכו בשטח עיגול שקוטרו כקוטר המוט. שיטת חישוב שטח עיגול ידועה, היא R^2 [כלומר: להכפיל את רדיוס העיגול בעצמו, ואת התוצאה להכפיל ב'פאי' שהוא היחס הידוע בין היקף העיגול לקוטרו]. אך כאן איננו יודעים כמה הוא שטח העיגול, שהרי זה מה שאנו רוצים למצוא – עובי הקנים. לא נותר אלא לעשות משוואה בת נעלם אחד כשבצידה האחד נמצאת כמות הסמ"ק שנכנסת בחצי כיכר זהב (1101.03 סמ"ק), ובצידה השני נמצא אורך הקנים כפול פאי, כפול שטח העיגול – שהוא הנעלם שלנו. כדי למצוא אותו צריך לחלק את הנפח באורך הקנים המוכפל בפאי, ואז נקבל את שטח העיגול, שממנו נצטרך להוציא את השורש כדי לקבל את הרדיוס, חצי הקוטר של הקנה. למי שאין סבלנות – הנה המסקנה: לפי אורך האמה של 45.6 ס"מ התוצאה היא קוטר של 1.6024 ס"מ. מוט בעובי כזה – מזהב מלא – חזק דיו בשביל שהקנים לא יתכופפו, והותר. נמצא אפוא שיש לנו דווקא כמות סבירה בהחלט כדי לקבל שלד של מנורה בגובה 18 טפחים עם שישה קנים. אמנם החישוב נערך לפי קנים ישרים, קנים מעוקמים יהיו ארוכים מעט יותר, מה שיחייב אותנו להקטין את עובי המוט, אבל עדיין נראה שאפשר יהיה להישאר עם עובי מוט סביר.

שיטת הגרמ"ד וייסמנדל

רבי מיכאל דוב וייסמנדל מאריך בספרו 'תורת חמד' (עמודים קו-קכב) בעניין נפח הכפורת והאדנים, ומעלה הסבר חדשני ומפתיע לבעיה. הוא מצא הקבלה מעניינת מאוד בין הכפורת והאדנים. נפחה של הכפורת היה כאמור 135 טפחים מעוקבים, והנה לפי השיטה המקובלת לפרש ברש"י שחלל האדנים היה חצי אמה על רבע, נמצא שגם נפח האדנים היה בדיוק 135 טפחים מעוקבים! כפי שכבר כתבנו בפרק ב'.

על האדנים מעידה התורה שהם היו עשויים מכיכר. והנה גם על הכפורת כותב ראב"ע בשם רס"ג ובשם רבותיו – שהיא הייתה עשויה מכיכר אחד! בארמ"ד וייסמנדל ומציע: אולי נפרש שהכיכר הוא מידת נפח ולא מידת משקל. ומידת הנפח הזו היא בדיוק 135 טפחים מעוקבים! ולכן שיעור הכפורת והאדן היה בדיוק אותו שיעור [נצטרך להניח לפי זה שאדני עמודי הפרוכת שגם היו עשויים מכיכר, היו בדיוק באותו גודל של אדני המשכן. ואכן כך כותב המלבי"ם (כו לב). אמנם הגר"ח קנייבסקי ב'טעמא דקרא' שם מוכיח שהם לא היו באותו גודל].

כעת קיבלנו פתרון לכל בעיית כמות הזהב שבמשכן. שכן אם הכפורת ששקלה כאמור יותר 31- כיכרות זהב של 42.5 ק"ג – הייתה בעצם רק כיכר אחד. הרי שהגדלנו את כמות זהב התנופה ביותר מפי 31. ויש מעתה זהב בשפע לכל כלי המשכן, הכפורת אינה מחסרת אלא כיכר אחד. ואפשר להסתדר ברווחה גם עם שיטת המ"ד שעובי תחתית ארון הזהב היה טפח וזה שוב כל נפח הכפורת. והכול שריר בריר וקיים.

לשיטתו אין צורך

בכל מה שכתבנו. יש זהב בשפע לעשיית המנורה, שכן כיכר זהב היא כמות של 135 טפחים מעוקבים. והקושיה סרה ונעלמת.

הכיכר הוא משקל ולא נפח

ההסבר של רמ"ד וייסמנדל נראה מבריק מאוד, אך דא עקא – הוא עצמו כותב שזה עומד בסתירה גמורה לכל דברי הפוסקים בכל הדורות. שכן אם הכיכר הוא מידת נפח בגודל הנ"ל, אזי השקל – שהוא אחד משלושת אלפים בכיכר כמבואר בפרשת פקודי – הוא גם מידת נפח. ומשקל שקל כסף כזה יהיה 241 גרם, בעוד שהשקל בזמן חז"ל לאחר שהוסיפו שתות על המטבעות – שקל 17 גרם (עיין מידות ושיעורי תורה). וכן כל שאר המטבעות נגררים להיות מידות נפח בגדלים העולים עשרות מונים על הגודל המקובל. דבר בלתי אפשרי לא לפי דברי הפוסקים, ולהבדיל – כפי שרואים מכל אלפי המטבעות העתיקים המצויים במוזאונים.

יתירה מזו. לפי דבריו היה משקלם הכולל של האדנים שבעים ושתים וחצי טונות! נמצא שחוץ מכל הכובד העצום של קרשי המשכן והיריעות שעסקנו בהם בפרק ב', נצטרך להוסיף על העגלות עוד 18 טון לכל עגלה!

זאת ועוד: בספר דברי הימים (ב' כב, יד) מסופר שדוד המלך הכין לבניין בית המקדש מאה אלף ככרי זהב, ומיליון ככרי כסף. אמנם ייתכן שהכיכרות הנקובים שם היו חצי בכמות מכיכרי המשכן, כי 'מנה של קודש כפול היה', ואולי בספר דברי הימים נקובים המספרים בכיכרות רגילים. אך גם כך – חמישים אלף ככרים שכל אחד מהם שוקל למעלה מ-1335 ק"ג היא כמות פנטסטית של 66,770 טונות זהב! וחצי מיליון ככרי כסף יהיו 362,534 טונות כסף, כמויות דמיוניות.

גם ההקבלה היפה שרמ"ד וייסמנדל מצא בין הכיכר של האדנים לכיכר של הכפורת – אינה ברורה. שכן צריך להניח לפי זה שכשרס"ג וראב"ע אמרו שהכפורת הייתה מכיכר – הם התכוונו לכפורת ללא הכרובים, ואין זה משמע בלשונם ובמיוחד לא בלשונם של רס"ג.

ובאשר לאדנים, כבר כתבנו שלא ברור כלל שרש"י מפרש שהחלל בתוך האדנים היה חצי אמה על רבע. וה'בכור שור' וה'חזקוני' כותבים במפורש שהחלל היה רבע על רבע, כך שנפח האדן היה 148.5 טפחים מרובעים.

לפיכך אין ברירה אלא לדחות רעיון זה אף שהוא מבריק מאוד. ולהישאר עם הדעה המקובלת שהכיכר הוא מדת משקל ולא נפח, ומשקלו של כיכר קודש היה רק 42.5 ק"ג.

שולחן הפנים. האמן וייסברג

האמה של הרב חיים בניש שליט"א (מדות ושיעורי תורה, עמ' קה), שהוא 45.6 ס"מ. ב. נניח חצי כיכר בשביל הכפתורים הגביעים והפרחים, בזיכי המנורה, וקישוטי הרגל. והחצי השני לשלד המנורה, דהיינו הקנה האמצעי שהיה בגובה 18 טפחים [ננקוט שהבסיס היה שלוש רגליים, כפי שעולה מציורים עתיקים של המנורה, ואורך 18 טפחים מתייחס לרגל האמצעית שהיא המשך הקנה, ולא לשתי הרגליים הנוספות שנכללות בחצי הכיכר השני]. ועוד שישה קנים.

הנעלם הוא כמובן כיצד לחשב את אורך ששת הקנים. כדי להתגבר על בעיה זו ננקוט את הצורה שצייר הרמב"ם בציור המפורסם בכתב ידו, ולפיה הקנים היו ישרים, כי קשה לחשב קנה עקום שאין נתונים ברורים לגבי מידת העיקום שלו.

לפי התיאור של רש"י (שמות כה, לה) התפצל זוג הקנים העליונים החל מהטפח ה-12 בגובה המנורה. הזוג שמתחתיו התפצל שני טפחים מתחת לזה, והזוג האחרון התפצל גם הוא שני טפחים מתחת. כל הקנים הגיעו לאותו הגובה, ולכן הקנים הנמוכים יותר היו כמובן ארוכים יותר. נניח, לצורך החישוב שראשי הקנים גם היו רחוקים אחד מחברו שני טפחים. לאור זה אפשר לחשב בקלות את אורך הקנים המשופעים לפי משפט פיתגורס. זוג הקנים הראשון רחוק שני טפחים מן הקנה האמצעי, והוא מתחיל בגובה הטפח ה-12, כאמור. הווי אומר:

• אורך כל קנה מהעליונים הוא אלכסון בתוך מלבן שגובהו 6 טפחים ורוחבו 2 טפחים, התוצאה: שורש 40 = 6.3246 טפחים.

• אורך כל קנה מהאמצעיים: אלכסון בתוך מלבן של 8 על 4 טפחים, התוצאה: שורש 80 = 8.9443 טפחים.

• אורך כל קנה תחתון: אלכסון בתוך מלבן של 10 על 6 טפחים. התוצאה: שורש 136 = 11.6619 טפחים.

צדיק מה פעל

הגאון הצדיק רבי דוד שפרבר זצ"ל
גאב"ד בראשוב ומראשי מועצת גדולי התורה בארה"ק
שישים שנה להסתלקותו - כ"ה אדר תשכ"ב

במלאות שישים שנה להסתלקותו של הגאון הצדיק המפורסם רבי דוד שפרבר זצ"ל גאב"ד בראשוב, מח"ס שו"ת 'אפרקסתא דעניא' ומראשי מועצת גדולי התורה, אנו מביאים בזה יריעה נבחרת ממסכת גדלותו בתורה ובעבודת ה' לצד פעליו הכבירים לטובת הכלל והפרט כפי שסיפרו בני ביתו

60 שנים
להסתלקותו

מגורי חמיו זצ"ל שהושיבו על כסאו עוד בחיי חיותו, דמעות זלגו מעיני רבים בקהל פולין-ריסקיווא שהתאספו ברחוב העיר כדי ללוותו, בשנים שישב על מדין בתוכם התאהב רבנו על בני קהילתו אהבה עזה. בעיר בראשוב הגדיל והרחיב את השפעתו הרוחנית, ומלבד שניהל את עדתו בשלום ובמישור השיב לשואלים בהלכה, רבים וגדולים פנו אליו מהרבה קהילות, וגילה פעילות רבה בחיי הציבור היהודי, עד שנחשב מגדולי הדור ביהדות רומניה.

סיפר בנו רבי שמואל זצ"ל: "אאמו"ר היה רב מן הטיפוס הישן, שהרגיש, כי הכול הוא מחויב ואת הכול יכולים לעשות כדברי חז"ל בצורבא מרבנן "כל מילי דמתא עליה רמיין", זכרני שאמר לי "מעולם לא שמו אדם מן השמים במקום ובמצב שאינו ראוי לו ואינו יכול לעמוד בו, נמצא אתה במקום שניסיונותיו קשים – דע לך שאתה יכול לעמוד בהם".

"זכורני, שפעם עמד ודרש ותבע מאנשים צעירים שיתנדבו לעזור, היה זה בעת שהשתוללה מחלה מדבקת ל"ע אחרי מלחמת העולם הראשונה ואמר אז: אשרי משכיל אל דל ביום רעה, אם אדם משכיל גם ביום רעה וסכנה לו, ימלטהו ויצילהו ה'. וכך עלה בידו לפעול כמלאך העומד בין החיים ובין המתים ולהביא כפרה וישע בשעות קשות.

"וכשפרצו מהומות ומריבות אחרי מלחמת העולם הראשונה והיו הנכרים מאיימים עלינו בשפיכות דמים, מיד עשה עצמו למפקד מלחמה והיה ביתנו למפקדה הראשית, מוצ"ש היה וקרא לאסיפה כל בחור וכל מי שיש בידו לשאת כלי זין, באותו ערב נתארגנו כשלושים איש, ייסדו וועדה לשעת חירום, ואבינו עמד בראשה, תיקנו תקנות חמורות שלא למכור משקאות חריפים לגייסות וכל העובר נענש, והיה בביתנו מחסן של כלי זין והיו המשמרות מתחלפות בלילות בביתנו. כל הדברים נעשו ע"י רב חסיד – שלא למד תכסיסי מלחמה ודרכי ארגון, ובכוח מה? בכוח תמימות אמת והכרת חובה שצורבא מרבנן שבעיר כל מילי דמתא עליה רמיין".

כן מסופר, כי אחרי מלחמת העולם הראשונה, כאשר פרצה בעירו מחלה מדבקת ל"ע, מיד אסף סביבו אנשים צעירים להיות מסייעין בבתי החולים מתוך מסי"נ, והוא עצמו יצא בכל יום בשחרית מביתו וחזר עד הלילה מבית חולה אחד למשנהו, כשהוא מסייע ומעודד ודואג למלא כל מחסורם, בשונו הביתה, רועד מצמרמורת, חרדה לקראתו הרבנית והתחננה לפניו שלא ילך עוד ויסכן את חייו, אך הוא הניף את ידו בביטול וקרא: "הרי זו חובתי! אלא אין לכם לפחד כלל, לא יאונה לי כל רע, והתחיל להסביר ע"פ שכל וחקירה כי יש בכוח הרצון להתגונן אפילו נגד מחלות מדבקות.

עוד סיפר אחד מבניו: "לבני קהילתו היה אב ופטרונו

גאב"ד בראשוב זצ"ל בצאתו מבית הנשיא בן-צבי בימי המערכה תמוז תשי"ג נגד גזרת שרות לאומי לבנות, נראים עוד בתמונה הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל ומזכיר המשלחת הרב מנחם פרוש שליט"א

בעיניו לכל ימי חייו.

והגית בו

בשנים שהיה סמוך על שולחן חמיו זצ"ל, השתלם אצלו בשימושה של תורה ויצק מים על ידי, והיה משים לילות כימים ביגיעת התורה.

בנו רבי שמואל שפרבר זצ"ל מלונדון כותב (בהקדמתו לספר "מכתם לדוד" עה"ת) אודות התמדתו הגדולה: "אאמו"ר היה יגע בתורה יגיעה ממש. בנעוריי ישבתי לפניו לשמוע שיעוריו והיה מעיין ומתייגע ושוהה הרבה זמן, ילדות הייתה בי ואמרת, וכי מה אני לומד מזה? השיבני, העיקר, שיש להתייגע ביגיעה של ממש ולא ליהנות מפירות הנושרין. בעצם היה חריף אלא שהדיר עצמו מן החריפות ומן הפלפול, כבש בהרבה את יצר החידושים, וכ"כ למה? מפני החפץ להגיע אל הנקודה האמיתית, אל ההלכה בטהרתה, עשה עצמו כשיריים לגדולים ולאחרונים והיה משתדל לברר מקחם הרוחני, ומדייק בלשונותיהם הרבה מאוד, מתלבט בהם וממצה אותם עד גמריא. אפילו בדברי אגדה היה מקדים הקדמות מרובות ולא עוד אלא שמצטט אותם בהרחבה.

בעיר בראשוב

בשנת תרפ"ב נקרא לשמש לרב ב"קהל יראים" דבראשוב בחבל טרנסילבניה, וזאת לאחר ששימש כבר כמה שנים ברבנות בפולין-ריסקיווא מקום

מבין גדולי וצדיקי הדור הקודם בלטה דמותו הכבירה של רב האי גאון וצדיק, איש האשכולות, המופלא בדרכיו, חסידא ופרישא, רבי דוד שפרבר זצ"ל גאב"ד בראשוב, מח"ס שו"ת 'אפרקסתא דעניא' ועוד חיבורים רבים, יו"ר מועצת גדולי התורה ברומניה ומראשי מועצת גדולי התורה בארה"ק.

לקראת יומא דהילולא השישים להסתלקותו לשמי רום החל בכ"ה אדר ב', יצאנו ללקט מפי ספרים וסופרים אודות אישיותו הכבירה בתורה ובעבודת ה' בהם התפרסם כל שנותיו, לצד היותו איש על העדה, רועה נאמן לעדתו ודורש טוב לעמו במעשי הכבירים והמופלאים לטובת הכלל והפרט מתוך מסירות נפש מופלאה.

במעליו יתנכר נער

עודנו בילדותו בעיר זבליטוב בחבל גאליציה בבית אביו רבי ברוך זצ"ל שהיה מחסידי ה'תורת חיים' מקאסוב ולאחר מכן הסתופף בצל הרה"ק רבי יעקב שמשון מקאסוב זי"ע, כבר ניכר בכישרונותיו הבלתי מצויים וכי עדיין לגאון ולתפארת בית ישראל.

כשעמד על בוריו ונחשב ללמדן, הלך למצות מידותיהם של גדולי הדור ובין השאר יצק מים על ידיו של הגאון מהר"ם אריק זצ"ל בעל 'אמרי יושר'. באותו זמן אף התקשר בכל נימי נפשו אל האדמו"ר מקוסוב הרה"ק רבי משה האגר זצ"ל שהאציל עליו פי שניים ברוחו והטיל עליו ברבות הימים להכשיר לדפוס את חיבוריו הק' 'לקט עני' עה"ת, 'אזור האמונה' על י"ג עיקרים, ספר 'הצוואה' ו'הגיון לבבי'.

בברית הנישואין

כשהגיע לפרקו בא בברית הנישואין עם הרבנית ע"ה בתו של הגה"צ רבי משה שטרן זצ"ל אב"ד פולין-ריסקיווא בחבל מרמרוש.

כעבור שנה מנישואיו, מרוב מאמץ בלימודים, חלה קשות בעיניו ודרש ברופאים שהזהירו אותו כי יחדל מלעייין בספרים, הלך רבנו ובא אצל הרה"ק האמרי יוסף' מספינקא זי"ע והגיש לפניו קוויטל שרשם בו בקיצור "רפ"ש על העיניים" וביקש לספר מה אמרו הרופאים, אך הרבי הקדים ואמר לו: "ידעתי בני יעתתי, מוטב תלמד כראוי שו"ע יו"ד מבפנים, מהחל ועד כלה, ואם תרגיש חולשה בעיניים תקרב אליהן את חוטי הציצית, ותיזהר מלישון אצל נר דלוק", ואף הוסיף "אל תשים לב לדברי הרופאים, מניין להם לדעת, וכי אמרו פעם אחת רפאינו ה' ונרפא...", ואכן הוא נהג כפי שאמר לו הרה"ק מספינקא ונתרפא

איש האמת

מזכרונותיה של נכדתו הרבנית מוויז'ניץ תליט"א

"גם אני כשהייתי ילדה וביקשתי פעם ממנו לקנות משהו, ענה לי זקני שאם יישאר בסוף החודש כסף אוכל לקנות, ולא עלה בדעתי ללוות ולהשתמש בכספים הרבים שהיו לו מהג'וינט."

"כן נודע בתקיפותו בענייני שמים. זכור לי כי פעם אחת בליל שבת נזרקה אבן לביתי באמצע סעודת ליל שבת ופחד נפל על כולנו, היה זה כשהוריד את ההכשר מאטליז של אחד הסוחרים, מחמת שהמשגיח עזב את עבודתו והבעה"ב שהיה יהודי חסידי, אמר שהוא יכול להיות משגיח בעצמו והוא חשוב מהמשגיח הקודם, ואינו צריך למשגיח נוסף. זקני ביקש להכריז שהחנות היא טריפה, ואז זרק אבן לביתו, זקני אמר שהוא יודע מי זורקו בהתכוונו לאותו בעה"ב, וזכורני שדודתי ע"ה שאלתו, האם עד כדי כך הגיעו הדברים שזורקים אבנים לבית הרב, וזקני ענה לה שמי שלא יכול לסבול אבנים בביתו אינו ראוי להיות רב."

"בד בבד היה מסור ביותר לבני הקהילה והיה להם כאב ופטרון הדואג לכל מחסורם. שמעתי מדודתי כשהייתה פעם שאלה בעיר על כשרות בהמה, ואם הייתה הבהמה נפסלת הרי שלא היה לבני העיר בשר לשבת, והיה זקני ער אז כל ליל שישי בכדי למצוא היתר הלכתי לבהמה ובבוקר יצאה תשובתו להיתר, וכל הקצבים של העיר חיכו למתן הפסק של זקני בכדי שיוכלו למכור בשר לשבת. (את הדברים קיבלנו מאחד מבני משפחתה הי"ו)

"בין הכתרים הרבים שהתעטר בהם זקני זצ"ל ואף בלט בהם כפני שנוכחתי לראות מקרוב, הייתה מידת הישרות והאמת שלו ללא שום פשרות כלל. בכל נושא פרטי וציבורי שהגיע לדיון על שולחנו, תמיד היה מתעלה ומתרחק מכל מיני נגיעות והיתרים שונים, ולא סבל שום היתרים ותיירושים כשהאמת הייתה נר לרגליו תמיד, דבר הנדיר לראות בדורנו. אוכל לספר על זה רבות, ואביא כאן מספר דוגמאות. לאחר השואה היה זקני זצ"ל ממונה מטעם מועצה"ת כאחראי בג'וינט על סכומי כסף רבים אותם יעדו עבור נישואי יתומים וכדו'. לא יאומן כי יסופר עד היכן היה שוקל ובודק כל בקשה שהגיעה לידו האם מותר לו להשתמש לצרכי דברים אלו או לא."

"לפני כמה שנים כשביקרתי בווינה, שמעתי מאחד הרבנים החשובים מחסידי סאטמאר שסיפר כי היחיד שנהג בישרות מדהימה בכספי הג'וינט, היה זקני זצ"ל, בו בזמן שאחרים מצאו לעצמם 'היתרים' הרי שהוא זצ"ל לא הרשה לעצמו לנהוג בשום פשרה והיתר וזה נבע ממידת האמת הנדירה שהייתה טבועה בו."

"עד כדי כך היו הדברים, שפעם הייתה הסבתא ע"ה צריכה לקנות דברי אוכל לשבת, ואז עוד לא הגיע המשכורת החודשית לזקני, והסבתא ביקשה ללוות מכספי הג'וינט שהיה בידי זקני, וזוכרת אני שזקני לא הרשה לה בשום פנים לקחת מכספים אלו!"

מעיד על אביו, תיאור אופי ועיצוב איקונין של צורת אמת תלויה בשתי מידות הפכיות ושימושן בבת אחת, הרחוק והקרוב, ואנו ב"ה קרובים בהרגשתנו ובהערצתנו ורחוקים מבחינת היכולת הרוחנית, ולא עוד אלא שאאמו"ר הפליג במידת האמת והרבה פעמים שמעתי הימנו לומר שלא להפליג בשבחיו, ברטט ובחרדה דיבר על כך, הוא אמר, יודע אני שבני אדם מכנים אותי בתארים מופלגים ויש שקורים לי גאון, ח"ו אין לומר זאת, והיה מרתת כשדיבר על כך ופניו כוסו באדמימות של ביישנות ילדותית, ובכן עלינו להיזהר שלא לעבור על רצונו שזהו כבודו ולא להרבות בדיבורים."

"אמנם יש לספר לדורות יבואו על דמותו של רועה אמת ונאמן כמוהו, הוא אמר: תוכלו לומר ולספר כי הייתי משתתף בצערן של ישראל צער אמת, ועוד דבר, שהשתדלתי להגיע אל נקודת האמת בלימודי, שאפתי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא."

"השתתפות זו בצערן של ישראל הייתה מידה גדולה ויתירה בו ואין לך אדם מישראל שלא ראהו ספון וחשוב מלהשתתף בצערו, כל יחיד ויחיד היה לו בבחינת כענבים במדבר מצאתי ישראל בחינת מציאה ממש, והיה ממשכן נפשו ומתעצב בצער ומשתדל למעשה לעזור ולסייעו ככל יכולתו והרבה למעלה מיכולתו..."

כמו כן העיד אחד מבניו: "אאמו"ר היה נוח מאוד לכל אדם ומצא שיחה נאה ומאור פנים לגדולים ולקטנים, הוא היה עירני ומלא חדות חיים, יודע ומכיר בחדוות נעורים ושעשועיהם ומעורר ומרענן אותם לשמח ולחדוות חיים והיה שמח עמהם ומשתתף בצלחתם..."

"היו זקני ת"ח מסובין בביתו ומשיחים בדברי תורה והיו ניצוצין נורקין מזה אל זה. פעם נכנסה אישה מי שהייתה פעם בעלת בית נכבדה בקהילתו, רצתה לצאת, רמז לה אאמו"ר לשבת

בעת העלאת ארונו של מרן הסב"ק בעל ה"אהבת ישראל" מוויז'ניץ זי"ע לארה"ק. עם מרנן כ"ק האדמו"ר ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ זי"ע, כ"ק האדמו"ר ה"מקור ברוך" מסערט ויז'ניץ זי"ע, כ"ק האדמו"ר ה"אביר יעקב" מסאדיגורא זי"ע

וישבה, מיד התחיל הוא זצ"ל בשיחה והייתה סבורה כי אליה היה הדיבור, וזקני ת"ח הרגישו כי אליהם היה הדיבור ונמשכה השיחה באווירה של נחת לכול. כשנפטרו האורחים מלפניו פנה בני ואמר, סבא הרי דיבר בבת אחת לאורחת ולרבנים, הא כיצד? ענה ואמר, בוודאי שכך היה הדבר, ודע לך כל מי שמשמש ברבנות חייב ללמד את עצמו שלא להסיח דעתו מן הקטנים בשעה שגדולים יושבים ומשיחים עמו וחייב ללמוד את עצמו לשכל את דבריו שייהא דיבור אחד מתחלק לכמה ניצוצות ולכמה פנים."

באהבתה ישגה תמיד

מקורבו הג"ר אברהם יעקב קאליש שליט"א, מחשובי מרביצי התורה דחסידי בעלזא בב"ב שזכה לשמשו בבחרותו, סיפר לכותב

הצללה עבור יהודי רומניה ולתקנת עגונות שניצולו ממשפחות הקדושים שנספו בחרב הנאצים ימ"ש. כן שימש כיו"ר מועצת גדולי התורה ברומניה, והיה נציגם ובא כוחם של הרבנים ראשי "ועד הצלה" באמריקה, שהשתדלו לישע שארית הפליטה.

בארץ הקודש

בשנת תש"י בבואו לגיל השיבה עלה לארה"ק והשתקע בירושלים, מיד הצטרף באורח פעיל למועצת גדולי התורה, והיה נערץ בקרב אלפי ישראל כאחד מקברניטי הדור. רבנו דאג את דאגתו של הכלל ושל הפרט כאילו הייתה דאגת עצמו. וכה כתב בנו: "כשם שאין האב מעיד על בנו, כך אין הבן

הדואג למחסורם. זכורני, כיצד הייתה מדת לילה נהפכת למדת יום, כשהיה השו"ב רבי בנימין אבנשטיין ע"ה נכנס לבית אבא אשר בפולין-ריסקיווא בערבי שבתות ומועדים, כשריאה גדולה בידו, היו יושבים וטורחים רבי בנימין נופח וחוזר ונופח בריאות ומעיינים, בני אדם נכנסים ויוצאים, וצובאים על הבית, כשעניניהם כלות ומייחלות שיצא גזר דינה של בהמה בדימוס כדי שלא יהיו שבת וחג מבוזשים באפס כזית בשר – ולא היה אותו לילה יוצא עד שפסקו להיתר ולא לאיסור."

דיין מומחה

בבראשוב התפרסם כדיין מומחה בדיני ממונות. לעתים קרובות הזמינו אותו לישב בבי"ד כבורר, או כראב"ד בעניינים קהילתיים מסובכים או של יחידים. בהזדמנויות כאלו התגלה כי כשם שהוא רך כקנה בחיים הפרטיים, הריהו קשה כצור בקנאותו לאמת ובנוגע לכבוד שמם מעולם לא חס על עצמו ועל אחרים כשהיה צורך להוציא לאור דין אמת לאמיתו, או להעמיד הדת על תילה.

בנו סיפר, כי פעם אחת אחרי שהוציא פס"ד בעניין שהיה בו דררא דממונא בסכום עצום, וניסו לעמוד נגדו בכמה דרכים, פתח רבנו ואמר: "לכאורה מפני מה בחרו בי לשבת בראש דין תורה הזה? אם מפני ידיעת התורה בוודאי יש גדולים ממני בתורה, אם מפני בקיאות בהוויות העולם בוודאי יש בקיאים ממני, אלא מידה אחת יש בי שאני מקיים "לא תגורו מפני איש", ולכן, הרוצה לקבל פס"ד זה יקבל, והמסרב מלקבל עתיד אני לכתוב עליו "כתב סירוב"..."

אחת התקנות שהתקין בעירו הייתה, שכל אטליז יעמיד משגיח שהוסמך על ידו, ואפילו אם בעל האטליז ידוע כחסידי. ומעשה היה בקצב אחד שסירב מלקבל עליו את הגזירה והכריזו על האטליז שלו כטריפה. באותו לילה, אחרי ההכרזה, זרקו אבן בחלון ביתו של רבנו ונפלה האבן ליד ערשה של הנכדה הראשונה, היה נס שלא אירע כל נזק או פגע, שאלו בני המשפחה, וכי מחויבים בכך? השיבם רבנו, כל מי שמקבל על עצמו לשמש ברבנות מחויב להיות מוכן ומזומן לכל מיני ניסיונות, אחרת מוטב לו שיתפטר מן הרבנות!"

בתקופת השואה, כאשר ניצל בנסים, הגדיל לעשות במעשי

60 שנים להסתלקותו

השורות בעבר אודות התמדתו הגדולה. "הסדר היה אצל הרב מבראשוב שעד אחת עשרה וחצי בלילה הוא קיבל קהל לשאלות בענייני הלכה, וכן התייעצויות בעניינים שונים שהגיעו אליו. עד לשעה זו היו מגיעים גם אדמו"רים ורבנים לבקרו בכדי לקיים עמו מצוות ביקור חולים. ברבע לשתיים עשרה בלילה כיביתי את החשמל ואז הלך לישון וגם אני ישנתי עמו באותו חדר, זכורני, כי היה אומר לי שאיתא בספה"ק שאם רוצים להעיר מאן דהוא מהשינה, הרי שאם קוראים לו ג' פעמים בשמו הפרטי הרי האדם מתעורר, ורמז לי שאם הוא יצטרך להעירו הרי שיקרא לי ג' פעמים בשמי, בכדי שאוכל לסעדו.

"הרב זצ"ל נודע בהתמדתו הנוראה. הוא כבר היה מתעורר משנתו בשעה שתיים וחצי או רבע לשלוש בלילה, פחות משלוש שעות לאחר ששכב לישון! (אח"כ נודע לי שכך היה נוהג כל ימיו לישון בלילה בקושי ג' שעות) אז היה קורא לי בשמי ומעיר אותי, לפעמים כבר הייתי ער עוד בטרם שהוא העיר אותי מחמת האחריות שהייתה עלי לשמשו, אז הייתי עוזר לו לרדת ממיטתו.

"הייתי מכין לו תה ועוגות, והיה מברך ברכת התורה, הוא המשיך ללמוד במיטתו מעל גבי סטנדר קטן שהכנתי לו, עליו היו לו ספרים רבים שהכין לעצמו טרם עלה על יצועו, וכך למד כל הלילה בנעימות מיוחדת, כשהוא צולל בסוגיות התלמוד ובדברי הפוסקים שעות רבות ללא הפסק מבלי שאיש יפריע לו בסדר לימודו הלילי. כשסיימתי את עזרתי, המשכתי לישון בערך עד השעה שש בבוקר, אז קמתי ממיטתי, והרב היה תמיד חוזר לי על החידושים שהתחדשו לו במשך אותן שעות הלילה, לפעמים היה זה בהלכה, ולפעמים באגדה ובדברי דרוש, בהן היה כוחו רב, לפעמים אף היה מספר לי סיפורי צדיקים.

"זכורני, כי בערוב ימיו, כאשר נתקף בכאבים עזים מצא את ניהומו בעיון התורה, אז ראיתי בחוש איך שהתורה היא חיותו ומשוש חייו, כשאז היה נרגע מייסוריו וממכאוביו שתכפוהו וכאילו לא היה לו שום כאב, זכורני גם כשהיה מרצה מחידושי לבני הבית, איך שפניו צהלו מרוב שמחה וחדווה".

הוסיף הגרא"י שליט"א וסיפר: "את גדלותו בתורה לא ניתן להשיג, הוא היה בור סיד שאינו מאבד טיפה. הוא ידע את ד' חלקי השו"ע בע"פ ממש עם כל הס"ק, ואף פעם לא היה ניתן לתפוס אותו בשום סעיף קטן או מג"א וכדומה! הכול היה ברור ונהיר לו וכמונח בקופסא, ובזה היה מפליא אף את גדולי הדור עוד בחו"ל שהיו נדהמים מההיקף העצום שהיה לו. זכורני, כי פעם הגיע אליו אחד הרבנים שהיה קרוב אליו ושוחחו בלימוד ואותו רב רץ לארון ספרים בכדי להיזכר במג"א שלא זכרו היטב, אז התבטא הרב זצ"ל: "האם זה נקרא רב שלא זוכר מג"א בע"פ?, עד כדי כך היו השגותיו בידעת התורה שלא היה מסוגל להבין איך רב בישראל אינו זוכר את המג"א על בוריו!"

חיבוריו הגדולים

רבנו הותיר אחריו את ספריו הנודעים: א. שו"ת "אפרקסתא דעניא" בד' חלקי שו"ע, וביאורי סוגיות שונות בש"ס, הספר התקבל ע"י גדולי הדור בהערצה, כאשר תוכנו מכיל גאונות, חריפות ובקיאות גם יחד, מתוך שאיפה לברר אמיתת של תורה. כל סימני הספר מכילים אוצר בלום של סברות חידושים והוראות שיש בהם בניין-אב לכל מקצועות ההלכה, רובם בנושאים נפוצים שעלו על שלחן מלכים, ומיעוטם בעלי ייחוד מקורי, כדוגמת השאלה אם ניתן לסמוך על רוח"ק בהוראת איסור והיתר, שמברר אותה בהיגיון נוקב ובהסתמך על מקורות נדירים ששאב מכל מכמני תורה – נגלה

ישיבת גדולי התורה במלון באבד בירושלים, בעת המערכה אב תשי"ג נגד גזרת שרות לאומי לבנות. במרכז התמונה נראים מרנן: גאב"ד בראשוב זצ"ל וגאב"ד טשיבין זצ"ל כמו"כ נראים בתמונה הגאון רבי ישראל זאב מינצברג זצ"ל, הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, הגאון רבי מאיר קרלין זצ"ל-נואם ומסתיר את הגאון רבי פנחס אפשטיין זצ"ל, עומד בצד ימין הג"ר יצחק רוזנטל זצ"ל ומצד שמאל הרב מנחם פרוש שליט"א

ירדו אצלו כרוכים מן השמים, העיון הדק ב'מורה' וב'עקדה' השתלב יחד ונרקם ביחד עם סיפורי צדיקים קדושי ארץ.

אהבה מיוחדת הייתה לו לגבי ספרו זה 'מכתם לדוד' ששמו קרא לו בעצמו, בשנותיו האחרונות בימי מחלתו המרובים, הרבה להשתעשע בתורתו וברעיונותיו, וטעמא רבא איכא בגו, אשר על אף בקיאותו הנפלאה וזיכרונו הבהיר והיותו משיב לרבים בדברי הלכה, בכל זאת גאוניותו הייתה ברב גווניותו ואין מלכות ההלכה נוגעת וגורעת במלכות האגדה, פנים ופנאי להלכה לחוד ופנים ופנאי לאגדה לחוד.

כמו"כ נדפס ע"י נכדו הג"ר משה דייטש זצ"ל מלונדון קונטרס "בר-מצוה" שחיבר רבנו להשיב לב אבות על בנים ביום שיכנסו למצוות.

בספריו נראים ההיקף הגדול הן בבקיאות הנפלאה החל מהתנ"ך ומפרשיו הש"ס וירושלמי ופירושי מהראשונים ועד האחרונים, ספרא, ספרי, ותוספתות, וכן בתרגומים מתרגום יב"ע ועוד, בספרי הקבלה, מהזוה"ק, תלמידי האר"י הק', וספרי המחקר והמוסר והמחשבה לסוגיהם וכן בספרי החסידות לענפי המרובים בבחי' תלמוד בבלי שבלול מכל מקצועות התורה, והכול בבהירות ובדייקנות נפלאה.

נבא השמש

בשנותיו האחרונות חלה רבנו קשות, והיה מרותק למיטתו על ערש דווי, אך חיוניותו הרוחנית לא התפוגגה ולא נחלשה. בר"ה האחרון לחייו שנת תשכ"ב, לפני התקיעות, עוד הספיק לדרוש ברבים דברי כיבושין והתעוררות עה"פ "אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך". כעבור כשבעה חודשים, ביום ש"ק כ"ה אדר ב' לעת "רעווא דרעווין" נתבקש למתיבתא דרקיעא.

כשבוע ימים לפני הסתלקותו אמר לאנשים הסובבים אותו: עוד מעט כשאבוא לפני ב"ד של מעלה, אבקש ולא ארפה, שמורי ה'אמרי יוסף' זי"ע מספינקא יהיה נוכח בעת שידונו אותי, למה ומדוע? כי ידעתי בו בחיים חיותו שלא קרה אצלו מעולם שיהודי יבוא לבקש ברכתו או עזרתו ויצא מעל פניו ריקם, ואפילו כשהדבר כרוך היה במס"נ מצדו, כי חנון ורחום היה – בטוח אני שאף בעלמא דקשוט אם אודקק לעזרתו, בוודאי יעמוד לימיני!...

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה
באספקלריה
אקטואלית

יוסף מאיר האס

כוחו של דף גמרא: שכן חילוני מגיע אל
השיעור גלוי-ראש והמהפכה הרוחנית לא
בוששה לבוא במהרה

“לפני שנים היה לי תור אצל פרופסור ברמת-גן”, סיפר המשפיע הגה”צ רבי אהרן טויסיג שליט”א. “בעודי ממתין בתור, אני רואה לידי אדם חילוני מחזיק בידו גמרא מסכת יבמות ולומד את הדף היומי. כולם יודעים כי מסכת זו היא מן הקשות ביותר בש”ס. כאשר אותו יהודי ראה אותי שם, הוא ניגש אלי ושאל אם אוכל להסביר לו משהו מוקשה בגמרא. שאלתי היכן הוא לומד מסכת יבמות, והוא פתח וסיפר לי מעשה נפלא:

הוא מתגורר בהרצליה ולפני כמה חודשים הוא התחיל להגיע לשיעור היומי המתקיים בביתו של אחד משכניו, אברך חרדי. הוא אינו חובש כיפה ואף הודיע שאין כוונתו לחבוש כיפה בשיעור, וכששאל את המג”ש האם בכל זאת יתאפשר לו להגיע לשיעור, אמר לו האברך כי הוא יכול להיכנס לשיעור איך שהוא רוצה, ואיש לא יכפה עליו דבר.

אותו אברך הכין את משתתפי השיעור לבואו של השכן החילוני וביקש מהם שלא לומר לו מילה על שאינו חובש כיפה. ואכן הלה הגיע לשיעור גלוי ראש, וכבר בפעם הראשונה הוא שאל שאלה טובה במהלך השיעור. האברך שיבח אותו על השאלה ואמר לו כי היא מופיעה ב’פני יהושע’, ואף הוציא את הספר להראות לו את השאלה. למחרת שוב הגיע השכן החילוני וגם הפעם שאל שאלה טובה בשיעור. הפעם הראה לו המג”ש כי השאלה מופיעה במהרש”א.

ממשיך אותו יהודי חילוני לספר: “אני במקצועי מהנדס אלקטרוניקה. כדי לקבל את התואר מהנדס, נזקקתי לכמה שנות לימוד והייתי צריך לעבור על ספרים רבים מכריכה לכריכה, עד שרכשתי את המקצוע. והנה כאן, כבר בשיעורים הראשונים שאני משתתף, לאחר שמעודי לא למדתי גמרא, אני מצליח לשאל שאלות המופיעות בספרים שחברו על הש”ס, כיצד זה ייתכן?

“השאלה הזאת ניקרה במוחי, ולמחרת ביום השלישי שהשתתפתי בשיעור, הצגתי את השאלה בפני האברך מגיד השיעור, והוא השיב לי כי קדושת התורה שונה מכל החכמות האחרות, ואדם שרוצה ללמוד תורה, התורה מאירה לו פנים. אמנם אתה מגיע בלי כיפה, אבל נפשך חשקה בלימוד ולכן התורה מאירה פניה אליך”.

“חשתי בתוכי סערת רגשות”, סיפר הלה באוזני הגר”א טויסיג בעומדם בתור לאותו פרופסור. “הייתי בטוח שאחרי כמה שבועות של השתתפות בשיעור, לא יהיה להם יותר כוח אלי והם יעירו לי על הלבוש שלי, שלא בדיקו התאים ללבוש שלהם, וכמובן על-כך שאני הולך בגילוי ראש. אבל עד היום כבר חלפו כמה חודשים ואיש מהם לא אומר לי דבר”.

מכאן ואילך ממשיך ומספר הגה”צ רבי אהרן שליט”א: “אני, כמי שיש לי עסקים עם אנשים מסוג זה, מאוד סיקרן אותי הסיפור, ולכן ביקשתי לדעת את שמו של האברך מגיד השיעור. עוד באותו ערב התקשרתי אליו, הצגתי את עצמי וסיפרתי לו על הפגישה שהייתה לי עם היהודי החילוני המשתתף בשיעור שלו. אמרתי לאותו אברך: ‘אתה לא מכיר אותי, אבל אני רוצה לזכות את הרבים, לכן אני מבקש ממך לעשות עמדי חסד, ואם תהיה איזו התקדמות עם היהודי הזה, תעדכן אותי בכך, כדי שאוכל לספר זאת לרבים’.

“חלפו שלושה חודשים - ועד היום אני מתרגש כל אימת שאני מספר את הסיפור - ואותו אברך מתקשר אלי ואומר לי: ‘איש בשורה אנוכי! לפני מספר ימים, נכנס אותו שכן חילוני לביתי יחד עם זוגתו והיא מספרת לי כי מאז שהתחיל ללמוד תורה, חל שינוי דרסטי בכל מהלך החיים שלו. הוא הפך לאדם עדין ומתון, ורואה ברכה מיוחדת בעסקיו. לכן הם החליטו יחד, שהם רוצים להכשיר את המטבח שלהם, ומבקשים הדרכה כיצד לעשות זאת’...”

“הסיפור הזה היה באמצע הקיץ”, מסיים הגר”א טויסיג את הסיפור המרגש. “בערב ראש השנה התקשרתי לאברך כדי להתעניין על המשך הסיפור, והוא סיפר לי כי אותו יהודי הוציא את כל ילדיו מבתי הספר החילוניים, והכניסם למוסדות חינוך חרדיים. ראו מה יכול דף גמרא לחולל. איזה מהפך. המאור שבתורה מחזירו למוטב”.

שקיבלו הרי הוא שומר נאמן, והמפקיד צריך להוקיר לו טובה על זה, ק”ו כשהנפקד מחזיר הפקדון יותר נאה ויפה ויותר משובח ממה שקיבלו, נתאר לעצמנו איזו הכרת תודה יש להמפקיד עבור אותו שומר, וסיים בלשון קודשו “אני מחזיר הפקדון הרבה יותר יפה ממה שקבלתי”.

אח”כ אמר, ידוע שהעוה”ז כלול מד’ מדרגות כלליות והם דומם צומח חי מדבר, והנה ג’ מאלו אם באים הם לידי שבירה הם יורדים ממדרגתם הראשונה, ואלו הן צומח חי ומדבר, שאם המדבר בא לידי שבירה היינו שמת ונפטר מן העולם רח”ל, ניטל ממנו מדרגת מדבר ונשאר בבחי’ דומם, וכן כששוחטים החי או שקוצרים הצומח כולם יורדים ממדרגתם. משא”כ דומם היא בבחינה אחרת לגמרי, שגם כששוברים אותו לא חל בו שום שינוי, שמקודם הי’ דומם וכן נשאר דומם. וזהו השבח שהתורה”ק משבחת את אהרן הכהן ע”ה שגם אחרי שעבר עליו שבר כה גדול שנוטל ממנו שני בניו הצדיקים, בכל זאת לא פעל כלום באהרן גופא שישבור אותו וככוחו אז כן נשאר גם עתה, ולא ניכר עליו כלום ממה שעבר עליו. וזהו וידו”ם אהרן, אהרן הכהן הי’ במצבו בבחי’ דומם שנשאר במצבו לפני זה ואח”ז.

”נר ישראל” - בפרשתנו

והתרכזות, ולפעמים בהרחבה והתפשטות.

והנה בתיבת ”כך”, שני כ’פין, האחת כף כפופה והשני כף פשוטה, הכפופה רומז לצמצום וקמיצה, והכף הפשוטה רומז להרחבה והתפשטות. וזהו שרמזו לו ”לכך” נוצרת – כ”ך צרכי עבודתך.

”במשנת רש”י” - בפרשתנו

אמרי דרוש

איך מוכיח מהגעלת כלים על שריפת
החטאת?

וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם וגו’ (י, יט). וברש”י אפשר משה קצף על אלעזר ואיתמר ואהרן מדבר הא ידעת שלא היה אלא מדרך הכבוד, ואם תאמר לא היה באלעזר להשיב, תלמוד לומר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צויה ה’ את משה, הרי כשרצה דיבר לפני משה והנשיאים.

לכאורה דברי רש”י תמוהים, כי מהא דהשיב בדין הגעלת כלים אין הוכחה על דין שריפת החטאת, דלמא הא ידע והא לא ידע. ותירץ על זה אבי מרנא ה’חתם סופר’ זצ”ל, שבוודאי אין כוונת רש”י להביא ראי’ שאלעזר היה חכם ויודע להשיב למה שרף החטאת, זאת אין צריך ראי’. אך הווה סד”א שאלעזר היה נזהר שלא לומר דבר שלא שמע ממה רבינו ע”ה כמו שנהג יהושע בן נון (ראה יומא טו:).

אכן מדברי הירושלמי מוכח דיהושע בן נון לא היו אומר בכל דיבור ודיבור, כך אמר מורי, לפי שלא אמר מעולם מה שלא שמע מפי רבו, וכשהיו יושב ודורש סתם הכול יודעין שהתורה של משה היא, ושפיר הוכיח רש”י מדקאמר אלעזר בהגעלת כלים ”זה הדבר אשר צויה ה’ את משה”, שמעית מינה דאמר לפעמים גם מה שלא שמע מפי משה, דאי לא תימא הכי, הוי ליה למימר בסתמא והכול יודעים שהתורה של משה, ומדצריך לפרט ש”מ דאמר לפעמים גם מה שלא שמע מפי משה, והדרא קושיא לדוכתא למה לא אמר דין שריפת החטאת, הא ידעת שלא היה אלא מדרך כבודו של אהרן ודו”ק.

הגאון רבי שמעון סופר אב”ד קראקא (בהקדמה לשו”ת חת”ס חיו”ד פתוחי חותם, בהערה ד”ה מדי דברי)

מעלת השתיקה כדומם

וידום אהרן (י, ג).

הרה”ק ר’ דוד מבאהוש זצוק”ל נסתלק בחיי אביו בה’ שבט תרמ”ט, בבאהוש היו שני גבאים, האחד ר’ אברהם חיים ע”ה והשני ר’ אברהם מרדכי ע”ה. זה האחרון הי’ קשור בעבודות אהבה להרה”ק ר’ דוד זצוק”ל, וכשנסתלק עמד ליד מיטתו ופרץ בבכי מר וסוער וכל הניסיונות להרגיעו עלו בתוהו, כשנכנס הרה”ק מבאהוש זצוק”ל לחדר הנפטר וראה את הגבאי הנ”ל עומד ובוכה אמר בלשונו הק’: הוציאוהו מהחדר כי הוא מפריע לו, הנני צריך לברך ברכת דיין האמת עם הניגון של שלום עליכם.

כל שבעת ימי האבל בא קהל המונים לנחמו, אך הרה”ק מבאהוש לא דיבר מאומה, ביום האחרון פתח ואמר שני דברים, האחד, כשאדם מקבל מחברו פקדון ומחזירו לאחר זה כבשעה

אמרי פלח

נשר מלך העופות - משיר נוצותיו
פעם בי’ שנים

את הנשר (יא, יג). כתב הבעל הטורים: פתח בנשר שהוא מלך בעופות (חגיגה יג, ב): נשר. נושר נוצתו, והיינו דכתיב (תהלים קג ה) תִּתְחַדֵּשׁ כְּנָשֶׁר נְעוּרָיוֹ, עכ”ל.

איתא ברבנו בחיי (בראשית ב, יט) וכן נשר הכיר [אדם הראשון] בחכמתו, שהנשר מלך שבעופות, ועפיפתו גבוה מכל עוף, וכמו שידוע מענייניו כי כשישלימו לו עשר שנים יגביה עפיפתו עד מאוד, עד שהוא מתקרב לגלגל האש, ולרוב החמימות מחבט ומפיל עצמו לים והנה הוא נמרט, ואחרי כן יתחדש ויעלה אבר כבתחילה, וכן מנהגו כל עשר ועשר שנים עד מאה שנה, ובשנת המאה מתקרב ביותר לגלגל האש ומגביה העפיפה כמנהגו, ונופל בים ומת.

”רבנו בחיי” - פר’ בראשית; ”בעל הטורים” - בפרשתנו

סופרא דסופרא

לפעמים בקמיצה ולפעמים בהרחבה

ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח (ט, ז-ח). וברש”י שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת.

יש מפרשים בדרך צחות, בעבודת הכהן בבית המקדש, לפעמים צריך הכהן לכופף ולקמץ את היד, כגון בקמיצת מנחות ובהכנת הקטורת שיהיו בכפיפות יד. ואילו בברכת כהנים, שהיא ג”כ מכלל העבודה, צריך הכהן להיות פותח ופושט את כפיו לברך את ישראל. ויש בזה משום סימן, שלפעמים צריך להתנהג בצמצום

האב נגד הבן

פרשה לא ידועה של מחלוקת הלכתית שהתגלתה כקשורה לדעות 'רפורמיות' שבמהלכה יצא אב נגד בנו ואף פרסם קונטרס שלם נגד בנו יחידו

דאם גילח ערב הרגל מותר לגלח בחש"מ על ידי פועל שאין לו מה יאכל עי"ש באורך. וכבר חלקו על כל דבריו בתשובה זו הגאונים.... תימה על הגאון החסיד מהר"י הנזכר איך יצאת זאת מלפניו דהן לו יהי דיחבין כל דיליה בעיקר הדין, הוראה זו כלה מקשה לתת חרב ביד דלת עם הארץ. וגם אני שמעתי אשר יצאה מהוראה זו שהמון העם מצאו פתח להקל באסורים, וכמה גדולים דברי חכמים שלא להתיר דבר התמוה לרבים ודי בזה.

כאן המקום להזכיר בקצרה, שהיו פוסקים שכתבו שה'נודע ביהודה' חזר בו מההיתר. אך לעומתם היו שלא קיבלו את הדבר, כיון שהוא נזכר בכמה תשובות מאוחרות שכתב, וכאמור אף ה'נודע ביהודה' כתב שהוא סבר שאולי לא לפרסם את ההיתר שנתן לאיש מסוים, אך מטעם הכמוס עמו הוא החליט לפרסם. תקיף בדבריו היה מרנא ה'חתם סופר' (שו"ת חלק א, אורח חיים סימן קנד) שכתב שאף שהיתרו של ה'נודע ביהודה' היה הוראת שעה להולכים בין השרים, הרי שהדבר גרם נזק ומכשלה, ובדבריו הוא 'מגלה סוד' אודות הטעם הכמוס של הנוב"י אך דוחה את הדברים.

'חקירה על איסור גילוח בחוה"מ'

ועתה נעסוק בפרשה שלפנינו. אכן בשנות הת"ק היה שיג ושיח בכמה קהילות אודות גילוח הזקן בחול המועד. בתקופה זו היו רבים שגילחו את זקנם, וכשהגיעו ימי חול המועד, היו שחיפשו 'היתר' הלכתי לגלח.

החכם יצחק שמואל רג"ו – הידוע גם בכינוי היש"ר מגוריציא, נולד בשנת תקמ"ד לאביו רבי אברהם חי רג"ו שהיה רבה של גוריציא שבצפון איטליה. הוא היה יודע ספר שאף חיבר כמה חיבורים, לצד זה היה בקי בחכמות ובשפות שונות ואף ניתן לו תואר פרופסור. במהלך השנים היש"ר נטה להשכלה והיה מראשי מה שהיה מכונה תנועת 'חכמת ישראל'.

היש"ר כתב חיבור שלם בן עשרות עמודים, על עניין גילוח הזקן בחול המועד. החיבור נקרא 'מאמר התגלחת' וכפי שנכתב בשער: חקירה על איסור גילוח בחוה"מ (ראה צילום). היש"ר כתב את הלשון 'חקירה' בכוונה תחילה, כי כפי שמרחיב בתוך החיבור הוא 'חוקר' אודות האיסור, וכאילו מציע את הדברים לפני הרבנים. היש"ר שידע את מעמדו והכיר את מקומו, ידע שהוא אינו רב ואינו פוסק, ולכן הוא כמציע את הדברים לפני הראויים להכריע. והוא כותב כמצטנע "אסדר פה מחשבותי הפחותות לפני הגאונים הרבנים ראשי אלפי ישראל מנהיגי הדור, כתלמיד הדן בקרקע לפני רבותיו, לא להורות הלכה למעשה חלילה, כי להם לבדם המשפט על כל דברי דת ודין, והמה ישפטו בחכמתם כפי הנראה להם".

לאורך כל החיבור, שנכתב בצורה מסודרת, הוא כותב בלשון מתוחכמת, לשון מתונה שלא מגלה את נטייתו להשכלה. בחיבור הוא כותב כמה פלפולי הלכות, שהן לאמיתו של דבר פלפולי סרק, אולם בעצם הדבר שהוא מפלפל בדברי תורה והלכה הוא כמוכיח שהוא עוסק ומפלפל בדברי תורה כמו בכל הדורות, ואין לו מגמות של התחדשות ורפורמה.

הרגילים לגלח זקנם. בתחילת התשובה הוא כותב: והנה אסרתי לחלוטין כיון שכל הפוסקים נחלקו על ר"ת שרצה לומר שמי שגילח בערב הרגל מותר לו לגלח ברגל. והם הביאו ראיה לכך ממה שלא נזכר במשנה ואלו מגלחין במועד גם מי שגילח בערב המועד. בהמשך דבריו הוא דן באיסור הגילוח, האם הוא אסור גם מטעם מלאכה במועד, ומאריך בדבריו, ומחפש היתר לאותם אנשים. וכפי שהוא מציין "זה הנלע"ד אם יסכימו רבותי ב"ד מו"ש, ואם לאו בטלה דעתי". ומסיים: ולכן נלפע"ד שעכ"פ אם גילח בערב הרגל שכבר יש לנו עמוד של ברזל לסמוך על רבנו תם, ואף שחלקו עליו הפוסקים כולם, מ"מ ע"י פועל שאין לו מה יאכל נלע"ד להתיר. ובפרט למי

שער החיבור מאמר התגלחת ליש"ר מגוריציא

שהולך ובא אצל השרים ודוכסים ורגיל לספר בכל עת שצער גדול הוא לו בגופו לגדל שיער וגם ללעג ולקלס בעיני השרים, שמותר לאיש כזה לסמוך על היתר הנ"ל. בתשובה אחרת (מהדורא תניינא, אורח חיים סימן ק) כתב ה'נודע ביהודה' שיש לו בזה טעם כמוס מדוע פרסם את ההיתר.

דבר ההיתר של ה'נודע ביהודה' התפרסם, אך כמה מגדולי הפוסקים בדורו ובדור שאחריו יצאו נגד הפסק. וציינו שהוא כמעט וגרם להיתר כללי של גילוח הזקן במועד.

נביא בקצרה את דברי החיד"א ("מחזיק ברכה", סימן תקמב): הגאון מהר"ר יחזקאל נר"ו בשו"ת נודע ביהודה א"ח סי' יג פסק

"נשפך לבי בקרבי על אהובי כנפשי... שתורת א-להיו בקרבנו, איך עתה יוצא שכרו בהפסדו וגורם לאבד זכותו כמי שהפך הקערה על פיה, וכמסית ומדיח לעבור על גזירת ר"ל בפרהסיא... ואם יהיה נשמע לעצתי עצת אוהב האהובו כנפשו, יתחרט ממה שאמר ויאמר: הדר בי. ויודיע דבריו אלו לרבים, אזי יהיו לו לכפרת נפשו לפני הא-ל המרבה לסלוח".

הדברים אלה שנכתבו בכאב עצום, הם שיאם של פרשה קשה וכואבת, שבה בין השאר אב הדפיס קונטרס נגד בנו יחידו. כדי להבין את השתלשלות העניין, נכתוב הקדמה נחוצה. לא נעסוק בבירור ההלכה, אלא נביא את עיקרי הדברים, שלושים יום קודם החג, ונתמקד רק בנקודות שבעזרתם יובנו הדברים, שלב אחרי שלב.

חז"ל קבעו איסור גילוח בחול המועד. יוצאים מכלל זה כמה מקרים המפורטים במשנה בתחילת פרק ואלו מגלחין במועד במסכת מועד קטן: ואלו מגלחין במועד, הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, והמנוודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל להכח והותר, והנוזר, והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו. וטעם האיסור כפי שכתבו הראשונים, שאם היה מותר לגלח במועד, לא היו מגלחים לפני המועד, והיו נכנסין לרגל כשהן מנוולים.

הטור כתב (סימן תקלא): אין מגלחין במועד, והטעם שלא יכנס למועד כשהוא מנוול. פירוש שאם היה יכול לגלח במועד לא היה חושש לגלח ערב המועד ונמצא נכנס למועד מנוול, ומצוה על כל אדם לגלח קודם המועד לכבוד המועד, וכיון שהוא אסור לגלח במועד יחזיר לגלח קודם המועד. והוא מביא את דברי רבנו תם: ורבנו תם פירש כיון שזהו הטעם, אם כבר גלח קודם המועד מותר לגלח במועד. אך כותב ע"ז: וקשה מאוד להתיר, וגם אינו נראה כן מתוך הגמרא... ועוד, מי יודע אם גלח קודם המועד... והטור מסיים: הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותם שמפרש בהדיא.

הרי דעת הטור שגם מי שגלח לפני המועד, ואין בו את החשש שמא ייכנס לרגל כשהוא מנוול, גם לו אסור להתגלח במועד. ומותר להתגלח במועד רק לאותם המנויים במשנה, שלא יכלו לגלח קודם המועד, וגם הדבר ידוע לכול שהם לא יכלו להתגלח קודם.

פסק השולחן ערוך

השולחן ערוך כתב (סימן תקלא) בסעיף א: מצוה לגלח בערב יום טוב. סעיף ב: אין מגלחין במועד, אפילו אם גילח קודם מועד. סעיף ג: אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בעי"ט אינו מגלח במועד, והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד. וביארו הפוסקים שגם מי שגילח קודם אסור לו להתגלח, משום שהרואים לא ידעו שהוא גילח קודם, ויסברו שמותר לגלח במועד. ומטעם זה גם מי שהיה אנוס אסור לו לגלח במועד וזה מפני הרואים. ורק אלו המנויים במשנה שהם אנוס וגם הדבר ידוע לרבים, הם מותרים בגילוח.

ידועה תשובת ה'נודע ביהודה' בעניין, תשובה שהסעירה את הפוסקים בתקופתו. ונביא את עיקרי הדברים. ה'נודע ביהודה' נשאל (מהדורא קמא, אורח חיים סימן יג): נשאלתי היום אם מותר לגלח ע"י משיחה בחוה"מ, ולפי שהיו מצטערין ביותר אלו

הגם יש"ר בפוסקים?

ואכן, כבר בתחילת החיבור הוא כותב, שהקורא אכן יכול להתפלא ואף להשתומם מהי מטרת החיבור שהוא 'נותן היום לפני חכמי ישראל'. אם הכוונה להוכיח את איסור גילוח בחוה"מ, הרי החיבור מיותר, שכן כל גדולי הפוסקים סוברים כך, ואם כך הרי הוא בא לטחון קמח טחון. ואם כוונתו להתיר את הדבר, כיצד 'איש אחד שאינו מוכתר בכתר הרבנות ואף לא מורגל לעיין בדינים והלכות' יכריע בדבר שהפוסקים אסרו. 'האין זה חוצפה והתפארות להכניס ראש בין הרים גדולים... הלא יצחקו ויאמרו: הגם יש"ר בפוסקים". אולם הוא כותב מה כן הביא אותו לעסוק בדין זה. "שמעתי זעקת רבים ונכבדים מראשי הקהילות יצ"ו רוזנים ונכבדי ארץ אשר עם היותם יראי חטא וחרדים לדבר ה' וסרים אל משמעת גזירות חז"ל, עם כל זה לא יכלו לסבול חומר האיסור הזה באומרם שהיא גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה.

"כי כבד עליהם מאוד משא זקנם ח' או ט' ימים בלי תגלחת, אשר בעבורו על שפם יעטו כאבלים בימי יום טוב האחרונים ונהפך ששונם ללגון, ושמחתם לתוגה, תחת החוב המוטל עליהם מן התורה לשמוח במועדי ה' המקודשים הנקראים ימים טובים".

כמובן שיש בדבריו הגומה רבה, כשמטרתה להראות שכאילו הוא דואג ל'שמחת יום טוב' שהיא מן התורה, ושמחה זו נשבתת בגין איסור גילוח שהוא כידוע תקנת חז"ל.

הוא מוסיף שפנו אליו בבקשה שישכיל ויצליח למצוא 'פשרה' בין תקנת חז"ל, לבין הצורך הגדול להתגלח 'זיעשה באופן שמצד אחד תישאר בקיומה תקנת הקדמונים מאחר שאין בנו כוח לבטלה, ועם כל זה יהיה מותר להתגלח לאותן שגילחו קודם הרגל'. בתחילת דבריו הוא מבאר שאי אפשר לבטל את תקנת חז"ל, אולם צריך למצוא פתרון לשאלה ולמצוקה, אך כפי שנראה להלן בהמשך החיבור הארוך הוא כותב להדיא דברים אחרים.

דאגה שלא יתחלל שם שמים והוא מוסיף כעין רקע לדברים, וכותב 'ראיתי שערוריה' ישנם יחידים שלא מקיימים את תקנת חז"ל ומתגלחים בפומבי בחוה"מ, למרות האיסור 'ולפי שאין כוח ביד הרבנים יושבי על מדין למחות בידם, יוצא מזה חילול שם שמים, כי יאמרו בגוים נעשית תורה כשתי תורות, והעם נחלק לחצין". בדבריו אלה הוא דואג 'שלא יתחלל שם שמים'. ועוד מוסיף כדואג על העתיד, 'מי יודע אם לא בהמשך הזמן יהיו מעטים שיולזלו בתקנות חז"ל בכלל, והרבנים לא יוכלו לעמוד בפרץ, ואותם אנשים ילכו מן הקל אל החמור ויבואו לידי איסורים חמורים'.

הוא מביא את דעת רבנו תם שטעם איסור הגילוח הוא שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ולפיכך מי שגלח קודם המועד מותר לו לגלח במועד. ומוסיף שרוב גדולי הפוסקים דחו סברא זו, ואף מרחיב בדברים מדוע הם דחו את הדברים. לאחר אריכות הדברים, הוא כותב, שאמנם כשעסק בסוגיא הוא מצא שיש קצת להצדיק את דברי רבנו תם, אך מציין שאין כוונתו להישען על דבריו על דעה זו והטעם: תמיד יהיה מי שיחלוק על הדברים, ואף אם יביא ראיות לדעה זו ימצא מי שיפריך את הראיות.

כמובן שהוא מביא בדבריו את פסקו של ה'נודע ביהודה', אך לא כפי שהיה ניתן לחשוב שהוא יסתמך על פסק זה, אלא הוא דוחה את דבריו(!). הוא מבאר שבעל ה'נודע ביהודה' 'טעה' בכך שהתיר ע"י פועל עני שאין לו מה לאכול, כי אף אם הותר לפועל לגלח הרי האיסור הוא למתגלח.

מנימוסי החברה האנושית שאי אפשר להתפטר ממנו

ואחר כך הוא מגיע למטרה: חז"ל שיערו שמי שמתגלח בערב יום טוב, לא יהיה 'מנוול' בחג, כפי שהיה רגיל בזמנם שהיו נוהגים להסתפר פעם בחודש, ולכן לא היו באים לידי ניוול. אמנם כידוע שהטבע הוא שכלל שמרבים לספר ולגלח את שיער הראש והזקן, השערות צומחות מהר יותר. ואכן בעבר שמיעטו לגלח, השערות צמחו לאט, והיה די בגילוח של ערב יום טוב. ולכן תקנת חז"ל עשתה פרי, והתגלחו לפני החג ולא נכנסו לחג כשהם מנוולים. והוא 'מהלל ומפאר' את חז"ל "ולא היה מי שיערער על תקנתם. אדרבה, ראו כי חכמת אלקים בקרבם וכל חפצם וכל ישעם לקבוע בלבות בני ישראל חובת שמחת הרגל, ולהדריכם במצות התורה לכבד מועדי ה' המקודשים בכל מיני כבוד, הן במלבוש הן בתגלחת. לכן היו כולם ששים ושמחים לעשות רצון חכמים ולהיהרר בתקנתם, ואיש על מקומו בא בשלום".

הוא ממשיך בדבריו וכותב אודות שינוי העתים: עתה רוב אנשי מדינות אירופה מסתפרים פעמיים או שלוש בשבוע, וישנם איסטניסטים שמסתפרים בכל יום ויום. ורק אחד מני אלף יש שמסתפרים פעם בשמונה ימים. והדבר הוא "אחד מנימוסי החברה כיתוב. תמונה

שער הקונטרס הנדיר תגלחת המאמר שחיבר האב נגד בנו. נדפס בעילום שם המחבר (נותרו שניים-שלושה עותקים ממנו בלבד)

האנושית שאי אפשר להתפטר ממנו, זולתי אם ירצה אדם להראות לפני כל באי שער עירו כעיר פרא וכאיש היער משולל דרך ארץ, ואז יהיה ללעג ולשמצה לכל רואיו".

דאגה לבריאות הציבור

הוא ממשיך ו'דואג' לבריאת הציבור "בריבוי התספורת בימים אלה יש צורך גדול לקיום הבריאות... כי מאחר שהורגלו בו בני האדם הופך המנהג להיות טבע, ועתה השערות צומחות מהר יותר ממנה שצמחו בעבר "ויהיה צער וכאב גדול אם לא יוסרו אחר ג' או ד' ימים, כי יתחמם הבשר עד שלפעמים יפרחו בלחיים אבעבעות, ובפרט סמוך לגרון שהוא מקום סכנה לקדחת להתחמם ביותר".

לצד זה הוא שב ומתאר בתיאורים קשים את ה'סבל הנורא' שעוברים אותם שאינם מתגלחים במועד. "בימי יום טוב האחרונים כולם בצער ובדאבון נפש ונאספה מהם שמחה וגיל, והרי הם נאנחים ועצובי רוח כאבלים. אין להם תאוה לאכול ולשתות כי גדול עליהם הכאב בעור בשרם מחמת החמימות. גם לא ישתוקקו לצאת מבתיהם

ולטייל בשוק וברחוב כי יצחקו עליהם מכיריהם ויאמרו 'ראה יהודי זה מלוכש בהוד והדר ומנוול הוא בעור בשרו'.

ועוד מוסיף דמיונות: "גם בלילה בבואם לישון לא ינוחו על משכבם, כי בשומם ראשם על הכסת יתקפלו שערות הזקן כנגד העור וידקרו הבשר כמדקרות חרב. ולפי שיש קשר אמיץ בין הגוף והנפש... ישתנה מצב הנפש כפי השתנות הגוף, כנודע. לכן כל עוד שבשרו של אדם עליו יכאב גם נפשו עליו תאבל".

האין זה ביזוי המועד וחילול מקראי קודש?

והתוצאה היא: מניעת שמחת יום טוב. ועוד הוא מביע את 'דאגתו', אותם אנשים מחמת צערם לא יבואו להתקבץ ולשמוע את דברי הרבנים בדרשותיהם במועד(!). והוא מוסיף שבעוונותינו הוא שמע מכמה אנשים שאמרו בפומבי שמחתם צער השערות הם מחכים שיעברו ימי הצער וימי המועד יסתיימו במהרה. ועל כך הוא כמקונן: אי שמים, האם בדרך זה יקיימו בני ישראל מצות שמחת הרגל? האין זה ביזוי המועד וחילול מקראי קודש?

הוא מציב את ה'דילמה' שעומדת בפני האנשים, ומזה בא למסקנה נמהרת, והכול כדי למנוע 'חילול השם' ואף חילול חז"ל. האדם ישאל את עצמו: אם אתגלח במועד אעבור על תקנת חז"ל, ואם לא אתגלח אעבור על תקנת חז"ל שאמרו שאין לו לאדם להיות מנוול ברגל. ואם כן, איך שלא יהיה אני אעבור על תקנה אחת כדי לקיים תקנה אחרת. והנה, אם אותו אדם יאמר 'שב ואל תעשה עדיף' ולא יתגלח, בזה הוא נותן חרב בידי השואלים שידברו סרה במאמרי חז"ל שיאמרו האנשים שאי אפשר לקיים שניהם כאחת. ויש סתירה מיניה וביה בדברי חז"ל 'בזה נותן יד לפושעים שיפגמו בכבוד קדמונינו ז"ל, ונמצא שם שמים מתחלל'.

"...כאמור בתקופה זו היו שנטו להתיר תגלחת הזקן בחוה"מ.

אולם עיקר הסטייה בדברי היש"ר היא, שבעוד אחרים חפשו

היתרים לדבר, הוא סבר כאילו ח"ו התקנה בטלה ומבוטלת, ואין

כאן דבר של 'בדיעבד'. כי הרי 'הכול תלוי בהשתנות העיתים...'"

"ומה יאמרו אויבינו על זה, הלא יפטירו בשפה נייעו ראש אחרינו לאמר 'אבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו נסתרה', כי גזרו על העם תקנות אשר מהן יצא ההיפך מן המכוון בתקנה עצמה... היש חילול שם שמים וחילול תורה וזלזול בחז"ל גדול מזה?"

חובה מוטלת עלינו להפוך בזכותם של חז"ל...

הוא מוסיף שלפיכך, "חובה מוטלת עלינו להפוך בזכותם של חז"ל, ולפרש כוונתם על הצד היותר טוב, ולכן מוכרחים אנו לומר שמעולם לא עלה על דעת חז"ל שלאחר ח' או ט' ימים האדם ירגיש

פולמוס הלכתי על גילוח בחול המועד. יהודים בחול המועד

פרשה לא ידועה. מתפללים בחול המועד

מנוול, כי סמכו על ההרגלים שהיו בזמנם. והמסקנה היא ברורה: אין לתקנה זו תוקף כלל כיום.

היש"ר שהיה יודע ספר, ידע שאין כוח בידו ב"ד כיום לבטל תקנות קדמונים, אך גם לכך מצא תשובה: 'התקנה הזו בטלה מצד עצמה' והוא מבאר: התשובה הנכונה הנראית לי בזה שאין הכוונה לומר שיצטרכו בני הדור לבטל תקנת הקדמונים בעניין גילוח, אלא שהתקנה מבוטלת מצד עצמה. היינו שיש בעצמותה התנאים המחייבים ביטולה. כי מייסדי התקנה גילו כוונתם בה באופן שרצו שהיא תהיה בטלה ומבוטלת כאשר יתחדש דבר שהוא היפך טעם התקנה.

בנקודה זו הוא כותב כמה וכמה מטבעות לשון הלכתיות, אותם הוא 'מגייס' לצרכיו, 'אדעתא דהכי לא הנהיגו הראשונים', 'פעמים שביטולה היא קיומה'. ועוד ממשיך בסברא 'למדנית-הלכתית'. תקנת חז"ל הייתה מפני שמא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ואילו כיום דווקא מפני איסור התגלחת בחוה"מ האדם יהיה מנוול בחג, וקיי"ל 'ברי ושמא ברי עדיף'.

לאחר דברים קשים אלו הוא כמצטדק שהוא אינו 'מחדש', ואכן אי אפשר לבטל תקנת חז"ל, אולם כאן הדבר שונה: אילו תקינו קדמונינו ז"ל תקנה זאת בלי נתינת שום טעם עליה, דהיינו אם היו אומרים סתם אסור לגלח במועד ולא היו מוסיפין טעם לאיסור, אז היה מוכרח מצד עצמו שתקנתם זו נצחית וקיימת לעד, ולא תסבול שינוי וביטול בשום זמן מהזמנים. אבל מכיון שגילו את הטעם, הרי כאילו אמרו שאם ברבות הימים ישתנה מצב בני אדם, באופן שהתקנה עצמה תגרום לניוול, אז תבטל התקנה מאליה, וכאילו לא נתקנה מעולם.

בהמשך דבריו הוא כותב שידוע מה שנאמר על תקנות חז"ל, שגם כאשר בטל הטעם שבגינו נתקנה התקנה, הרי התקנה לא בטלה. ואם כן שמא נאמר שאכן כאן הטעם בטל אבל אין לבטל את התקנה, אך הוא ממציא סברא 'למדנית'. דברים אלו נאמרו במקרה כגון מה שתקינו לומר בליל שבת ברכת מעין שבע משום סכנת מזיקין, כשבתי הכנסת שלהם לא היו בתוך היישוב, ואף שאין סכנה זו אפילו הכי אומרים אותה. זה מפני שאין שום קלקול באמירתה ו'אם לא יועיל לא יזיק'. והוא מוסיף ב'למדנות' שבוודאי אם היה קורה שדווקא מפני אמירת מעין שבע היה חשש מזיקים אזי היו מבטלים אותה. והנה, בתקנת איסור התגלחת אם היא תיאסר גם כיום ייגרם הזיק והיפך התקנה... ולכן אי אפשר להשאיר את התקנה, כמו שהשאירו את אמירת ברכה מעין שבע.

כאמור בתקופה זו היו שנטו להתיר תגלחת הזקן בחוה"מ.

אולם עיקר הסטייה בדברי היש"ר היא, שבעוד אחרים חפשו היתרים לדבר, הוא סבר כאילו ח"ו התקנה בטלה ומבוטלת, ואין כאן דבר של 'בדיעבד'. כי הרי 'הכול תלוי בהשתנות העיתים'.

ליד ...כאמור בתקופה זו היו שנטו להתיר תגלחת הזקן בחוה"מ. אולם עיקר הסטייה בדברי היש"ר היא, שבעוד אחרים חפשו היתרים לדבר, הוא סבר כאילו ח"ו התקנה בטלה ומבוטלת, ואין כאן דבר של 'בדיעבד'. כי הרי 'הכול תלוי בהשתנות העיתים'...

חדדת האב

כשיצא לאור 'מאמר התגלחת' רעש וגעש אביו של היש"ר. רבי אברהם חי ריג"ו שהיה תלמיד חכם מובהק ומקובל נחרד מהדברים. לבו דאב על כך ולא היה יכול להחריש. מצד אחד אהבתו לבנו יחידו הייתה עזה מאוד, וכפי שהוא כותב עליו 'אהובי כנפשי'. מאידך, הוא הבין אל נכון שאין כאן עניין ומחלוקת הלכתית גרידא, אלא הצהרה של בנו שכל תקנות חז"ל תלויות בהשתנות העיתים. והדבר הוא כמו טענות הרפורמים, אף שבנו לא השתייך אליהם (ראה: בניהו, תגלחת בחולו של מועד).

רבי אברהם קם ועשה מעשה. הוא כתב קונטרס שלם נגד בנו ! בתחילת הקונטרס הוא כותב בתקיפות נגד ההיתר, ובהמשך משיב על דברי בנו, תוך שהוא מצטט משפט מדברי בנו, ודוחה את הדברים מכל וכל, והכול בלא משוא פנים ובלשון תקיפה במיוחד.

החיבור של האב רבי אברהם נקרא בשם 'תגלחת המאמר' לשון נופל על לשון 'מאמר התגלחת' של בנו. החיבור הזה נדפס ללא שם המחבר. בשער נכתב (ראה צילום):

לשוא תדרוש לשמי והוא שלי

מה זה תשאל לשמי והוא פלאי (על פי שופטים, יג, יח)

הקונטרס הנדיד

הקונטרס הזה נדפס במעט מאוד עותקים, וכפי הידוע כיום שרדו ממנו שניים או שלושה עותקים בלבד. הקונטרס נדפס גם ללא ציון מקום הדפוס ושם המדפיס. ובפרט של שנת הדפוס נכתב: ושמתי פקדתך שלום לפ"ג (על פי ישעיה ס, יז) – היינו שנת תקצ"ט.

והנה מחמת הנדירות העצומה של הקונטרס, היו שידעו על קיומו ושמעו שנכתב עליו פרט השנה 'פקדתך', אך לא ידעו שנכתב בשער: פקדתך לפ"ג, וטעו וחשבו אפוא ששנת הדפוס היא תר"ד. השינוי במועד הדפסת הקונטרס הוא בעל חשיבות. רבי אברהם נפטר בשנת תר"ב, והקונטרס נדפס על ידו בחייו בשנת תקצ"ט, ואילו אותם שחשבו שהוא נדפס בשנת תר"ד שיערו שהוא לא רצה להדפיס את הקונטרס נגד בנו, ולכן רק אחרי פטירתו נדפס הקונטרס.

והנה כשמעיינים בקונטרס זה, עומדים נדהמים מול מעשה האב, שפרסם כעין 'כתב פלסתר' על בנו יחידו.

כאמור בתחילת הקונטרס הוא מברר בפרטות את העניין ההלכתי, וכותב גם על טעם נוסף לאיסור גילוח בחוה"מ. הוא מרחיב בדבריו שאין בכוח מי שיהיה להתיר תקנות חז"ל. ומביא את דברי השולחן ערוך שכתב להדיא, שאף מי שגילח קודם המועד אסור לו לו לגלח במועד.

בהמשך דבריו הוא משיב על כמה לשונות של בנו, ומציין את תחילת הקטעים שבהם הבן כתב דברים שעוררו במיוחד את חמתו, חמת האב על בנו...

ונביא כמה דוגמאות.

הבן כתב: **ראיתי שערויה גדולה ברוב הקהילות וכו'.**

והאב משיב על זה: גם אני ראיתי כמה וכמה בעוה"ר הפוקרים שאוכלין איסור והיתר בשולחן אחד, וכמה שמגלחין פאות הזקן, וכמה שמחללין יום השבת במקח וממכר, וכמה כותבים על פנקסם ומבעירים את הבעירה. וכי מפני זה צריכים אנו להתוודע ולמצוא צד היתר בדברים הללו, שלא להיות לעג וקלס בעיני ההמונ...

על דברי הבן: **כי במקום שיש חילול ה' וכו'.** משיב האב בתקיפות: אמת הוא שיפה לו השתיקה כגון דא שרוצה ההיתר. כי יש ויש חילול ה' די והותר, ולזה היה לחשות ולא לדבר.

על דברי הבן: **וזה טעות בעל נודע ביהודה וכו'.** כותב האב: ואני כדי להפך בזכותו באתי, יען כי אסור לנו לתלות בוקי סריקי לפוסק המפורסם ההוא.

על מה שהאריך הבן **'אמנם עתה נשתנו העיתים'**, מרחיב האב ותוקף מכל וכל את הדברים:

"וכי תורתנו הקדושה ותיקוני חז"ל משועבדים המה תחת סוג המנהג ותיקון המדיני אתמהא. אם כן היינו צריכים בכל דור ודור לחדש תורה חדשה לפי מנהג הזמן, ותיקון המדיני, הייתכן? "הלא גזירות ותיקוני רבותינו הם כדרבונות וכמשמרות נטועים, בל ימוטו לעולם ועד. ואם נתחדש הצורך ברבות הימים להבלי הזמן, לא בשביל זה נתיר האסור.

"הגע עצמך שימצא איסטניסט הרגיל להתגלח ג' פעמים בשבוע ולא ישנה תפקידו יום יום בדילוג א' בינתיים, בוודאי לאיש אשר כזה למשך ט"ו יום יארע יום גילוחו בשבת קדש האם נתיר לו הגילוח באותו יום כדי שלא ישנה רגילותו, או שלא יצמחו בגרונו או בזקנו אבעבעות, מי ישמע כזאת חלילה... והלא אף למתענה ד' צומות יגיע להרבה אנשים איזה צער, וכי בעבור זה לא יתענו?

והוא רחום יכפר עוון

על דברי הבן **'היש חילול שם שמים וחילול תורה וכו'** שמחמת זה בא להתיר את האיסור (כנ"ל), כותב האב בכאב עצום: אדרבא אין חילול ה' וחילול התורה יותר מן ההיתר הלזה, כי לא די שאינו מתקן הפרוץ אלא בא להרוס דיני התורה ולפרוץ העומד משנים קדמוניות ולבנות במקומו גדר ומחיצה של ברזל נגד ה' ונגד תורתנו הקדושה, והוא בכלל מבזה את המועדות מבניין הפעיל, הגורם לאחרים ביזוי על ביזוי. והוא רחום יכפר עוון.

על דברי הבן שכתב כמצטדק **'החיוב מוטל עלינו להפוך בזכותם וכו'.** מעיר האב באירוניה עצובה: כאן אומר ראו שאני טהור, אחרי שעד הנה הפך בחובתם.

לפני הסיום כותב רבי אברהם: ועתה אחרי כל פטפוטי דברים הללו פטפוטי דאורייתא, ואחרי כל שקלא וטריא של המתיר... הלא מרן קארו (-הבית יוסף) דרוח א-להין קדישין ביה, בשולחנו הטהור המפוזר בכל פינות העולם והשותים ממימיו כל מושבות בית ישראל כמו תורת משה ולית דפליג עליה, הוא בעצמו בכבודו כתב בסימן תקל"א בפשיטות, וז"ל: אין מגלחין במועד אפילו גילח קודם המועד, עכ"ל דברי קודשו, דברי פי חכם חן...

מפני קוצר היריעה נסיים. ונכתוב בקצרה: החיבור של הבן 'מאמר התגלחת' נדחק ונעלם בתהום הנשייה. ואלו שפרשו משמירת תורה ומצוות לא נזקקו לקונטרס זה שבא 'לבטל' את תקנת חז"ל. אמנם גם בדורות מאוחרים היו פוסקים מובהקים שמצאו היתרים הלכתיים בנסיבות מיוחדות, והכול ע"פ ההלכה המסורה מדור דור.

תולדותיהם

תולדות ועובדות מצדיקי הדורות

משה אהרן אויש

הרה"ק רבי שלמה הכהן מראדומסק
זי"ע ה'תפארת שלמה'

כ"ט אדר תרכ"ו

ובשמות ייראו

מקובל שפעם א' נסע חסיד א' לבעל 'תפארת שלמה', וביקשו אחד לפני נסיעתו שיזכירו לטובה אצלו רבו. וכשבא אצלו נשכח ממנו שם האיש, והסיח את צערו לפני התפ"ש, ושאלו שמא שמו כך וכך, נענה החסיד שאכן כך שמו. והמשיך לשאול שמא שם אמו כך וכך, והשיב שאכן כך שמה. והי' מתמיה החסיד איך שכיוון רבו לשמו של האיש. וא"ל התפ"ש שאנו יש לנו ספר שמות ששם כתובים שמות כל ישראל, והתבוננתי בספר זה ומצאתי שם שמו.

"אמונת עתיך", להגר"מ וולפסון, ח"א עמ' קפח

שתי בנותיך לשני בני

אחד מחסידי ה'תפארת שלמה' ושמר ר' יהושע גראס היה עני גדול, והיו לו ג' בנות שהגיעו לפרקן. נסע לה'תפארת שלמה' והתנצל לפניו שיש לו ג' בנות שהגיעו לפרקן ואין לו אף פרוטה אחת. אמר על זה ה'תפארת שלמה', ג' בנות ואין לו פרוטה זה אי אפשר להיות. דבמסכת קידושין דף ז' ע"ב בעי רבא שתי בנותיך לשני בני בפרוטה מהו, רואין מזה ששייך שיש לו ב' בנות ואין בשביל כל אחד בלחוד פרוטה, אבל ג' בנות ואין בעבורם פרוטה זה לא מצינו. ר' יהושע נסע לביתו ונעשה עושר גדול.

"שיח זקנים", להגר"ח אושרי, ח"ב עמ' רכו

חביבין ייסורין

בכל ראש השנה קיבל על עצמו ה'תפארת שלמה' זי"ע איזה סיגוף על כל השנה. פעם קיבל על עצמו סיגוף שלא יבקש כף לאכול. פעם קיבל ע"ע סיגוף שלא ירים בזה השנה רגליו מן הארץ בעת ההליכה, וכשהלך סחב רגליו על הארץ.

"אוצר ישראל", להגר"י רוזנצווייג זצ"ל, עמ' שפד

קנייני משיכה

ה'תפארת שלמה' זי"ע היה רגיל לומר, כתיב משכני אחרך נרוצה. בקניין משיכה יש שתי דרכים, אחד הכישה במקל, ודרך אחד הוא, קורא לה והיא באה. אומרים בני ישראל, הכישה במקל כבר היה לנו די מספיק, עכשיו מבקשים ממך רבש"ע, הוא קורא לה והיא באה.

בשם מרן ה'חלקת יהושע' מביאלא זצוק"ל

בעל הטורים

פעם אמר הרה"ק בעל ה'תפארת שלמה' זי"ע בדרך צחות, מה הטעם שהרה"ק בעל הטורים זי"ע לא היה לו שם אחר לקרוא לספר שחיבר על התורה, רק בשם "בעל הטורים" והלא אין זה שם הספר אלא הוא תואר המחבר, לדעת מי הוא המחבר (שהוא בעל המחבר את ארבע טורים), והלא כמה מחברים שהיו עד ימיו ואשר היו אחריו כולם בשם יקראו לספריהם שמם הנאות להם, והוא לא מצא לספרו שם. ואמר הרה"ק מראדאמסק זי"ע דהעניין הוא, יען שהספר "בעל הטורים" הוא כולו אך גימטריאות ונוטריקון, ואשר עינינו רואות שכמה בדחנים קלי הדעת יאמרו ג"כ גימטריאות ונוטריקון בבדחנות והם דברים נפלאים, חשש המחבר אולי ברבות הימים ילולו בספרו ח"ו, ויאמרו מי יודע מבטן מי יצאו הדברים, לכן בכוונה חתם עצמו על ספרו בשם "בעל הטורים", למען דעת כי המחבר הזה הוא אשר חיבר "ארבעה טורים", אשר כל בית ישראל נשען עליהם ומפיהם אנו חיים.

"גן הדסים"

הלכתא

אקטואליה הלכתית

יקותיאל יהודה גנזל

מבוכה בבורסת היהלומים

קשרים עסקיים מצוינים מתנהלים בין ר' יחיאל לבין שותפו, אלא ששותפו אינו נמנה על הנינים של יעקב אבינו, מה שיוצר בעיה מיוחדת כשהשותף משתוקק לקבוע מזוזה על פתחו מהו הפסק ההלכתי ומהי העצה היצירתית!?

שותף גוי היה לו לר' יחיאל. שניהם היו בעלי משרדים מפוארים בבורסת היהלומים שבבלגיה. היחסים ביניהם היו מצוינים והעסקים ביניהם הניבו רווח רב.

עד שהגיעה אותה בקשה שהעיבה על ידידותם -

באותו בוקר נכנס השותף הגוי

למשרדו של עמיתו היהודי ובקשה בלתי שגרתית בפיו. הוא שם לב שבפתח המשרד הנוכחי קבועה קופסה קטנה, על המשקוף. הוא בירר והבין שקוראים לזה 'מזוזה' ושמדובר בחפץ יהודי קדוש שיש בו כדי לשמור ולהגן על יושבי הבית. "אני גם רוצה אחד כזה", הוא ביקש, "אני רוצה שהאלוקים ישמור עליי ויגן עליי. פליז, אל תשב את פניי ריקם, תקנה בשבילי 'מזוזה' כזאת וכמובן אשלם לך ככל שיעלה".

ר' יחיאל שמע והתחלחל, הוא הבין שהוא נכנס לפלונטר לא פשוט.

הוא גם הבין שהוא חייב לשטוח את פרטי הסיפור באוזניו של פוסק הלכה מובהק על מנת שיוירה לו איך לצאת מהסבך אליו הוא נקלע.

מצד אחד - וכי יוכל להפקיד מזוזה קדושה בידיו של ערל זה! וכי מותר בכלל להפקיד חפץ קדוש כזה בידיו של גוי!?! ומאידך - אם הוא לא יעניק לו את מבוקשו, עלולה להתפתח תקרית ביניהם וברית העסקים שלהם עלולה להתערער, וכדי ביזיון וחוסר-כסף.

היה צד נוסף בשאלה:

במשרדו של אותו שותף גוי, עבדו גם כמה יהודים. אז אולי כן ניתן למצוא היתר הלכתי להעניק לו את המזוזה. אם לא בשבילו - לפחות בשביל העובדים היהודים? מה יעשה?

התשובה ההלכתית:

התשובה הובאה לפונדקו של הגאון רבי יצחק שמואל שכטר שליט"א בעל ה'שיב יצחק' ומדייני קריית צאנו, אשר פלפל ארוכות בדבר ההיתר למסור מזוזה לגוי.

ופסק להלכה:

אסור להלכה למסור מזוזה לידי גוי. אולם כשיש חשש 'איבה', ולו איבה ממונית, כמו כאן שיש לחשוש שאיבה עסקית תפרוץ מול השותף הגוי, מה עוד שמדובר בגוי שרוצה לקבוע את המזוזה בדרך כבוד - מותר יהיה למסור לידיו את המזוזה. מה שכן, אם היהודי יקבע את המזוזה על דלת שותפו הגוי, אסור לו לברך את ברכת קביעת המזוזה.

אולם, לצד הפסק ההלכתי, העניק הגאון שליט"א פתרון יצירתי יותר:

טוב יותר יהיה אם ישיג ר' יחיאל מזוזה שנכתבה שלא לשם קדושת מזוזה - ואותה ימסור לגוי. כך שלא תהיה למזוזה את קדושת המזוזה.

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת: שמעון טיקוצקי

הם היו רודפים אחריכם

ישב ופטפט איתם קרוב לחצי שעה יקרה מפז, כששניהם מניחים ומשערים שאחרי שיחת

מרעים כזו בטח יגיע גם סכום שיצדיק את בזבוז הזמן הזה.

אך ר' קלונימוס, כך מתברר, שמר את ההפתעה לסוף.

בתום שיחת סרק, תרתי משמע, שלף ר' קלונימוס את ארנק העור המהודר שלו, הוציא מתוכו שטר קטן של עשרים דולרים! "תהיו בריאים" שמעו את קולו הרועם אחריהם, לא מאמינים שבשביל סכום כזה שרפו חצי שעה.

בשלב הזה כבר החלו שניהם להילחץ. בביתו נאווה קודש, בבורו פארק, יושב הרבי ומצפה שישבו עם סכום משמעותי שיהיה בו כדי לענות על הצרכים על אלפי הבקשות הזורמות ללא הרף אל הרבי מרחבי העולם היהודי.

אך גם בכתובת הבאה לא זרחה להם השמש. יום שלם מסתובבים השניים ברחובות מנהטן, מבקרים במשרדים הומי אדם, פוסעים לתוך לשכות מפוארות מחופות עץ ועור אמיתי, ויוצאים כעבור כמה דקות עם תקווה מנופצת לרסיסים, כמה שטרות בודדים.

בשעת ערב מאוחרת הם נכנסו בשערי בית מדרשו של הרבי מסקולען כשבכיסם ה'שלל היומי', ארבעת אלפים דולר בלבד, סכום שאין לזלזל בו אך לעומת הביקוש, כלפי מה שהם ציפו לאסוף ביום שלם של כיתות רגליים בפקודתו של הרבי, לא היה אלא כבדיחה עצובה.

"נו, כיצד עבר עליכם היום?" קידם הרבי בפנים קורנות את שליחי המצוה במאור פנים. פניהם המכורכמות ענו במקומם. בקול נכאים תיארו באוזני הרבי את הביזיונות וההשפלות שהיו מנת חלקם לאורכו של יום, האכזבות ומפחי הנפש שרדפו ועקפו זה את זה, כמו מכוניות סואנות בכביש מהיר.

הרבי האזין להם בקשב, השתתף בצערם עם כל ליבו ולאחר מכן נענה ואמר בכאב, כמונה מילותיו: "אילו היו רואים אותם עשירים איך העני רוקד משמחה כשהוא מקבל את הכסף, הם היו רודפים אחריכם כדי לתת לכם את הכסף!"...

שני החסידים הנהנו בראשם ביראת כבוד.

"רק השבוע" הפתיע אותם הרבי והמשיך, "לפני ימים ספורים, התרחש כאן בחדר הזה, סיפור שימחיש לכם היטב את דבריי..."

"ר' אברהם יצחק", קרא הרבי תוך כדי דיבור למשמשו הנאמן, הרה"ח ר' אברהם יצחק בלום שליט"א היושב בחדר החיצון. "בוא, היכנס בבקשה" אמר לו הרבי כשנהרה שפוכה על פניו, "אני רוצה שתעיד בפניהם שכך בדיוק היה מעשה, שאיני אומר שקר..." והרבי התחיל לספר, סיפור ש'בדידיה הוה עובדא'.

שני האברכים שצעדו באותו בוקר למרגלות גורדי השחקים של מנהטן נראו חדורי שליחות, ממוקדי מטרה. הם ערכו ביניהם מעין 'חזרה גורלית', תיאום אחרון, רגע לפני שנבלעו בשעריו של אחד מבנייני המשרדים היוקרתיים.

הימים ימי ערב פסח. בניו יורק החרדית ההכנות לפסח בעיצומן, ריח של אפיית מצות מתמר ומשרה אווירה קסומה, אבל כאן, ברובע מנהטן, מרכז העסקים והסחר האמריקאי, אין זכר לחגיגות, רעש והמולה סואנת כמו בכל יום.

אותו בוקר נקראו שני האברכים דנן, הרה"ח ר' יעקב דוד רוזנברג שליט"א והרה"ח ר' יעקב יוסף טויבער שליט"א, לקודש פנימה, לחדרו של הרבי הקדוש האוהב ישראל מסקולען ז"ע. ארשת של דאגה נסוכה הייתה על פני הרבי, ומי שהכיר קצת את אורחותיו, ידע היטב למה... זה חזר על עצמו מדי שנה. שלושים יום לפני חג הפסח כבר היה הרבי מסקולען טרוד בדאגה לעניי עמך ישראל, בגיוס כספים עבור 'קמחא דפסחא'. ממוצאי פורים ועד הדקות האחרונות של כניסת החג כמעט לא נתן הרבי מעצום לעיניו.

מבוקר עד השעות הקטנות של הליל היה מכין רשימות מסודרות, מתרים נדיבים ומשגר סכומי כסף אדירים ליהודים בכל רחבי העולם, מוודא אישית שזכו להכניס את החג בהרחבה ובשמחה, וסביב עבודת קודש זו מתהלכים סיפורי הוד מרטיטים, שמימיים.

"מבקש אני שתצאו ללא שהיות למנהטן" הטיל הרבי משימה על צמד האברכים, "לאסוף כספים עבור 'קמחא דפסחא' ליהודים נזקקים".

שניהם, ר' יעקב דוד ור' יעקב יוסף, ידעו כי הדבר בנפשו של הרבי ויצאו מיד לדרך נחושים לפעול, אלא שלמרבית הצער ההצלחה לא האירה להם פנים. הם נכנסו למשרדו של ר' חיים נתנאל, עשיר ידוע (השם בדוי), "באנו בשליחותו של הרבי מסקולען" פצחו במילים שכבר היו שגורות על לשונם.

אלא שהאיש מיהר להרים את ידו, כמניף דגל אדום. "לא לא, צאו החוצה, אין לי זמן אליכם".

מופתעים והמומים יצאו שניהם את דלת הזכוכית, ירדו במעלית השועטת כלפי מטה, כמתחרה במצב רוחם שצנח בחופשיות. להיזרק כך ממשרדו של אדם עשיר זו חוויה לא נעימה בלשון המעטה, אפילו למי שכבר התנסה בה פעם או פעמיים.

"ניחא" ניסה אחד לעודד את השני, "מיד נגיע למשרדו של ר' קלונימוס (שם בדוי) שם בטח יתמלא חסרוננו, הוא בוודאי יעטר אותנו בזהובים, הוא הרי ידוע כבעל חסד גדול ומכניס אורחים.

ר' קלונימוס אכן קיבל אותם באורח פנים יפות, ציווה להגיש להם קפה אמריקני מהביל,

כ"ק מרן אדמו"ר מסקולען זצוק"ל

יצחק, רבי, יש כאן אברך שרוצה להזכיר 'שם' של מישהו לישועה בדחיפות". יוצא הרבי מן החדר, משאיר מאחוריו את היהודי הנזקק, ניגש אל האברך ושואל למבוקשו. "יש לי כאן אלף דולר שרציתי להביא לרבי לחלק לעניים" אומר האברך לתומו. הרבי לא הסתיר את השתוממותו. אלף דולר, משמים, בדיוק ברגע הנכון. מה גם שהרבי מכיר את האברך ויודע שאינו רגיל לחלק סכומים כאלו בכל יום. "מה קרה?" שואל אותו הרבי ישירות, "לכבוד מה הבאתם את הכסף?" "במוצאי השבת האחרונה הייתי ב'מלוה מלכה' כאן, אצל הרבי" סיפר האברך, "במהלך ה'טיש' דיברו על היארצייט של הרה"ק ה'אוהב ישראל' זי"ע מאפטא שחל בה' ניסן, וסיפרו בין היתר שאצל הרה"ק מאפטא היו פועלים ישועות גדולות על ידי סכומי כסף שהביאו לו לחלק לעניים. "הבוקר באורח פתאומי לא הרגישה חמותי שתחי' בטוב, נזכרתי מיד במה ששמעתי והחלטתי להביא לרבי סכום כסף נכבד לחלק לעניים. כיון שלא היה בידי את הסכום, הלכתי אפוא לכתת רגליי בין כמה בתי כנסיות עד שאספתי את הסכום והבאתי לרבי, להזכיר את חמותי שתחי' לרפואה שלימה בזכות זו".

"לרגע אחד הפכתי לדוור, למחלק מעטפות מהשולח לנמען" סיים הרבי בחיוך שכולו אהבת ישראל, "רגע לאחר שקיבלתי את אלף הדולרים מאותו אברך נלבב העברתי אותם אל ה'נמען', אל היהודי היושב בחדרי ומצפה לסכום המובטח. "והאברך הזה? בראותו את הסכום אורו עיניו! הוא פשוט קפץ משמחה וזעק בהתלהבות "אין בפי מילים להודות לכם, איני יכול לתאר לכם מה גמלתם אתי בנתינה הזו, בזכותכם, רבי, עכשיו כבר לא יהיה 'תשעה באב' בביתי"... הרבי מסקולען זי"ע סיים את המעשה והפנה מבטו למקורבו ר' אברהם יצחק שהיה עד לכל אותו מעמד, ושאל "נו, האם אתה מאשר שכך בדיוק היו הדברים?" ור' אברהם יצחק מהנהן נרגשות בראשו. כך בדיוק היה. "הוא אשר אמרתי לכם" סיים הרבי באוזני שני שליחיו למנהטן, "בטוחני, שאם היו רואים יהודים אלו ממנהטן את התגובה, את השמחה הגדולה של אותו יהודי שזוכה לקבל את תרומתם, שבזכותה כבר לא יהיה 'תשעה באב' בביתו, הם היו רודפים אחרים בכדי לתת לכם את הכסף לרווחת העניים..."

מקור: מתוך הספר הנפלא על הרבי הקדוש מסקולען זי"ע העומד לראות אור אי"ה בקרוב בעריכתו של ידידי ועמיתי הנכבד ספרא רבא הרה"ח ר' יוסף מאיר האס שליט"א ותשוחח"ל על שזיכנו בסיפור יקר זה.

הייתה זו שעת בוקר מוקדמת יחסית, בבית המדרש 'ישועות ישראל' דחסידי סקולען בבורו פארק התהלכו יהודים של צורה אנה ואנה עם טלית מקופלת על כתפיהם, אחרים לגמו בחדר הצדדי כוס קפה מעוררת, כשלפתע נראתה דמותו המאירה של הרבי נכנס להיכלו. הרבי ניגש למקומו הקבוע כשלפתע קולטות עיניו הטהורות דמות כלשהי, יהודי לא מוכר מסתובב בבית המדרש ואומר פרקי תהילים. "וכי למה הוא מסתובב דווקא פה" מהרהר הצדיק לעצמו, "יש הרי כל-כך הרבה בתי כנסת ברחוב ה-54, מן הסתם הוא זקוק לעזרה, לכן הוא בא לכאן".

ומיד מחיש הרבי את צעדיו אל האיש, מתעניין בשלומו, "מה עושה רבי יהודי? במה אתה עובד לפרנסתך?" לשמע השאלה החלו עיניו של האיש להתלחלח בדמעות. הרבי, מתברר, קלע בשאלתו ישירות ללב העניין.

בקול חנוק סיפר האיש כי לאחרונה פוטר במפתיע מעבודתו, נותר ללא פרוטה, אין לו איך לשלם את שכירות הדירה בה הוא מתגורר, המשכיר מאיים לזרוק אותו לרחוב, כל חייו נקלעו למערבולת המאיימת לשטוף אותו ואת משפחתו.

ליבו של הרבי נקרע לגזרים לשמע הסיפור הקשה, רצונו היה להעניק לאיש בו במקום סכום של אלף דולר שיחלץ אותו לפי שעה מהמצוקה הראשונית, יאפשר לו להישאר בדירה השכורה ולשרוד עוד כמה ימים, עד שיתייצבו מעט העניינים.

הושיט הרבי את ידו לכיסו מעילו, אך מיד התברר לו שאין בידו כסף. אמש פיזר את כל כספו לצדקה, לא נותר בידו סכום כזה.

"רבי יהודי" נענה הרבי, "תחזור לכאן מחר ובעזרת ה' ניתן לך סכום הגון". פניו של האיש הוארו באחת. עוד באותו יום יצר הרבי קשר עם בעל הדירה, המשכיר, ביקש ממנו לחוס על השוכר, לא לזרוק אותו מהדירה, כשהוא מבטיח לעמוד מאחוריו ולשלם את המגיע לו.

עשרים וארבע שעות חלפו. שוב עלה בוקר על בית המדרש הסקולענאי, הרבי יורד לתפילת שחרית ושוב נחות עיניו על אותו יהודי המתהלך בבית מדרשו הלך ושוב "אוי, הרי הבטחתי לתת לו היום סכום כסף". מפשפש הרבי בכיסיו ומגלה ששכח לשמור עבורו אלף דולר, שוב אין בידו להעניק לו לאלתר.

"אתפלל קודם שחרית" הרהר הרבי לעצמו, "אך מיד לאחר התפילה אקרא לו לחדרי, אפיים אותו ואבטיח לו שבעז"ה עד הצהרים אדאג להביא לו את הסכום".

התפילה מסתיימת, הרבי מפנה מבטו לאחור ומגלה את היהודי עומד במקומו ואומר תהלים. "גש הנה" רומז לו הרבי ומורה לו לצעוד אחוריו. הרבי עולה לחדרו הפרטי שבקומה העליונה, מורה ליהודי להתיישב בחדר, כשהוא בטוח שהנה, עוד דקה או שניים, יעניק לו הרבי את הסכום המובטח.

אלא שהרבי עצמו אינו יודע כיצד יארגן לו 'מהרגע להרגע' סכום כזה...

וכבר עומד הצדיק להתנצל בפניו ולהסביר שאין לו כרגע כלום ובעז"ה במהלך היום ידאג לשגר אליו את הסכום ההגון, אך לפתע נשמעות דפיקות בדלת, בפתח ניצב הגבאי ר' אברהם

פסיפס

דמויות • שיחות • עבר

שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

השנה: תקס"ח.

המקום: חבל מולדובה.

הכוונה היא לחבל מולדובה

הרה"ק בעל ה'באר מים חיים' זי"ע מטשערנוביץ התקבל פעם כרב בעיר גדולה באזור חבל מולדובה. בהגיעו לעיר החל להכין את עצמו לקראת הדרשה הראשונה שיישא בפני בני העיר, אך באורח פלא נוכח שאין עולה בידו להכין הדרשה, משמים לא מסייעים בידו. החל להתבונן בזה עד שנזכר ששמע לפני שנים ממורו ורבו הרה"ק רבי יחיאל מיכל זיע"א מזלוטשוב שאמר על הפסוק בפרשת שמיני 'את החזיר כי מפרים פרסה הוא וגו' והוא גרה לא גר', והתבטא על כך בזה הלשון: "את החזיר, מיינט מען מאלדווע (הפסוק רומז על אזור חבל מולדובה). 'כי מפרים פרסה', כלומר לעבור שם על הדרך מותר (אריבער גיין דארטען מעג מען) אבל 'וגרה לא גר', לדור שם בקביעות אסור (וואוינען דארט טאר מען נישט), עד כאן דבריו הקדושים. כשנזכר בכך ה'באר מים חיים' הביין כי לעת הזאת כיוונו דבריו של רבו, להורות לו שלא יקבע את מגוריו בחבל זה. לאחר שנזכר בדברים אלו מצא שאכן על המטבע המקומית במדינה זו חרוטה צורת 'דבר אחר'. קרא אפוא ה'באר מים חיים' לפרנסי הקהילה והודיע להם שלצערו לא יוכל לקבל על עצמו את משרת הרבנות בעירם ונסע משם (כתבי חסידים הראשונים לבית רוז'ין).

הילולא דצדיקיא

מסקולען. תשע"ט.

יום שלישי, כ"ו באדר:

הרה"ק רבי אהרן ב"ר שמשון, ד"ר גארדאן.

תקע"ז.

הרה"ק רבי יצחק מאיר ב"ר ישראל מגור, בעל

"חידושי הרי"ם". תרכ"ו.

הרה"ק רבי יצחק יעקב ב"ר נתן דוד מביאלא,

בעל "דברי בינה". תרס"ו.

הרה"ק רבי מאיר ב"ר יואל מושקוביץ משאץ.

תרפ"א.

הגה"צ רבי משה נחום ב"ר מאיר ולנשטיין.

ראב"ד בד"צ פרושים ירושלים. תרפ"ו.

הרה"ק רבי יהודה משה ב"ר יחיאל יוסף

מאלכסנדר. תשל"ג.

הרה"ק רבי אהרן ב"ר חנוך העניך דב מקוידנוב-

תשנ"ד.

הגה"צ רבי ישראל ב"ר שניאור זלמן גרוסמן,

ראש ישיבת פינסק קארלין. בעל "הליכות

ישראל". תשס"ז.

יום ראשון, כ"ד באדר:

הרה"ק רבי יצחק ב"ר חנוך העניך דוב מאלעסק.

תרס"ד.

הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ב"ר אבי עזרא

זעליג שפירא, מראדיחוב. תרס"ה.

הגאון רבי זלמן ב"ר נחום משאדיק. עת"ר.

הרה"ק רבי ברוך פינחס ב"ר אליעזר חיים

מסקאליע. תרפ"פ.

הגאון רבי יהושע מנחם מנדל ב"ר יצחק אריה

אהרנברג, ראב"ד תל אביב. תשל"ו.

הגאון רבי אליהו ברוך ב"ר משה פינקל. מראשי

ישיבת מיר. תשס"ח.

הגאון רבי מאיר הלוי ב"ר יצחק זאב הלוי

סאלאווייצקי. ר"י בריסק. תשע"ו.

יום שני, כ"ה באדר:

הרה"ק רבי אברהם גרשון ב"ר אפרים מקיטוב.

תקכ"א.

הרה"ק רבי בצלאל יאיר ב"ר יחיאל דנציגר

מאלכסנדר. תרצ"ד.

הגה"צ רבי דוד ב"ר ברוך קלונימוס שפרבר

מבראשוב, בעל "אפרקסתא דעניא". תשכ"ב.

הגה"צ רבי סלמן חוגי ב"ר יצחק עבודי. אב"ד

בירושלים. תשל"ג.

הגה"צ רבי ישראל יעקב ב"ר אהרן פישר.

ראב"ד העדה החרדית בירושלים. תשס"ג.

הגה"צ המשפיע רבי חיים מנחם מענדל ב"ר

שמואל שטייגער, בעל 'חקל חיים'. תשע"ט.

הרה"ק רבי ישראל אברהם ב"ר אליעזר זוסיא

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

קודם הפסח

"אויף פסח וועט זיין, אבער ווי נעמט מען דעם פסח אליין"

הרה"ק רבי נתן מברסלב זי"ע

כלומר: "את צרכי והוצאות פסח בעז"ה נשיג, אבל איך משיגים את פנימיות והארת חג הפסח עצמו?!"

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

ונסע לעיר ליזענסק

האוהל הקדוש בליזענסק

לזכר הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק, בעל מחבר הספר 'אורח לצדיק' כיהן כרב ואב"ד בחמעלניק שהוא ב'רוסיש פולין'. הרבי הקדוש מלובלין זי"ע אמר עליו ש'למניין שלו צריכים לצרף תשעה מלאכים, מרוב קדושתו ועבודתו'. הוא היה 'הימעל מענטש'".

סח כ"ק מרן אדמו"ר מפשעווארסק זי"ע: "הרה"ק מזהר"ר אליעזר ליפא זצוק"ל, בן הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק, בעל מחבר הספר 'אורח לצדיק' כיהן כרב ואב"ד בחמעלניק שהוא ב'רוסיש פולין'. הרבי הקדוש מלובלין זי"ע אמר עליו ש'למניין שלו צריכים לצרף תשעה מלאכים, מרוב קדושתו ועבודתו'. הוא היה 'הימעל מענטש'".

על הסתלקותו המופלאה של הרה"ק רבי אליעזר ליפא מספר נכדו הרה"צ רבי דוד יהושע העשיל זילברשטיין בהקדמתו לספרו הקדוש 'אורח לצדיק':

ביום שושן פורים האחרון לחייו, שנת תקע"ג, ערך רבי אליעזר ליפא את שולחנו הטהור, והכין לעצמו את הקיטל וכל הדרוש

לו בעת קבורתו, ובירך לכל אחד ואחד כפי ברכתו אשר בירך אותם, לאחר מכן קם ונסע לעיר ליזענסק שבפולין ושם נסתלק כעבור כמה ימים ביום כ"ו אדר תקע"ג, ומנוחתו כבוד באוהל אביו, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

נסים ברעידת האדמה

לייבך (כיום לובליאנה)

בכתב יד עתיק של חידושי תורה משנת ער"ה לפ"ק, שמחברו לא נודע, מוזכרת רעידת אדמה שפקדה את העיר 'לייבאך' שהייתה בשעתו תחת שלטון אוסטריה: "וזאת לדעת שהיה בכאן עיר לייבך ובכל ארץ קריין ושאר סביבות וגם כן בעיר ויניזיאיא כ"ו אדר השני יום ד' לאחר חצות היום לעת הערב ער"א לפ"ק רעש גדול שקורים בלשון אשכנז ער"ד בייב"ן (רעידת אדמה) מאותו רעש שוברו התיפלות והבידניות (ארמונות) שלהם וגם כן הבתים והבנינים שנעשו מאבנים וחומות העיר נפלו, וגם הרבה מבצרים של ההרים נפלו... ומי שלא היה וראה זאת לא ראה ולא ידע שום פלא, כי ראינו נפלאות וגבורות השם יתברך, ועוד לא ניכחד הרעש לגמרי כי לפעמים מזדעזעים הבתים פעם אחת לחודש, ובר"ח ניסן ער"א לפ"ק היינו בבית הכנסת להתפלל בתוכו וגו"כ בא רעש והשם יתברך ישלח לנו לטובה ולכל ישראל אמן' (בנתיבי אשכנז).

